

TALLINNA LINNAVOLIKOGU

OTSUS

Tallinn

4. november 2010 nr 255

Strateegia Tallinn 2030 kinnitamine

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lg 3 p 2 alusel ja kooskõlas Tallinna põhimääruse § 6 lg-ga 3 ja § 71 lg-ga 1, Tallinna Linnavolikogu 9. veebruari 2006 määruse nr 5 Tallinna arengudokumentide menetlemise kord § 5 lg-ga 3 ning Tallinna Linnavolikogu 22. jaanuari 2009 otsusega nr 4 Strateegia Tallinn 2025 läbivaatamise algatamine ja lähteülesande kehtestamine

1. Kinnitada strateegia Tallinn 2030 vastavalt lisale.
2. Strateegias Tallinn 2030 kavandatud tegevusi finantseeritakse vastavalt linnaeelarve võimalustele ja kooskõlas eelarvestrateegiaga.
3. Tunnistada kehtetuks Tallinna Linnavolikogu 10. juuni 2004 määrus nr 23 Strateegia Tallinn 2025 kinnitamine.
4. Tallinna Linnavolikogu Kantseil teha otsus teatavaks Tallinna linna ametiasutustele.
5. Otsust on võimalik vaidlustada Tallinna Halduskohtus (Pärnu mnt 7, Tallinn 15082) 30 päeva jooksul arvates otsuse teatavakstegemisest.

Toomas Vitsut
Tallinna Linnavolikogu esimees

Strateegia Tallinn 2030

Sisukord

Sissejuhatus. 3

1. Üldstrateegia. 4

1.1 Tallinn - linn ja linnakodanikud. 4

1.2 Tallinn ja ümbritsev maailm.. 4

1.3 Euroopalik pealinn Tallinn - senised arengusuunad, trendid ja arengupotentsiaal 5

1.3.1 Rahvastikuareng. 5

1.3.2 Sotsiaalareng. 7

1.3.3 Majandusareng. 9

1.3.4 Linnakeskkonna muutumine. 12

1.3.5 Kokkuvõte. 14

1.4 Tallinn regioonide konkurents ja koostöös. 15

1.4.1 Tallinn rahvusvahelises linnade võrgustikus. 15

1.4.2 Tallinn Eesti pealinnana. 18

1.4.3 Tallinn linnastu keskusena. 19

1.5 Tallinna arendamise strateegia. 20

2. Ettevõtluse, turismi ja tööhõive strateegia. 22

2.1 Arengud ja väljakutsed. 22

2.2 Strateegilised valikud ja prioriteetid. 28

2.3 Strateegilised meetmed. 30

3. Hariduse ja noorsootöö strateegia. 32

3.1 Arengud ja väljakutsed. 32

3.1.1 Alusharidus. 32

3.1.2 Põhi- ja üldkeskharidus. 33

3.1.3 Noorsootöö ja huviharidus. 34

3.1.4 Kutse- ja kõrgharidus. 35

3.1.5 Elukestev õpe. 36

3.2 Strateegilised valikud ja prioriteetid. 36

3.3 Strateegilised meetmed. 38

4. Kultuuri ja vaba aja strateegia. 39

4.1 Arengud ja väljakutsed. 39

4.2 Strateegilised valikud ja prioriteetid. 40

4.3 Strateegilised meetmed. 42

5. Sotsiaalse kaitse, tervise ja turvalisuse strateegia. 43

5.1 Arengud ja väljakutsed. 43

5.1.1 Sotsiaalne kaitse. 43

5.1.2 Tervishoid. 45

5.1.3 Avalik kord ja turvalisus. 46

5.2 Strateegilised valikud ja prioriteetid. 48

5.3 Strateegilised meetmed. 49

6. Linnaruumi, tehniliste infrastruktuuride ja kommunaalmajanduse strateegia 51

6.1 Arengud ja väljakutsed. 51

6.1.1 Maakasutus ja planeerimine. 51

6.1.2 Teed ja transport 55

6.1.3 Veemajandus. 57

6.1.4 Energiamaajandus. 58

6.1.5 Jäätmemajandus. 58

6.1.6 Sidevõrgud ja telekommunikatsioonid. 59

6.1.7 Elamumajandus. 59

6.1.8 Looduskeskkond, rohealad ja heakord. 60

6.2 Strateegilised valikud ja prioriteetid. 61

6.3 Strateegilised meetmed. 65

7. Kohaliku omavalitsemise strateegia. 69

7.1 Arengud ja väljakutsed. 69

7.2 Strateegilised valikud ja prioriteetid. 70

7.3 Strateegilised meetmed. 71

8. Riskid ja nende maandamine. 71

9. Strateegia uuendamine. 74

10. Kirjandus. 74

LISA 1. Strateegia Tallinn 2030 protsessis osalejad. 78

Sissejuhatus

Maailm, milles linnad tegutsevad, esitab linnade juhtimisele ja nende arengu korraldamisele uusi nõudeid. Ühelt poolt toimuvad muutused keskkonnas üha kiiremini ning linnaelu korraldamine ja otsuste langetamine peab seetõttu olema senisest kohanemisvõimelisem ning paindlikum. Teiselt poolt nõuab uus keskkond, sh linnade tihenev konkurents, pikaajalisi järjepidevaid jõupingutusi linnade näo, profiili, infrastruktuuride jms väljaarendamisel. Arendamine ainult üksikmotiivide või -aktioonide baasil ühe või teise linnavalitsuse ametisoleku poliitiliste tsükli raames ei taga linna kui terviku pikaajalist harmoonilist arengut. Eelnimetatud põhjustel on linnadel saanud tavapäraseks praktikaks koostada lühemaajaliste arengukavade aluseks ka pikemaajalisi arengustrateegiaid.

Strateegia Tallinn 2030 on pikaajalise ajaperspektiiviga kontseptuaalne alusdokument Tallinna edasiseks arenguks ja arendamiseks. Strateegia Tallinn 2030 määratleb, millised on Tallinna üldised taotlused ja strateegilised arengusuunad ning milliseid põhivalikuid saab ja tuleb nende saavutamiseks teha. Käesolev strateegia tekst on 10. juunil 2004. a Tallinna Linnavolikogu kinnitatud arengudokumendi Tallinn 2025 uuendatud versioon. Linnavolikogu algatas strateegia läbivaatamise 22. jaanuaril 2009. a. Vastavalt lähteülesandele oli strateegia Tallinn 2025 läbivaatamise eesmärk strateegilise arengudokumendi ajakohastamine, lähtudes viimase viie aasta jooksul toimunud majanduslikest, sotsiaalsetest ja poliitilistest muutustest, mille juures säilitatakse üldjoontes strateegia väljakujunenud struktuur.

Pikaajalise dokumendina loob strateegia Tallinn 2030 aluse lühemaajaliste arengudokumentide koostamiseks ja nende omavaheliseks seostatuseks. Strateegia arvestab nii riiklike kui ka Euroopa Liidu strateegiliste arengudokumentidega (sh Lissaboni strateegia, Göteborgi strateegia, Läänemere strateegia),

mis annab hea aluse raha taotlemiseks Euroopa Liidu struktuurifondidest ja riiklikest meetmetest.

Strateegia ajakohastamist konsulteeris Tallinna Linnakantselei korraldatud riigihanke tulemusena edukaks tunnistatud pakkuja - konsultatsiooni- ja koolituskeskus Geomedia. Tallinna Linnavalitsuse poolt juhtis tööd linnakantselei arenguteenistus. Protssis osalesid linnavolikogu liikmed, Tallinna linnajuhid, ametiasutuste töötajad, ettevõtjate ning kodanikuühenduste esindajad. Töö käigus tehti intervjuud linnajuhtidega, korraldati temaatilisi seminare ja arutelusid. Mõttekojad toimusid kuues teemariühmas: tehniline infrastruktuur, ettevõtlus ja kultuur, haridus ja sport, turvalisus, linnaplaneerimine ja linna üldstrateegia. Töös kasutatud materjalid on toodud kirjanduse loetelus. Eraldi koostas Geomedia käesoleva töö tarvis statistilise analüüsi, mis on kättesaadav eraldi aruandena Tallinna arengustrateegia 2025 ajakohastamine. Töömaterjal trendide analüüsiks ja Tallinna linna positsioneerimiseks. Oluline statistiline materjal pärineb ka kogumikest Tallinn arvudes 2008 ja Tallinn arvudes 2009.

Strateegia Tallinn 2030 avalik arutelu toimus 21. mail 2009 ja sellest teavitati ajalehes Postimees 5. mail 2009. Strateegia tööversiooniga oli kõigil soovijatel võimalik tutvuda Tallinna linna veebilehel. Strateegia Tallinn 2030 töös osalenute loetelu on toodud käesoleva dokumendi lisa 1 ja töö läbiviimist kajastavad protokollid on kättesaadavad Tallinna Linnakantselei arenguteenistuse arengukavade osakonnas.

Kuna strateegia Tallinn 2030 on kohaliku omavalitsuse organi poolt õigusaktiga kehtestatav linna strateegiline planeerimisdokument, siis tulenevalt keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse §-st 31 kohaldatakse dokumendile keskkonnamõtjude strateegilist hindamist. Strateegia muudatuste keskkonnamõju strateegiline hindamine algatati Tallinna Linnavalitsuse 1. aprilli 2009 korraldusega nr 538-k. Strateegia keskkonnamõju strateegilise hindamise korraldaja on Tallinna Keskkonnaamet, kes korraldab keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi ja aruande avalikud väljapanekud ja arutelud ning esitab programmi ja aruande heakskiitmiseks Keskkonnaametile.

Strateegia Tallinn 2030 on pealinna pikaajalise arendamise töövahend. Esiteks on ta vajalik Tallinna Linnavalitsuse ja Tallinna Linnavolikogu liikmetele, kes töötavad välja arengukavasid ja programme ning langetavad linnaelu tulevikku määratlevaid otsuseid. Tallinna arengut puudutavad küsimused on tihedalt seotud Eesti kui terviku arenguga, mistõttu on dokument informatsiooniallikaks ja abivahendiks dialoogis riigiga ning rahvusvaheliste organisatsioonidega, kelle tegevus seostub Tallinna ja Eestiga. Kindlasti on Tallinna pikaajalisest strateegiast huvitatud ettevõtjad ja investorid. On ju neil vajalik teada, kuidas linn kavatseb arendada oma majandust, infrastruktuure, haridust jms. Ja kahtlemata on Tallinn 2030 mõeldud

kõigile linnaelanikele, et teavitada neid sellest, millised on linna arendamise pikaajalised perspektiivid, mida võib oma kodulinnalt loota ning kuidas ja kuhu saab anda oma aktiivse panuse.

1. Üldstrateegia

1.1 Tallinn - linn ja linnakodanikud

Olemuslikult on linn keeruline sotsiaal-materiaalse võrgustiku sõlmpunkt, mida iseloomustab intensiivne maakasutus, organisatsioonide, tehniliste infrastruktuuride ja kultuuride koondumine, tihehoonestus ning suur asustustihedus. Kuigi linna oluline tunnus on ka administratiivne staatus ning üheselt määratletud halduspiirid, ei ole tänapäeva linnadel funktsionaalses mõttes selgeid piire, vaid need moodustavad ümbritsevate väiksemate asulatega hajusate piiridega linnastuid.

Maailmas on tuhandeid linnu, millest sajad on Tallinnast suuremad, kuid veelgi enam on neid, mis on väiksemad. Tallinn on üks vähestest linnadest, kellele linnaks olemine on lahutamatu tema nimest.

Sotsiaal-poliitilises mõttes - kohaliku omavalitsuse üksusena - moodustavad linna selle kodanikud, kes ühiselt, valitsus- ja haldusorganite kaudu seda linna valitsevad. Seega ei ole Tallinna ilma linnakodaniketa ning tallinlasi ilma Tallinnata. Tallinn on ühtaegu linnakodanike ühine hool ning vahend ühiste huvide ja soovide teenistuses.

1.2 Tallinn ja ümbritsev maailm

Linnad ei eksisteeri aegruumis üksinda, lahutatuna oma ajaloo ja territoriaalsest ümbrusest. Nii on Tallinn paljuski ikka veel keskaegne Reval, mis omakorda kasvas välja Lindanise ja Kolõvani nime kandnud rauaaja aolinnast. See ajalugu kajastub nii tänapäeva Tallinna ehitistes ja ümberkujundatud keskkonnas kui ka rahva seas liikuvates lugudes, elanike mõtetes ja eneseteadvuses.

Looduslikud tingimused, milles Tallinn on tekkinud ja kasvanud, on linna laienedes ja meretaseme langemise tõttu teisenenud, kuid nende põhijooned on püsitud samad. Tallinn on Läänemere paerannikul paiknev linn, mille põhiterritooriumi piirab ühelt poolt Soome laht ja teiselt poolt Ülemiste järv.

Tallinna kultuuri- ja ajaloo pärand on kaitstud ja väärtustatud. Tallinna vanalinn kuulub UNESCO maailmapärandi nimistusse, mis on tunnustus vabatahtlikult võetud vastutuse eest hoida väärtusi, mis on olulised mitte ainult ühe rahva ja riigi, vaid kogu maailma jaoks.

Tallinn on üks Läänemere regiooni suurtest sadamalinnadest ning Eesti pealinn ja suurim keskus. Tallinn on linnastu keskus ning tema areng mõjutab paljude teiste Eesti piirkondade arengut ning nende elanike elu.

Halduspoliitiliselt on Tallinn Euroopa Liidu liikmesriigi Eesti Vabariigi pealinn ning Eesti kohaliku omavalitsuse üksus koos sellest staatusest tulenevate õiguste ja kohustustega.

1.3 Euroopalik pealinn Tallinn - senised arengusuunad, trendid ja arengupotentsiaal

Tallinna minevikku, olevikku ja tulevikku saab mõtestada nelja omavahel põimunud arenguhoovuse - rahvastikuarengu, sotsiaalarengu, majandusarengu ning linnakeskkonna muutuste kaudu. Neis toimivad sisemised protsessid ja neid mõjutavad väliskeskkonna tegurid ning majandustsüklid, mille ühise tulemusena kujunevad linna arenguvõimalused ja -väljakutsed.

Linna strateegiline arendamine eeldab, et mõistetakse olemasolevat olukorda, tulevikku mõjutavaid asjaolusid ning ajas ja ruumis kujunevaid väljakutseid. Veelgi olulisem on, et selle teadmise põhjal tehtaks õigeid järeldusi, valikuid ja otsuseid.

Tallinna arengu üldistatud trendi viimasel kahel aastakümnel saab kokku võtta järgmiselt: kiired struktuuralsed muutused 1990. aastatel, kvantitatiivne kasv ja kvaliteedi paranemine 21. sajandi esimesel kümnendil kuni 2007. aastani ning üldine majanduslangus, kiire tööpuuduse kasv ja sellega seotud sotsiaal-kultuurilised väljakutsed viimase kahe aasta jooksul. Järgnevalt analüüsitakse linna arengu nelja dimensiooni detailsemalt. Analüüsid esitatakse dimensioonide kaupa esmalt välja peamised senised arengud ja muutused (trendid ja/või tsüklid) ning teiseks nii linna enda kui ka väliskeskkonna olevis sisalduv arengupotentsiaal. Põhiliste trendide ja teemade kaupa sõnastatakse praegusest olukorrast tulenevad väljakutsed Tallinna strateegilisele arendamisele.

1.3.1 Rahvastikuareng

Tallinnas elab 1. juuni 2010 seisuga 410 050 elanikku, mis on üle 30% Eesti elanikkonnast.^[1] Asustustihedus pealinnas on 2575 in/km², mis jääb oluliselt alla enamiku Euroopa riikide pealinnade vastavale näitajale. Kui 1990. aastaid iseloomustas Tallinna elanike arvu vähenemine, siis 21. sajandi alguses on linna elanike arv näidanud kasvutendentsi. Elanikkonna vähenemise olulisemaid põhjuseid 1990. aastatel oli võõrtöötajate ja -sõjaväe lahkumine Tallinnast. 21. sajandil on rände mõju elanikkonna arvule ja koosseisule seotud ennekõike arvuka 1980. aastate põlvkonna pealinna õppima ja tööle asumisega. Noorte sissetulek on loonud soodsa pinnase sündimuse suurenemiseks. Koos keskmise eluea tõusuga on need

rahvastikuprotsessid taganud selle, et loomulik iive on viimastel aastatel taas positiivseks muutunud.

Vastupidises suunas - linna rahvaarvu vähendavana - on mõjunud eriti 21. sajandi esimese kümnendi keskpaigas intensiivistunud valglinnastumine. Tallinna vahetusse naabrusesse Harjumaal, nn kuldse ringi kohaliku omavalitsuse üksustesse (Viimsi, Rae, Kiili, Saku, Saue ja Harku vallad) on kolinud arvukalt Eesti keskklassi esindajaid, kellel on hästi tasustatud töökohad, hea haridustase ja mitmelapselised pered. Tallinnasse kodu loomise, sündimuse ja laste arvu kasvu eeltingimus on perede kindlustunne. Selle tagab teadmine, et linna arendustegevuses on esikohal linnaelanike vajadused ning peresid väärtustatakse.

Selleks, et saavutada elanike elukoha valikul konkurentsieelis naaberomavalitsuste ees, tuleb mitmekesistada ja parendada linna elukeskkonda. Ennekõike tähendab see paindlikku eluasemepoliitikat, kvaliteetsemaid ja mitmekesisemaid teenuseid ning inimsõbralikku ja valikuvõimalustega linnaruumi. Näiteks lisaks korterelamutele tuleb luua tingimused pere-, kaksik- ja ridaelamute ehitamiseks linnakeskuse lähedale, aga samuti suunata elamuarendust nii, et kortermajades pakutaks piisavalt avaraid tänapäevaseid eluasemeid mitmelapselistele peredele. Teatud linnaosades on otstarbekas linnaruumi tihendamine. Eluasemeturu piirkondlik mitmekesistamine peaks toetama ka rahvusliku segregatsiooni vähendamist linnaruumis, sh tuleb tagada valmisolek eluasemeturu suunamiseks uusimmigrantide naturaliseerimisel.

Lähiperspektiivis hakkab riigisisest noorte sisserände trendi murendama tööikka jõudvate rahvastikurühmade arvu järsk langus Eestis, vastavalt sellele, kuidas 1980. aastate arvukas põlvkond asendub 1990. aastate väiksema sündivuse arvuga põlvkonnaga. Pereloomise eas oleva elanikkonna Tallinnasse elama asumise asemel võib riskistsenaariumi põhjal suurenda sotsiaalselt probleemsete õnneotsijate arvukus.

Eesti-sisese sisserände põhimõtteline alternatiiv on riikidevaheline ränne. Praegu ja eeldatavalt ka lähitulevikus on Tallinn sarnaselt kogu Eestiga pigem tööealise rahvastiku kaotaja kõrgema palgatasemega riikidele. Linna elanikkonna kasv rahvusvahelise rände tulemusena sõltub riiklikest regulatsioonidest ning Eesti ja Tallinna atraktiivsuse kasvust töö- ja elukeskkonnana. Poliitilised võtmeküsimused on, millist üleilmastuvale tööturule avatuse määra peetakse linna arengule soodsaimaks ning millistele elaniku- ja tööjõurühmadele oma rändepoliitika suunatakse. Igal juhul peab järgnevate aastate rahvastikupoliitika üheks osaks olema riikidevahelise sisserände suunamine linna vajadustest lähtudes. Tööjõulise elanikkonna riikidevahelise sisserändega kaasneda võivate probleemide ennetamiseks tuleb tagada eelkõige sotsiaal- ja haridusasutuste süsteemis valmisolek uussisserändajate lõimimiseks ja vajaduse korral naturaliseerimiseks.

Tallinna rahvastiku vanuskoosseisu iseloomustab vananemine. Kui 1990. aastate lõpus oli kuni 15-aastaste osakaal suurem võrreldes 60-aastastest vanematega, siis 21. sajandi esimese kümnendi lõpuaastatel olid nende vanuserühmade osakaalud rahvastiku koguarvust juba võrdsed. Sealjuures oli Tallinna rahvastiku vananemise tempo sel perioodil kiirem Eesti keskmisest. Hoolimata nooremate tööealiste vanuserühmade kõige suuremast arvukusest rahvastiku struktuuris ning sellest, et alates 2005. aastast on iive muutunud positiivseks, võib oodata rahvastikuprognosi alusel Tallinna elanikkonda suure tõenäosusega ees jätkuv vananemine ja tööturule sisenejate arvukuse märgatav langus. Kui Tallinn ei suuda tagada rahvastiku taastootmise taset, st väljarännet peatada ja sündimust suurendada, siis võib aastaks 2030 nii elanike arv kui ka vanuskoostis kujuneda praegusega võrreldes hoopis teiseks - laste ja tööealiste arv väheneb ning pensioniealiste osakaal kasvab.^[2]

Elanikkonna vananemine suurendab nõudlust eakatele suunatud hoolekande-, meditsiini- ja vabaajateenuste järele ning tingib vajaduse suunata senisest enam ressursse sellele vanuserühmale mõeldud päevakeskuste, hooldekodude ja aktiivsete isetegevusvõimaluste loomiseks. Üha vähenev tööealine elanikkond peab hakkama ülal pidama järjest suurenevat ülalpeetavat elanikkonna gruppi, mille tõttu jääb ka linnal oma arengusse investeerimiseks vähem vahendeid. Samal ajal võivad arenenud riigid, kus toimib sarnane tendents, hakata veelgi intensiivsemalt meelitama nooremaid inimesi teistest piirkondadest, kaasa arvatud Eestist, ning see kahandaks tööelist elanikkonda veelgi.

Linna elanikkonna tõenäoline vananemine ja tööealise elanikkonna vähenemine tähendab, et sama või parema elustandardi saavutamiseks on hädavajalik tööturule jäävate elanike tööviljakuse kasv ja selle eeldusena ettevõtluse struktuurilised muutused suurema produktiivsusega töö suunas. Samuti on vaja jätkuvalt parandada linna elu- ja ettevõtluskeskkonna konkurentsivõimet võrrelduna Euroopa teiste riikide ja linnadega, et siia meelitada sellist võõrtöajõudu, kellel oleksid Tallinnale olulised oskused, teadmised ja kogemused. Linna ettevõtluspoliitika peab sellesuunalisi muutusi soodustama.

Tallinna elanikkond on paljurahvuseline. Linna elanikest 52% (210,7 tuhat) on eestlased ja 39% venelased.^[3] Suuremad rahvusühmad on veel ukrainlased (4%), valgevenelased, lätlased, soomlased, juudid ja tatarlased.^[4] Linna elanikkonna rahvusliku koosseisu põhimõttelisteks muutusteks eeldused puuduvad, seda ka linnaosade lõikes. Kuna nii mujalt Eestist Tallinna saabumine kui ka valglinnastumine on seotud rohkem eestlaste kui teiste rahvustega, toovad sisserände kahanemine ja valglinnastumise jätkumine tulevikus kaasa linna elanikkonnas eestlaste osakaalu vähenemise. Teiselt poolt on sündimuse tase eesti rahvusest vanemate peredes püsinud üldisest tasemest kõrgemal, mis kahe eelnimetatud protsessi mõju

kompenseerib. Tallinna rahvusliku koosseisu üldist mitmekesisust peaks suurendama eeldatav sisserändajate arvu kasv teistest riikidest.

Elanikkonna rahvuslik koosseis ning muutused hariduse korraldamisel (eelkõige vene õppekeelega gümnaasiumide üleminek osalisele eestikeelsele õppele) muudavad hariduspoliitika kavandamise ja elluviimise veelgi keerulisemaks. Haridus- ja sotsiaalasutuste võrgu stabiilse arengu seisukohast on probleemne vanuskohortide suuruse oluline erinevus, mis tuleneb n-ö laulva revolutsiooni (1980. põlvkond) ja sellele järgnenud 1990. põlvkonna suurest arvulisest erinevusest ning linnastusisese rände iseloomust. Need erinevused nõuavad pidevat haridusasutuste võrgu kohandamist muutuvate vajadustega.

Linna elanikkonna rahvuslik mitmekesisus tähendab, et linn peab suutma luua eri rahvuste esindajatele tingimused oma kultuuri edendamiseks ja tarbimiseks. Teisest küljest on paljurahvuselisus ressurss, mida tuleks senisest tõhusamalt rakendada linna elanikkonna kultuuritarbimise ja isetegevuse võimaluste mitmekesistamisel ning turismi edendamisel. Rahvusrühmade lõimumine peab olema läbiv aspekt haridus-, kultuuri- ja sotsiaalteenuste puhul.

1.3.2 Sotsiaalareng

Erinevalt 1990. aastatest on uut sajandit kuni 2008. aastani iseloomustanud Tallinna elanikkonna jõukuse üldine ja kiire kasv. Ka sotsiaalne ebavõrdsus ei ole Eestis, sh Tallinnas, viimastel aastatel kasvanud, pigem vähesel määral kahanenud. Sellest hoolimata on elanikkonna kihistumine võrrelduna näiteks Põhjamaade linnadega tugev ning Tallinnas elavate majanduslikes raskustes isikute ja perede olukord on ka praegu halb. Eriti suurtes raskustes on paljulapselised pered, üksikvanemaga pered ning pered, kus vanemad on töötud. Kuivõrd vahepealne tööhõive kasv on alates 2008. aastast seoses majanduslangusega asendunud töötute osakaalu suurenemisega nii 2009. kui ka 2010. aastal, siis võib prognoosida riskirühmade arvukuse kasvu ning toimetulekuprobleemide süvenemist. Vastavalt Statistikaameti andmetele oli töötus 2010. a I kvartali lõpuks juba 19,8%. Senisest veelgi tähtsam roll kodaniku kasvatamisel peab olema huviharidusel ja -tegevusel. Sotsiaalse kihistumise vähendamist toetab haridussüsteem, mis võimaldab riskirühmadele pakkuda tugiteenuseid. Rahvuspõhiste lõhede vähendamiseks tuleb luua koolides valmisolek erineva emakeele ja kultuuritaustaga laste õpetamiseks ühistes klassides. Samuti tuleb suurendada noorsootöö tähtsust eri rahvustest noorte lõimimisel.

Eluruumide kättesaadavus on tulenevalt sajandi esimese kümnendi keskpaiga buumist, elamispindade pakkumise rohkusest võrreldes nõudlusega ning sellega kaasnenud kinnisvarahindade langusest tallinlaste jaoks kinnisvara ostujõu alusel 2009. aasta seisuga viimase kümne aasta parim. Teisest küljest on uute eluruumide suhteline lisandumine võrreldes kogu eluruumide arvuga olnud väike ning eluruumide kvaliteedi probleemid - kõrge amortisatsioon, korterite väiksus ja ühetaolised planeeringud - jätkuvalt päevakohased. Kuivõrd majanduslangus tähendab muuhulgas ka töötuse kasvu ja paljude perede sissetulekute vähenemist, siis hoolimata suurenenud pakkumisest ja eluruumide heast üldisest kättesaadavusest kasvab nende inimeste hulk, kes ei suuda eluasemesse investeerida või enam oma laenude teenindamisega hakkama saada. Eeldada võib ebavõrdsuse jätkuvat kasvu eluasemeturule sisenemise ja seal edasi liikumise võimaluste osas.

Positiivne areng on toimunud eluruumide ühises haldamises, mille tulemusena on paljudes majades uuendatud tehnosüsteeme ning fassaade. Omandireformi käigus tekkinud sundüürnike probleem on linna poolt munitsipaalramuuehituse baasil lahendatud. Munitsipaalramuarenduse ühildamine linnaruumi arendamisega miljöövärtuslikel aladel oleks üks viis, kuidas vähendada sotsiaal-majanduslikku kihistumist ja ühtlasi parandada linnaruumi kvaliteeti.

Kui 1990. aastate ühiskonna struktuursete muutuste negatiivne kõrvalmõju oli elanike terviseseisundi halvenemine, siis viimast kümnet aastat võib kirjeldada kui paranemise perioodi. Linlaste keskmine oodatav eluiga on kasvanud, haigestumiste arv on vähenenud ning elanike terviseteadlikkus ja -käitumine on paranenud. Teisest küljest iseloomustab neid arengusuundi tugev sotsiaal-majanduslik segmenteerumine, kus jõukamate ja haritumate olukord on oluliselt kiiremini paremuse suunas muutunud, kuid vaesemate inimesteni on positiivsed muutused jõudnud aeglasemalt.^[5] Elanike tervist väärtustavate tegevuste suunamisel on määrav tähtsus sotsiaalse infrastruktuuri rajamisel (laste mänguväljakud, spordisaalid, ujulad) ning asjaomaste teenuste kättesaadavuse tagamisel ka sotsiaalsesse riskirühmadesse kuulujatele.

Sarnane on areng olnud elanike turvalisuse ja turvatunde osas. Kui 1990ndatel Tallinna elanike ja teiste siin viibivate isikute turvalisus aastate jooksul halvenes, siis uuel sajandil on olukord oluliselt paranenud. Siiski paistab Tallinn silma Läänemere linnade keskmisest kõrgema kuritegevuse taseme poolest.^[6] Mitmed 1990ndatel alguse saanud probleemid - narkomaania, HIV levik, asotsiaalsete elanike arvukus - on lahendamist vajavatena kandunud tänasesse päeva ning võivad võimenduda seoses majanduslangusega. Panuse turvalisuse ja sotsiaalsete suhete tugevdamisesse peab andma linnakeskkonna arendamiseks tehtav. Muuhulgas on linnakodanike ja -liikluse turvalisuse huvides oluline, et Tallinna tänavad, pargid, haljasalad

ja muud üldkasutatavad territooriumid oleksid normikohaselt ja energiasäästlikult valgustatud.

Samuti saab positiivse trendina sotsiaalarengus esile tõsta õppimisvõimaluste ja vaba aja veetmise võimaluste mitmekesistumise. Viimase kümne aastaga on Tallinna tekkinud juurde hulgaliselt õppeasutusi, sh just kõrgkoole, mistõttu on plahvatuslikult kasvanud pärast gümnaasiumi kõrgharidussüsteemis edasi õppivate noorte arv. Märkimist väärib ka õpikeskkonna kvaliteedi paranemine alus-, üld-, kutse- ja kõrghariduses, mille üheks osaks on info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kättesaadavaks tegemine õpilastele ja pedagoogidele. Vaba aja veetmise võimaluste poolest edestab Tallinn konkurentsilt teisi Eesti linnu. Ka võrdluses Läänemere linnadega on Tallinna meelelahutusvõimalused linna suurus ja elanike elatustaset arvestades heal tasemel.

Kokkuvõttes on kõik see realiseerunud elanike elulaadi ja väärtuste muutustes. Laienenud ja tugevnenud on kodanikualgatus ja ühistegevus. Osaliselt on nimetatud arengu põhjuseks olnud senine majandusliku jõukuse suurenemine, mis annab tallinlastele enam vaba aega ja vahendeid tegevusteks, mis ei ole tööga seotud, sh vabatahtlikeks, ühiskondlikeks tegevusteks. Üldise tendentsina võib seni täheldada kahesuunalisi protsesse - ühelt poolt elulaadide mitmekesistumine, teiselt poolt aga nende tugev segmenteerumine/polariseerumine sotsiaal-majanduslike tunnuste alusel. Peamiste elulaadide dualismidena saab välja tuua järgmist: isetegemine-tarbimine, aktiivne-passiivne, linlik-äärelinlik, juurtega-juurteta, võimalusterohke ja ühetaoline, jätkusuutlik ja raiskav, tervislik-ebatervislik, koostööaldis-individualistlik.

Täiskasvanuikka on jõudmas pärast üleminekuaega üles kasvanud põlvkond, kelle väärtushinnangute kujunemise keskkond on olnud eelnevatest oluliselt erinev. Võib eeldada, et võrrelduna praeguse keskealiste põlvkonna seas domineeriva tarbimiskeskse individualistliku elulaadiga, millele on iseloomulik ametialane karjäär, sünnitamise edasilükkamine, vajadus elada omaette, eramus jne, on uue põlvkonna seas enam neid, kes tunnevad muret ühiskonna järelkasvu ja keskkonna ning looduse jätkusuutlikkuse pärast ning hoolivad enam ühiskonnast, ümbrusest ja ligimesest. Elulaadide ja väärtuste kasvav mitmekesisus toob endaga kaasa ka teenuste ja toodete nõudluse mitmekesistumise. Pehmete väärtuste tähtsustumine loob vajaduse sotsiaalselt vastutustundliku ettevõtluse põhimõtete tutvustamiseks ja juurutamiseks, mille juures peaks ka avalikul võimul olema tähtis roll.

Viimastel aastatel on teravdunud ning rohkem esile kerkinud rahvuslik-kultuurilised pinged, mis on muutnud sotsiaal-kultuurilise lõimumise teema olulisemaks nii riigi kui ka kohalike poliitikate jaoks. Lõimumismedium - eesti keele oskus - on paranenud ja paraneb muudatuste tõttu hariduse õppekavades

tõenäoliselt veelgi, kuid kultuurilis-ideoloogiline lõhe võib püsida kaua, kuivõrd seda süvendavad huvirühmad on olemas nii riigis kui ka väljaspool seda. Samas on positiivne, et kasvanud on praktiline multikultuursus ning elanike suhtlemise rahvusvahelistumine, mis eeldatavalt kasvab veelgi, kui suureneb sisserändajate osakaal teistest riikidest ja Tallinn osaleb aktiivselt üleilmastumise protsessis.

Tulenevalt põlvkondlikest muutustest ning üldisest traditsiooniliste väärtuste murenemisest paljukultuurilise üleilmastumise mõjude kasvades, on selge, et linnaelu korraldamisel ja arendamisel tuleb järjest enam arvesse võtta elulaadide ja -hoiakute ning nendega seotud nõudmiste mitmekesisust. Tallinna linna kontekstis on üheks võtmeküsimuseks rahvuspõhiste väärtushinnangute ja eneseväljendusviiside ühildamine ning tugeva kultuurilise ja sotsiaalse ühisosa edendamine. Samuti muutuvad tulevikus kindlasti tähtsamaks elukvaliteedi ökoloogilised aspektid, mis linna arendamise seisukohalt tähendab vajadust toetada energiasäästlikku tarbimist, keskkonda säästvamaid liikumislahendusi, madaltihedat elamuehitust ja rohevõrgustiku eelisarendamist. Oluline mobiliseeriv eesmärk linnale on roheline pealinna tiitli poole püüdlemine.

1.3.3 Majandusareng

Tallinn ja teised Harjumaa kohaliku omavalitsuse üksused moodustavad Eesti võimsaima majandusregiooni, mis on märkimisväärsel kohal kogu Läänemere majandusruumis ning on olnud väliskapitali jaoks Eestis seni peamine tõmbekeskus. Samas on tõsiasi ka see, et Tallinn on Läänemere piirkonna riikidest väikseima rahvusliku siseturu keskus. Keskpikas trendis on pealinna osakaal riigi sisemajanduse kogutoodangus kasvanud ning praegu toodetakse Tallinnas 51% Eesti SKT-st. Elaniku kohta on SKT Harjumaal teiste Balti riikide pealinnadega võrreldes kõrgem, samas jääb see väga oluliselt alla Põhjamaade pealinnaregioonide tasemele. SKT muutuse tempo on Tallinnal viimasel kümnendil olnud sarnane teiste Balti riikide pealinnadega.^[7] Kiirele kasvule on alates 2008. aastast järgnenud järsk langus, mis Eesti majanduses oli 2009. aastal 14,1% ning Eesti Panga hinnangul ei taastu kasv ka mitte 2010. aastal.

Oluliseks majandusarengu veduriks on olnud välisinvesteeringud pealinnaregiooni majandusse. Ligikaudu 4/5 otseinvesteeringutest Eestisse on tehtud Tallinna ja Harju maakonda.^[8] Tallinna piirkonnas tegutsevate välisinvestorite probleemid algasid 2007. aastal seoses töajõupuuduse ja kulutaseme planeeritust olulisemalt kiirema kasvuga ning see kulmineerus 2008. aastal mitmete ettevõtete lahkumisega. Seoses globaalse majandus- ja finantskriisiga on alates aastast 2008 oluliselt vähenenud välisinvestorite huvi Eestisse investeerimise vastu. Osalist leevendust välisinvesteeringute mahtude vähendamisele peaksid pakkuma

Euroopa Liidu (EL) struktuurifondide vahendid eelkõige avalikule sektorile (sealtkaudu tellimustena ka eraettevõtlusele), kuid ka äriettevõtetele ja mittetulundussektorile.

Tallinna majanduse ja ettevõtluse edasine edukus sõltub lisaks välisnõudlusele ka linna ettevõtete konkurentsivõimest välisturgudel. Tallinna ettevõtete ekspordimaht, mis 2005-2008 oli suhteliselt stabiilne, vähenes 2009. aastal seoses sihtturgude nõudluse vähenemisega. Tallinna osakaal Eesti ekspordis 2009. aastal oli 36,1% ning see on võrreldes 2004. aastaga langenud 11,4 protsendipunkti võrra. Ekspordi/impordi suhte alusel erineb Tallinna majandus selgelt muust Eestist, kus see suhe on olnud suhteliselt tasakaalus. Tallinna ettevõtete import ületab ekspordi 1,5 korda, impordi langus toimus 2009. aastal.^[9] Sellise olukorra põhjuseks on Tallinna elanikkonna suuremad sissetulekud võrreldes ülejäänud Eestiga ning see, et Tallinn on Eesti teenindus-, kaubandus- ja finantskeskus, milles paiknevad enamiku üleriigilist kaubandus- ja teenindusvõrku omavate ettevõtete peakontorid. Rahvusvaheliste ettevõtete Eesti turule suunatud harukontorid on samuti valdavalt Tallinnas. Tallinna osakaal Eesti kaupade ja teenuste müügis on 68% ning see on viimasel kümnendil kasvanud.^[10]

Majandusstruktuuri muutused Tallinnas toimusid eelkõige 1990ndatel, kui nii Tallinnas kui ka mujal Eestis asutati intensiivselt eraettevõtteid. 2000. aastaid iseloomustab strukturealne stabiliseerumine. Majanduses domineerivad erasektor ning kitsamalt väikeettevõtted. 2000. aastate majanduselu kõige silmapaistvamateks sektoriteks on olnud pangandus ning ehitus ja kinnisvara. Seoses kinnisvarabuumi lõppemisega on viimasena nimetatud sektoris toimunud majanduskriisi tingimustes kõige kiirem langus. Märkimisväärsele kohale majanduses on tõusnud IT-lahendustega tegelevad ettevõtted. Ettevõtluse edukat arengut Tallinnas toetab äritegevuseks soodne õigusruum ning vajalike kommunikatsioonide olemasolu. Peamisteks suundumusteks on olnud teeninduse osakaalu tõus ning olulise osa tööstus- ja laomajanduse siirdumine linna lähivaldadesse.

Tulenevalt tööstus- ja tootmissektori osakaalu vähenemisest Tallinna linna majanduselus lisandub linnaruumi üha enam endisi, kasutuseta jäänud suuri tööstuspiirkondi ning -hooneid. Need alad ootavad uut otstarvet ning ideid linnaruumi sulandumiseks ja linnamiljöö rikastamiseks nii arhitektuursel kui ka inimtegevuse tasandil. Heaks näiteks ruumi kasutamisel ning linnakeskkonna uuendamisel on Ülemiste City endisel Dvigateli maa-alal, aga ka Rotermanni kvartal. Kvaliteetne linnakeskkond eelkõige kesklinna piirkonnas, elu- ja töökohtade tasakaalustatud paigutus ning linnaruumi võimalikult hea ja ökonoomne kättesaadavus eri transpordiliikide lõikes on uutele innovaatilistele ettevõtetele teadmismahuka tööhõive suurendamise ja selleks vajaliku kvaliteetse tööjõu kaasamise eeldus. Linna ja kogu linnastu ulatuses on

linnakeskkonna kvaliteet funktsionaalselt seotud majandusarenguga läbi tööjõu elukvaliteedi ja taastootmise. Järjest enam inimesi eelistab keskkonnasõbralikku elu- ja töökeskkonda, millest kujunebki üks olulisi paikkonna konkurentsieeliseid. Elukeskkonna puhul muutuvad järjest olulisemaks ruumiplaneering ja sellest tulenev miljööväärtsus, inimsõbralik arhitektuur, keskkonnahoidlik ehitustehnoloogia ja -materjal.

Suhteliselt odava tööjõuga majandusmudeli ammendumine Eestis tähendab, et struktuursed muutused on majandusarengu jätkumiseks möödapääsmatud. Tootmise, logistika, turunduse ja tootearenduse juures ei tähtsustu mitte niivõrd sektoraalne, kuivõrd funktsionaalne tööjaotus. Positsioon tehnoloogiate väljaarendamise ja tootmise võrgustikes määrab tootlikkuse ning töötajate sissetulekute suuruse. Võrgustumise tõttu ei ole otstarbekas vaadelda naaberpiirkondi mitte niivõrd konkurentide, kuivõrd partneritena, kellega klastreid moodustades on võimalik luua eeliseid globaalkonkurentsis. Seega muutub Tallinna seisukohalt oluliseks strateegiliste koostööpartnerite väljasõelumine ning avaliku, era- ja mittetulundussektori koostöö. Linna konkurentsivõime sõltub strateegilist globaalset turuinfot omavate institutsioonide koostööst, finantsvõimekusest ja elanike kaasatusest.

Tallinn on arenenud Läänemere üheks suuremaks kauba- ja reisijateveo keskuseks. Sadamate ning kogu transpordi- ja logistikasektori arengu võtmeteguriks on transiit, mis moodustab kaks kolmandikku Tallinna sadamate käibest. Kuni 2007. aastani kasvas transiit kiiresti, kuid esmalt poliitilistel põhjustel ja seejärel ka majanduskonjunktuuri muutumise tulemusena on see viimasel kahel aastal oluliselt vähenenud. Samal ajal on kasvanud konkurents sadamateenuse osutamisel Läänemere idakaldal, eelkõige seoses Peterburi sadamate laiendamisega. Transiidi edasine areng sõltub nii poliitilistest asjaoludest kui ka ettevõtjate edukusest uute turgude ja kaubagruppide kaasamisel. Tallinn on Eesti suurim raudteesõlm, millel on ka rahvusvaheline reisirongiühendus. Eesti raudteed on sellise rööpavahega, mis võimaldab Venemaa kaubarongidel ilma lisaoperatsioonideta jõuda Eesti kaubasadamatesse. Tallinnas paikneb Eesti ainus rahvusvahelise tähtsusega lennujaam, mis võimaldab vastu võtta peaaegu kõiki lennukitüüpe. Stabiilne regulaarlennuühendus Euroopa suuremate keskustega ja rongiühendus kuni 1000 km kaugusele (Vilnius-Kaunas, Moskva, Peterburi) on majandussuhete üks eeltingimusi. Paraku on rahvusvaheliste liinide osakaal viimastel aastatel vähenenud ning suureks puuduseks on otserongiühenduse puudumine Kesk-Euroopaga.

Tallinna oluliseks majandusharuks on kujunenud turism, mis annab märkimisväärse osa nii riigi kui ka Tallinna ekspordist ja teenindussektori tööhõivest. Üheks majanduse struktuurinihke osaks on ka odavuse kui turismi arengu eelduse vähenemine ning pikemas perspektiivis kadumine. Seetõttu tuleb senisest veelgi

enam tähelepanu pöörata turismiteenuste kvaliteedi arendamisele, eriti aga hinna ja kvaliteedi suhetele. Globaalse standardimise juures on muutunud üha olulisemaks turismiteenuste ja -sihtkohtade atraktiivsuse säilitamine/suurendamine. Turismi majandusharu tarvis on oluline kujundada Tallinnale oma nägu, oma ni ja omad lood. Pärast majanduskriisi võib eeldada ka turismi- ja puhkemajanduse jätkuvat kasvu maailmas. Peamised kolm reisimotivaatorit linnapuhkuse sihtkoha valikul on linna miljöö, arhitektuur ja disain ning linna ajalugu. Järgneb soov lihtsalt lõõgastuda ning veeta aega nendega, kellega koos reisitakse, enamasti koos sõprade ja perekonnaga. Olulised on ka ostlemisvõimalused ning toidu nautimine. Vähem tähtsaks peetakse ööelu, spetsiifiliste atraktsioonide ja ürituste külastamist. Turismi arengu toetamiseks tuleb algatada linnakeskuse atraktiivsemaks muutmine ning avamine Põhja-Tallinna ja mere poole.

Tallinna töajuturu iseloomustab jätkuvalt möödunud kümnendil alanud trend, mille kohaselt hõivatud liiguvad tootmissektori majandusharudest teenindussektorisse. Kasvanud on töökohtade arv ennekõike hulgi- ja jaekaubanduses, finantsvahenduses, kinnisvara- ja äriteeninduses, samuti hariduses, tervishoius ja sotsiaalhoolekandes.^[11] Edaspidiseks perioodiks võib prognoosida kvalifitseeritud töötajaid nõudva töö osakaalu kasvu. Kuivõrd uus lisaväärtus ei teki enam mitte niivõrd loodusressursside kasutuselevõtust ja massitööst, vaid teadmistest ja oskustest, siis on piirkondliku stabiilsuse tagajaks ja edukuse eelduseks üha enam haritud ja tööalaselt kvalifitseeritud elanikkonna olemasolu.

Tallinnale on omane elanikkonna keskmisest kõrgem haridustase, linlaste avatud ja pidevat õppimist soosiv suhtumine ning hea keelteoskus, mis loovad arvestatava aluse innovaatilisteks lahendusteks. Teisest küljest on kogu Eestis, sh Tallinna töajuturu iseloomustanud juba palju aastaid kõrgelt kvalifitseeritud oskustöölise ja inseneritehnilise kaadri nappus. Ülikoolides koolitatavate noorte valikutes on loodus- ja täppisteaduste osakaal vähenenud juba alates 1990. aastate keskpaigast ning sellist struktuurinihet on toetanud erakõrgkoolide ja riigieelarveväliste õppekohtade pakkumise tugev kallutatus sotsiaalteaduste poole. Ka ettevõtjate taust, kompetents ja ambitsioonid ei ole innovaatilise tootmise süvalaienemist piisaval määral edendanud. See omakorda on tõsine märk sellest, et majanduse edukaks kohanemiseks uute ülesannetega tuleb haridus kiiresti kohandada tänapäeva vajadustega. Järjest tähtsamaks muutub kvaliteetse täiskasvanute ümberõppe võimalus, mis on töökohtade paindliku vahetamise ja vähemtasuvatel tegevusaladelt teadmiste põhisele, suuremat lisaväärtust ja töötajatele kasvavat sissetulekut pakkuvatele tegevusaladele ülemineku eeltingimus. Tööjõu kvaliteedi tagamiseks on vaja parandada elukvaliteeti linnas tervikuna ning oluline tee selle eesmärgi saavutamisel on tervislike eluviiside propageerimine, tervena elatud aastate pikendamine ja tingimuste loomine tervist väärtustava eluviisi harrastamiseks.

Majanduse arengu ja innovatsiooni mõttes on Tallinn Eesti arengu peegelpilt. Majanduse mootoriks on olnud laenukoormuse ja sisetarbimise kiire kasv, mille pahupooleks on väike tootlikkus, kontsentreerumine väikese lisandväärtusega tegevustele, ettevõtete vähene koostöö ja võrgustumine ning suhteliselt nõrk arendustegevus. Selline vastuoluline positsioon ei ole kindlasti jätkusuutlik. Tallinna majandus, nii nagu Eesti majandus tervikuna, vajab jõulist nüüdisajastamist. Ulatuslikul laenuvõtmisel põhinev majanduskasv on selleks korraks möödas ning uus tõus majanduses põhineb eristumisel, unikaalsetel oskustel, tootlikkusel ja uutel investeeringutel. Paindlikkus kogu tööturul ja ettevõtluskeskkonnas aitab tõhusamalt ja valutumalt tulla lähiaastatel välja majanduslangusest ning kiiremini ja efektiivsemalt valmistuda uueks majandustõusuks.

1.3.4 Linnakeskkonna muutumine

Viimase kümne aasta jooksul on Tallinna linnaruumi arengus toimunud olulisi positiivseid nihkeid. Tallinna linnaruum on muutunud atraktiivsemaks tänu paljude uusehitiste (pangad, kaubanduskeskused, büroohooned, korterelamud, vabaajakeskused, spordirajatised ja kultuuriobjektid) rajamisele, muuhulgas Tallinna *city* väljaarendamisele, vanade majade renoveerimisele nii kesklinnas, puitrajoonides kui ka paneelilamurajoonides. Kaua aega pealinnale muret tekitanud omandireformi käigus tagastatud, kuid lagunema jäänud hooneid on hakatud korrastama. Märkimisväärselt on linna ilmet positiivses suunas muutnud ja elanike liikumist parandanud ka transpordinfrastruktuuride rekonstrueerimine ja rajamine.

Tallinna kultuuri- ja ajaloopärand on kaitstud ja väärtustatud nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil - ajalooline linnasüda on 1966. aastast riiklik muinsuskaitseala ning 1997. aastast UNESCO maailmapärandi nimekirjas.

Aastakümneid militaarstruktuuride poolt suletud olnud rannaalade avamine on suurendanud Tallinna atraktiivsust nii linnaelanike kui ka kinnisvaraarendajate jaoks. Tallinn merelinnana kannab endas linna jaoks hulgaliselt veel leidmata/kasutamata lisaväärtust ja arengupotentsiaali. Linnal peab olema kontroll linna mereäärsete alade üle, et tagada nende alade avatus ja vastavus avalikule huvile. Kesklinna piirkonnas on suur tähtsus rannaala paremal ühendamisel vanalinnaga. Kaldaäärsete alade näol on hulgaliselt kasutamata ressursi, mille parima ja otstarbekama suunamisega nii linnaelanike kui ka küllastajate käsutusse tuleb linnavõimul tegeleda. Aegna saare potentsiaalile tuleks leida rakendus puhke- ja meelelahutusala.

Ka elamuehituses on toimunud kiired muutused, kuigi elamispindade arvu suhteline kasv on Tallinnas jäänud madalamale tasemele võrreldes muu Harjumaaga ning eriti vahetult linnaga piirnevate valdadega, nagu Viimsi, Harku ja Rae vald. Suhteliselt kiire kasvu eeldusteks valdades on olnud odavam maa, paindlikum planeerimispoliitika, väiksem bürokraatia asjaajamisel ning privaatsuse ja loodusläheduse tähtsus olulise osa elanikkonna väärtushinnangutes. Samas on tähelepanuväärne, et valdav osa uusasumitest on koondunud Tallinna linna piiri vahetusse lähedusse ja rannikualale, kus maa kõrge hinna tõttu on kerkinud ka mitmekorruseliste korterelamutega uusasumeid.

Elamuehituse mahtude kiire kasv on tugevalt pidurdunud alates 2008. aastast seoses süvenenud ülemaailmse finantskriisi Eestisse jõudmisega. Eriti oluliselt on kahanev nõudlus mõjutanud just kiirelt arenenud elamupiirkondi pealinna lähivaldades, vähem aga kvaliteetseid elamispindasid Tallinnas endas. Tallinna rohelisemate elamupiirkondade, eriti miljöövärtuslike hoonestusalade (Nõmme, Kadrioru, Pelgulinn) suhteline konkurentsivõime eluasemeturul on ekstensiivse elamuarenduse faasi möödudes kiiresti kasvanud. Valmis tuleb olla taaslinnastumisprotsessi käivitumiseks. Uusasumite elamute kohatine halb ehituskvaliteet, teenuste vähenenud kättesaadavus ja kehvad liiklusolud on vähendanud linnalähedase elukeskkonna atraktiivsust. Seetõttu on paljud inimesed nõus tagasi linna kolima, eeldusel, et ka linnas suudetakse elanikele tagada turvaline ja roheline elukeskkond ning eluasemeturg pakub lastega peredele mitmekesist eluruumide valikut.

Munitsipaalkorterite ehitamise programmidega pakub Tallinn abi elamispinna vajajatele vältimaks vaesuse süvenemist. Keskklassi tugevnedes tekib ka Tallinnas sissetulekute tõusuga senisest arvukamalt inimesi, kes on valmis ja on huvitatud omavahendite paigutamisest miljöövärtuslike alade hoonete renoveerimise, et luua omale kodu omanäolisesse miljöösse. Arvestades elanikkonna prognoositavat sissetulekute tõusu, suureneb nende piirkondade elanike arv ja neis pakutavad teenused. Nimetatud linnaruumi osa kasutuselevõtt peab toimuma säästva linnaplaneerimise protseduuride raames, mida täiendab kvaliteetne ehitusjärelvalve. Piirkondade miljöövärtuslikkuse tagamise väga oluline eeldus on elanike arhitektuurilise teadlikkuse parandamine seoses renoveerimisega. See vajab aga ehitustegevuse senisest suuremat nõustamist ja järjepidevat selgitustööd.

Linnaruumi arendamisel tuleb elamuehituse mahtude pikemaajalise prognoosi puhul Eestis arvestada asjaolu, et vajadus uute elamispindade järele on jätkuvalt suur, kuivõrd praegu on elamispinda Eestis inimese kohta ligikaudu kaks korda vähem kui arenenud Euroopa riikides. Tallinna ja lähiregiooni elamuehituse potentsiaal on sisemiste kriteeriumite alusel jätkuvalt kõrge, kuid selle realiseerumine sõltub

üldisest majandusarengust riigis ja maailmas. Kindlasti kasvab nõudlus kvaliteedi järele, mis seab esiplaanile asukoha, sotsiaalse infrastruktuuri kättesaadavuse, ümbritseva elukeskkonna esteetilise väärtuse ja turvalisuse.

Maakasutuse intensiivsus kesklinnas ja peamiste linnasiseste magistraalide vööndites on kiiresti kasvanud. See nõuab linnalt aktiivsemat sekkumist, et ennetada eri kasutusfunktsioonide konflikte, mis lühemas või pikemas perspektiivis võiksid halvendada linnakeskkonna kvaliteeti või nõrgendada ettevõtete konkurentsivõimet (nt ärihoonete arendamine vanalinna kontaktsoonis vs. vanalinna puhvertsooni hoidmine).

Linnaruumi kasutust praeguste Tallinna linnapiiride sees ei saa kohati pidada otstarbekaks. Tihedalt on koormatud eelkõige teenindusfunktsiooni, aga ka muid funktsioone täitev kesklinn. Elukohtade aspektist vaadelduna on intensiivselt kasutatud korterelamutega hoonestatud piirkonnad, kuid muud funktsioonid on seal ebapiisavalt välja arendatud. Toimub ülitihedat igapäevane liiklus kesklinna ja äärepiirkondade vahel. Autode arv on viimase viieteistkümne aastaga kahekordistunud^[12] - see on muutnud problemaatiliseks tee- ja tänavavõrgustiku läbilaskevõime. Suurte kaubanduskeskuste kujunemine peamisteks ostukohtadeks on tekitanud vajaduse liiklusvooge ümber suunata. Samas esineb nimetatud piirkondade ja kesklinna vahel tühje ning täiesti kasutamata või alakasutatud piirkondi. Nende kasutuselevõtt ei sõltu aga niivõrd planeerimisest (sageli on neil aladel olemas kehtivad detailplaneeringud), kuivõrd üldisest majandusarengust ja sellega otseselt seonduvast nõudlusest uue kinnisvara järele.

Intensiivne ja ebaratsionaalne liiklemine halvendab liiklust, eriti tõusva autostumise tingimustes, saastab keskkonda ja on ressursikulukas. Kesklinna ja korterelamurajoonide vahelise vööndi tihendamise on aga arvukate parkimise, miljöö-, kõrgus-, haljastuspiirangute jm elukeskkonna kvaliteedi tõstmise eesmärgil seatud piirangute tõttu keerukas, kallis ning võimalik enamasti endiste tööstusalade arvelt. Arenduskulud ja hinnad vahevööndis ei ole seni suutnud konkureerida linnaäärsete tühjade aladega.

Linnaruumi piiratuse tõttu tõuseb eraldi ülesandena esile inimeste liikumise korraldamine ja sellest tulenev liikumispoliitika, mis vastaks linnaruumi nõuetele ja linna rahakoti võimalustele ning põhjustaks vähe ökoloogilist kahju ja liiklusõnnetusi. Erilise tähtsuse omandavad selle foonil jalgrattaliiklus ja ühistransport. Lisaks infrastruktuuri arendamisele ja organisatoorsele parendustele on tähtsal kohal elanikkonna väärtuste ning käitumisharjumuste muutmine säästlikumaks ja keskkonnahoidlikumaks. Seda tuleks teha järjepidevalt ning eri tasanditel, kaasates protsessi nii mittetulundusühingud, haridusasutused kui ka

erasektori.

Liiklusega seotud probleeme süvendavad valglinnastumise mõjud. Valglinnastumise tulemusel on viimase 10 aasta jooksul linnapiiri ületavad liiklusvood enam kui kahekordistunud ja summaarne liiklusvoog on kasvanud. ^[13] Paljudele lähivaldadesse kolinud peredele on lisaks töökohale Tallinnas jätkuvalt elutähtsad Tallinna infrastruktuur ja teenused. Selleks, et valglinnastumisest tulenevad tendentsid ei põhjustaks negatiivset tagasisidet linna ruumilisele arengule ja keskkonnale, tuleb linnal parandada linnakeskkonna planeerimise taset ning seotust kogu linnastuga ning aktiivselt osaleda tööstusalade ja tehnoloogiaparkide võrgustiku arendamises. Konkurentsivõime kindlustamiseks tuleb tagada neile piirkondadele piisav tehniliste infrastruktuuride võimsus ning soosida info- ja kommunikatsioonitehnoloogia pidevat uuendamist.

Elu- ja töökohtade linnastupõhine paiknemine nõuab lisaks linnastupõhise transpordi infrastruktuuride arendamisele ka transpordikoormust suurendavate põhjustega tegelemist. Transpordikoormuse vähendamise teid linnaruumi kujundamisel on mitu. Kvaliteetsete elamualade arendamine kesklinna ärikvartalite läheduses võimaldab sulandada tööd ja igapäevast elu väiksemas ruumiühikus, hoida oskustööjõudu ja vältida nende ümberasumist Tallinna tagamaale. Sarnase mõjuga on ka äri- ja ettevõtlusalade suurem hajutamine kesklinna piirkonnast välja, uute ärikvartalite kujundamine teistesse linnaosadesse, eelkõige efektiivse transpordiühenduse lähedusse. Linnaruumi multipolaarsus ehk linnaosakeskuste tugevnemine nii teeninduse ja kaubanduse kui ka töökohtade pakkumise näol võimaldaks pendelrände teekonna ja aja lühendamist. Lisaks on võimalik rakendada meetmeid liiklussujuvuse suurendamiseks ning optimeerida transpordikorraldust mõjusa maksupoliitikaga (võimalikud ummiku- ja parkimistasud), et tagada säästva transpordi kasutus.

Kaubavedudega seotud raudteeliikluse vähendamist kesklinnas takistab raudtee ümbersõidutee puudumine, mistõttu Paldiski sadamate kasutamine ida-lääne transiitkaubanduses nõuab vedusid läbi Tallinna kesklinna.

1.3.5 Kokkuvõte

Strateegias Tallinn 2025 esitati 1990. aastate arenguid ja neile eelnenud ootuste kooskõla iseloomustades järgmine arusaam:

Kümneaastase tagasisivaate taustal tunduvad osad muutustest toimunud olevat ootamatult kiiresti - eelkõige üldise majandusstruktuuri teisenemine, selle jõudmine võrreldavale tasemele teiste arenenud riikide/linnadega. Kõige enam ongi Tallinna arengut ja nägu viimase kümne aasta vältel mõjutanud linna

territooriumil asunud suurettevõtete restruktureerimine ja erastamine, millega kaasnes ühtlasi ettevõtlusstruktuuri oluline muutus - teenindussektori märkimisväärne suurenemine. Teiselt poolt jällegi ei ole rida protsesse, mille toimumist kümme aastat tagasi eeldati, veel eriti käivitunudki: üle hinnati inimeste tegutsemise aktiivsust - seda, et inimesed soovivad enam osaleda ja omada kontrolli arengute üle. Teisisõnu: eeldus tugeva kodanikuühiskonna tekkest ei ole täitunud. Majandusvaldkonna osas arvati, et toimub väikeettevõtete kasv keskmisteks (või suuremateks) ettevõteteks. Viimane aga ei toimunud, selle asemel leidis aset paljude Eesti ettevõtete üleminek väliskapitali omandusse. Mõlemad - nii ootamatult kiiresti kui veel mittetoimunud protsessid - osutavad tõsiasjale, et ettepoole prognoosimisel tuleb arvestada kõrvalekalletega ning teinekord vägagi olulistega.

Ka viimase kümnendi arengud, eriti väliskeskkonna dikteeritud järsk majanduslangus, on olnud raskesti prognoositavad ning kohati ka ootamatud. Olukorras, kus võib eeldada arengu teatud tsüklilisust, samas teadmata, millal tsükli tõusu- või langusfaas algab ja lõpeb ning kui pikk see on, on tuleviku teadmispõhine kavandamine kahtlemata riskantne tegevus. Pealegi ei pruugi arengu dimensioonid olla omavahel sünkroonis või üldse mingis üheselt määratavas seoses. Küll võib eeldada, et strateegia ajaperioodi - 20 aasta jooksul leiavad aset olulised süsteemsed muutused nii väliskeskkonnas kui ka linna arengu sisemistes protsessides ning neile peab reageerima adekvaatsete muutustega linna strateegilise olukorra hindamises. Seega on eelnenud analüütilised kirjeldused üheks järjekordseks vahetuvõtteks sellest, millised üldised arengueeldused ja -vajadused Tallinnal on 2010. aasta seisuga ning millised on neist tulenevad kesksed väljakutsed.

1.4 Tallinn regioonide konkurentsivõime ja koostöö

1.4.1 Tallinn rahvusvahelises linnade võrgustikus

Nii nagu kõik teisedki linnad, saab Tallinn edukalt areneda vaid eeldusel, et positsioneerib end läbimõeldult laiemasse regionaalsesse ja rahvusvahelisse konteksti. Linnade tulevik sõltub suuresti sellest, kui hästi suudavad nad hakkama saada konkurentsituatsiooniga ning luua ja realiseerida koostöösidemeid. Pigem reeglilik kui erandiks saab olukord, kus ühe ja sama linnaga võidakse mõnes valdkonnas olla konkurendid, teises valdkonnas tehakse koostööd.

Linnad teenindavad oma tagamaad ja moodustavad koostöövõrgustikke teiste linnadega. See puudutab näiteks ettevõtetevahelist võrgustumist, koostöösuhteid eri erialade inimeste ja ühenduste vahel, ülikoolide ja teiste haridusasutuste vahelist koostööd, koostööd kohalike omavalitsuste ja nende institutsioonide

tasandil, regulaarseid kultuuriüritusi, transpordiliinide ja võrkude arengut, turismialast koostööd jne. Kontaktid ja seosed on muutunud ja muutuvad jätkuvalt dünaamilisemaks, mobiilsemaks ja mitmekesisemaks. Linna püsielanikkonnale lisanduvad ajutiselt Tallinna elama asunud välismaalased, kes kiirendavad nii elanike kui ka Tallinnas juurdunud ettevõtete rahvusvaheliste kontaktide võrgustiku laienemist. Samal ajal kasvab nende tallinlaste hulk, kellel on ajutine kodu ka mõnel teisel maal.

Rääkides Tallinnast rahvusvahelises kontekstis, on vaja valida õige haardeulatus. Linnu saab liigitada ülemaailmse tähtsusega, rahvusvahelise tähtsusega, regionaalse või kohaliku tähtsusega linnadeks. Tallinna puhul on selge, et pealinna tähtsus ja tegutsemisulatus läheb selgelt kaugemale vaid Eesti mastaabist. Küsimus on selles, kas ja kui võrd kaugele seada eesmärk.

Tallinn kuulub rahvusvahelisse Maailmapärandi Linnade Liitu, mis annab strateegilise võimaluse linnavalitsuste tasandil pärandikaitse alal koostööd teha.

Selles strateegias on lähtekohaks võetud arusaam, et Tallinna põhiliseks koostööruumiks vaadeldaval perioodil jääb Läänemere ruum, kus Tallinn peab muutuma kas üksinda või koos Helsingiga oluliseks koostöösõlmeks. Kindlasti on tähtis Tallinna-Helsingi kaksikliinna idee, mida tuleb süvendatult edasi arendada. Linnana, mille elanike arv jääb alla poole miljoni, ei saa meie pealinn, ilmselt ka eduka arengu puhul, pretendeerida üleeuroopalise tähtsusega metropoli rollile. Sellest aga ei tulene, et ta koostööruum ja koostöövõrgustik jääksid ainult Läänemere ruumi. Seetõttu on strateegiliselt oluline arendada välissuhteid Euroopa Liidu riikide pealinnadega, samuti Venemaa, Hiina ja USA sõpruslinnadega.

Ekspert hinnangutel põhinevas analüüsis on Tallinna konkurents- ja koostöösituatsiooni kirjeldamiseks välja joonistatud maatriksid kuuel konkurents- ja koostööareenil. Tänapäeva komplitseeritud rahvusvahelises majanduses ei ole võimalik eristada subjekte, kes on puhtalt ja ainult konkurendid, ja subjekte, kes on ainult koostööpartnerid. Tallinna konkurents- ja koostööprofiilide võrdlus illustreerib seda teesi kujukalt.

Helsingi on Tallinnale eelkõige koostööpartner turismi ja sellega seotud sidusalade osas. Ida-lääne kaubavoogude teenindamise osas on ta eelkõige konkurent, ehkki tulevikus pole koostöövõimalused (tänu spetsialiseerumisele) välistatud siingi. Rahvusvahelise teeninduse funktsioonide täitmise osas on loomulikult ka konkurents, kuid kindlasti kaalub selle tulevikus üles integreerumisest tekitatud sünergia. Mitmesuguste rahvusvaheliste teenindusfunktsioonide puhul saab rääkida ka funktsioonide jaotusest kallima Helsingi ja odavama Tallinna vahel. Ka elanike liikumist ühele või teisele poole lahte võib käsitada mitte niivõrd ületõmbamisena, kui võrd sünergia saavutamise viisina. Inimestel, kes planeerivad tulevasi

elamisvõimalusi kaksiklinn Talsinkis, on valida, kummale poole lahte nad elama asuvad. Ka tööturg Tallinna-Helsingi puhul on senisest integreeritum ja inimestel on võimalik valida töötamist kas Eestis või Soomes.

Stockholmi ja teiste Põhjamaade linnade puhul on koostöösuhted mõnevõrra nõrgemad kui Helsingi puhul, samas võib rääkida, erinevalt Helsingist, ühistest huvidest transiidi teenindamise alal (Lääne-Euroopast üle sildade ja Rootsist Venemaale liikuv kaubavoog).

Tabel 1. Tallinna prognoositav konkurentsimaatriks

Konkurents kellega	HELSINGI PÕHJA-MAA LINNAD	RIIA	PETERBUR	BALTIKUMI LINNAD (PEALE RIIA)	MUUD KESK- JA IDA-EUROOPA LINNAD	PIHKVA JA NOVGOROD	ARENGURIIKIDE LINNAD	ARENENUD RIIKIDE LINNAD
Konkurents mille üle								
(Potentsiaalsed) Tallinna elama asujad								
(Potentsiaalsed) Tallinnast lahkujad								
Turistid ja nendega seotud teenused								
Kaubavood								
Rahvusvahelise teeninduse funktsioonid								
Investeeringud								

tugev konkurents
.....
.....
konkurents puudub

Oluline ja tugev konkurent Tallinnale on Riia, kellega toimub konkurents eelkõige transiidoogude ja turistide (ning nendega seotud kultuuriteenuste) pärast, rahvusvahelisi teenuseid (nt lennujaam) pakkuva tsentri rolli pärast, loomulikult ka rahvusvaheliste investeeringute pärast. Lisaks mõjutab Tallinna rahvusvahelise koostöö arendamist asjaolu, et enamik rahvusvahelisi firmasid on võtnud omaks ülebaltilise strateegia, s.t Eestit, Lätit ja Leedut käsitatakse ühe turuna. Tallinnale tähendab see konkurentsi Läti ja Leedu pealinnadega. Teiselt poolt tuleb Tallinnal teha ülejäänud Balti riikidega koostööd, et tugevdada Tallinna kohalolu teistes Balti riikides. See omakorda toetaks Tallinnas asuvate kodumaisel kapitalil põhinevate firmade laienemist ülebaltilisteks ettevõteteks.

Tabel 2. Tallinna prognoositav koostöömaatriks

Koostöö- partner	HELSINGI	TEISED PÕHJA-MAADE LINNAD	RIIA	PETERBURI	BALTIKUMI LINNAD (PEALE RIIA)	PIHKVA JA NOVGOROD
Koostöö- valdkond						
(Potentsiaalsed)Tallinna elama asujad						
(Potentsiaalsed)Tallinnast lahkujad						
Turistid ja nendega seotud teenused						
Kaubavood						
Rahvusvahelise teeninduse funktsioonid						
Investeeringud						

tugev koostööpotentsiaal
.....
.....
koostööpotentsiaal väga nõrk

Riia on Tallinna konkurent kolmandatest maadest potentsiaalselt ületõmmatavate inimeste osas, tunduvalt vähem potentsiaalselt lahkuvate inimeste osas. Teisi Baltikumi linnasid võib Tallinnale potentsiaalseteks konkurentideks pidada eelkõige turismi ja sellega seotud teenuste osas. Samas on olemas head eeldused koostööks kolmandatest maadest (näiteks Saksamaalt) saabuvate turistide teenindamisel.

Peterburi on konkurendiks eelkõige kaubavoogude teenindamise ja turismi (vaatamisväärsuste, kultuuriteenuste ja -sündmuste) valdkonnas, teistes valdkondades oluliselt vähem. Võib eeldada, et suur osa Tallinnale ja Peterburile tulevikus suunatud investeeringutest tulevad eri allikatest ning on tehtud eri motiividel, mistõttu selles valdkonnas need linnad ei konkureeri. Loogiline partner on Peterburi Tallinnale turistide teenindamisel. Kaugemalt tuleva turisti jaoks kuulub Tallinn Helsingi ja Peterburiga loogiliselt ketti Läänemere idaosa külastus. Plussiks on siin see, et igas linnas saadakse vägagi omanäoline elamus. Peterburi, aga samuti Pihkva, Novgorod ja teised Loode-Venemaa linnad, pakuvad lisaks turismialasele koostööle võimalusi mitmete allhankekettide loomiseks. Erinevalt Peterburist on Venemaa sisemaa linnad transiitvoogude teenindamisel Tallinnale mitte konkurendiks, vaid potentsiaalseks partneriks. Ei saa unustada, et Tallinn tekkis kunagi Venemaale viiva kaubatee äärde. Need linnad on Tallinna konkurendid vaid mõningate tootmisinvesteeringute osas ja sedagi väga nõrgalt.

Turismialane võistlus ja konkurents investeeringute suunamisel tööstus- ja tootmisvaldkondadesse toimib Kesk- ja Ida-Euroopa maade linnadega (Varsavi, Gdansk, Praha). Mitmed neist on, ehkki ei asu Tallinnale väga lähedal, konkurendid ka rahvusvahelise teeninduse funktsioonide täitmise ja mingil määral ka sissetuleva elanikkonna osas.

Järgnevalt on toodud kolm olulisemat Tallinna koostöö edasise arendamise rõhuasetust.

1. Tallinn peab esmaoluliseks esindatust Euroopa Liidu institutsioonide juures Brüsselis.
2. Tallinn peab hädavajalikuks arendada oma transpordiühendusi lisaks Läänemere maadele ka Kesk-Euroopa (Via Baltica, Rail Baltica) ja Peterburist eemale jäävate Venemaa piirkondadega (Moskva suund). Oluliseks eesmärgiks püstitatakse otselennuliinide arvu suurendamine Tallinna lennujaamast nimetatud suundadesse.
3. Tallinna linn peab vajalikuks leida ja arendada järgneva perioodi jooksul välja vähemalt paar sellist tegevusvaldkonda, mille osas ta on tuntud mitte ainult Põhja-Euroopas, Läänemere riikide linnade seas, vaid laiemas rahvusvahelises ja soovitatavalt isegi globaalses ulatuses. Potentsiaali taoliste rahvusvaheliste niiproduktide tekitamiseks ja arendamiseks võivad pakkuda kitsamad IT-valdkonnad või Tallinna-Helsingi kaksiklinn konverentsi- ja festivaliturismi asukohana.
4. Tallinn peab rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamiseks laiendama planeeringualast ja funktsionaalset koostööd naaberomavalitsustega, et tagada piirkonna eelduste parim kasutamine,

valikuvõimaluste mitmekesisus, tasakaalustatud lahendused linnaruumi arendamiseks ning kasutada maksimaalselt piirkonnas toimivaid rahvusvahelisi koostöövõrgustikke.

Nimetatud suundade esiletõstmisel on lähtunud tõsiasi, et juba praegu on Tallinnas asuv ettevõtlus tugevalt sidustatud Soome ja Rootsi ning võib eeldada, et see seos tulevikus tugevneb. Lisaks sellele peaks ettevõtlusgeograafia laienema nii Läänemere lõunakalda (eriti Põhja-Saksamaa) kui ka Peterburi piirkonna suunas. Sama loogika puudutab ka transpordisidemeid ning mitmesuguseid muid koostöösidemeid (sh kultuuriline koostöö) ja omavalitsuslike sidemete arengut.

1.4.2 Tallinn Eesti pealinnana

Tallinnal on Eesti ruumis kahene roll. Ühelt poolt tuleb Tallinnal kui pealinnal täita väljaspool Eestit esindamisfunktsiooni. Tallinn jääb ka edaspidi Eesti põhiliseks rahvusvaheliseks väravaks - siitkaudu sisenetakse ja väljutakse Eestist. Tallinn on riigi visiitkaart, samuti peab ta esindama välissuhtluses peale iseenda huvide ka teiste Eesti regioonide huviseid.

Teiselt poolt tuleb Tallinnal teenindada ülejäänud Eestit, täita mitmeid sissepoole suunatud rolle. Eesti-keskselt on Tallinnal kui Eesti kõige enam rahvusvahelistunud ja kõige enam maailmamajandusse integreerunud linnal täita sisemise keskuse roll. See tähendab pakkuda mitmekesiseid väljakutseid ja tegutsemisvõimalusi Eesti teiste linnade/valdade elanikele, sh pakkudes tugevat alternatiivi neile noortele ja aktiivsetele eestimaalastele, kes muidu laieneva rahvusvahelistumise tingimustes Eesti tolmu oma jalgedelt pühiksid. Seega täidab Tallinn ülejäänud Eesti seisukohalt n-ö maailma maaletooja rolli, olles kultuuri- ja meelelahutuskeskus, esindades kosmopoliitset linnakultuuri, tolerantset mõtlemist jne.

Tallinn on Eesti asustussüsteemi tasakaalu mõistes liiga suur. Säiliv konkurents riigiga takistab pealinna arengut. Riik on andnud linnale üle kõik objektid, millega kaasneb kulu (pargid, haljasalad, loomaaed), kuid jätnud endale kõik tulutoovad ettevõtted (sadamad ja lennuvälja). Mujal Läänemere regioonis on pealinnades pealinna tegevust reguleerivad seadused, mis võimaldavad näiteks palju paindlikumalt käituda kriisisituatsioonides. Eestis pealinna arengut riiklikult reguleeriv vajalik seadus puudub.

1.4.3 Tallinn linnastu keskusena

Tallinn, nagu enamik arenenud linnu tänapäeval, liigub selgelt administratiivselt piiratud linna mudelilt aglomeratsioonile, linnastu mudeli suunas. Tallinna linnastu on vaadeldav kahes perspektiivis: ühelt poolt Tallinna laienemisena Tallinnaga piirnevatesse valdadesse, teiselt poolt Tallinna kokkukasvamisena

Helsingiga.

Konkurents pealinna ja valdade vahel käib eelkõige elanike üle. Tallinn moodustab juba praegu ühise tööjõuareali Harjumaa ja Põhja-Raplamaaga. Osa Tallinnas töötavaid inimesi eelistab elada linnast väljas, kus on rohkem ruumi ja rohelist. Teisalt, ka osa lihtsamat tootmist ja ladustamist on viidud linnast välja Harjumaale, vahel harva ka kaugemale. Seetõttu eeldab tulevik kogu linnastupiirkonna kooskõlastatud planeerimist ja arendamist. Siia kuulub nii ühistransport, teedevõrk, vee- ja kanalisatsioonisüsteem, elamuehitus, jäätmekorraldus, sotsiaal- ja tervishoiuteenused ning koolivõrgud ja puhkemajandus. Ka looduskeskkonnaga (eelkõige vee ja õhu kvaliteediga, merereostuse ohuga) seotud küsimused eeldavad linna tasandil laiemat käsitlust. Tiheasustuse laienemine linnas ja üle linna piiride on vähendanud Tallinna rohealaid ja linna ümbritsevat rohelist võõndit, teinud raskemaks rohevõrgustiku sidususe toimimise, piiranud puhkajate võimalust kasutada rannaalaid ja saari. Inimesi rahuldava elukeskkonna loomiseks ning looduskeskkonna ja loodusvarade säästliku kasutamise tagamiseks tuleb tegutseda ühiselt kogu linnastu tasandil.

Tallinna pikaajaline arengustrateegia näeb selget vajadust Tallinna ja teda ümbritsevate omavalitsuste ühistegevuse ja selle finantseerimise mehhanismide omavahelise kokkuleppimise järele. Kui naaberpiirkonna elanikud kasutavad massiliselt ja pidevalt teise piirkonna (antud juhul Tallinna linna) infrastruktuuri (koolid, transport jm) teenuseid, samal ajal aga maksavad oma tulumaksu vaid elamispiirkonna omavalitsusüksusele, siis tuleb leida võimalusi, kuidas see omavalitsusüksus saab anda oma panuse tema elanikele vajalike infrastruktuuride korrashoiuks ja arendamiseks. Loomulikult kehtib sama loogika ka vastupidi, näiteks seoses linnaelanike puhkamis- ja/või suvilapiirkondadega.

Naaberomavalitsustega koostöösidemete laiendamises on esmatähtsad mitmeliigilise transpordi koostoime korraldamine ja selleks vajalike infrastruktuuride rajamine ning korrashoid, ühistranspordi ja kergliikluse edendamine, ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni kooshaldamine, puhke- ja virgestusalade arendamine ning rohevõrgustiku säilitamine. Senisest suuremat sünergiat tuleb luua vaba aja sündmuste pakkumisel, et muuta pealinnaregiooni kultuuriruum veelgi atraktiivsemaks. Panustada tuleb ettevõtete linnastupõhise koostöövõrgustiku laiendamisse, et toetada majanduse klastripõhist arengut, tööturu paindlikkust ning teadus- ja arendusasutuste sidusust ettevõtlusega. Ka omavalitsuste ühine saarte ja veealade majandamine ning kliimamuutustega seotud temaatika tuleb tõsta linnaregiooni arengu keskmesse.

Linnastuline ja rahvusvaheline kontekst liituvad Talsinki perspektiivis. Jätkub edasine integratsioon Helsingiga, laiemalt võttes Suur-Tallinna ja Suur-Helsingi piirkondade integratsioon. See võimendub eelkõige sellistes valdkondades nagu haridusalane integratsioon, osal juhtudel ühised infrastruktuurid, ühised spordi- ja kultuuriüritused, mõlemat linna haarav turismiturundus ja -tooted, ettevõtluse edasine integratsioon (osal juhtudel ka perspektiiviga ühiselt tegutseda Vene ja Aasia turgudel). Tulevikus on Tallinna ja Helsingi tööturg veelgi integreeritum. See tähendab ka valmisolekut suuremaks kultuuriliseks ja elukondlikuks integratsiooniks eestlaste ja soomlaste vahel ning eeldab Tallinna elukeskkonna atraktiivsuse ja turvalisuse parandamist. Arendatakse edasi kurssi Tallinna ja Helsingi arengupiirkonna koordineeritud ruumilise planeerimise suunas. Talsinki perspektiivi osas tuleb Tallinnal näidata üles selget ja tugevat initsiatiivi. Oluline on mitte jääda tulevase kaksiklinna perifeeriaks, vaid osaleda tema arengu määramisel Tallinna huvidest lähtudes.

1.5 Tallinna arendamise strateegia

On selge, et Tallinna pikaajalise arengu osas ei ole võimalik jäigalt ette anda tulevikuseisundi kirjeldust. Selleks on väliskeskond liiga keeruline ja kavandatav ajaperiood pikk. Välja saab tuua vaid üldisi struktuuraalseid tõsiasju ning rohkem või vähem tõenäolisi arengusuundumusi, millest tulenevatele väljakutsetele vastamise ülesanne ongi strateegilise arendamise sisuks. Nii võib olla üsna kindel, et Tallinn peab oma arengustrateegias arvestama tugeva linnade ja regioonide vahelise konkurentsiga Läänemere regioonis, kuid samas nägema ka linnade ja regioonide vahelise koostöö tugevnemise võimalusi. Üldiste suundumustena ei ole võimalik mööda vaadata konkurentsist tingitud suurenevast vajadusest olla atraktiivne, kvaliteetse keskkonna väärtustamisest, inimeste mobiilsuse suurenemisest, samuti linna rahvastiku vananemisest ja majanduse väärtusahelate loogikast ning Põhjamaade oluliselt tugevamast lähtepositsioonist neis. Nimetatud trendidega kohandumine võib olla enam või vähem õnnestunud, rollide täitmine parem või halvem. Kui Tallinn ja kogu Eesti tahab saada hakkama keerulisemaks muutuv maailmas ja hoiduda tugevatest tagasilöökidest, peame eelkirjeldatuga tõsiselt arvestama ning nende asjaoludega arvestamise ja hakkamasaamise oskus peab saama Tallinna võtmekompetentsiks.

Tallinna arendamise strateegia koosneb üldstrateegiast ning kuuest valdkondlikkust alastrateegiast. Alastrateegiate eristus lähtub linnaelu senises juhtimises rakendatud jaotusest. Valdcondlikud alastrateegiad on:

q ettevõtluse, turismi ja tööhõive strateegia;

q hariduse ja noorsootöö strateegia;

q kultuuri ja vaba aja strateegia;

q sotsiaalse kaitse, tervise ja turvalisuse strateegia;

q linnaruumi, tehniliste infrastruktuuride ja kommunaalmajanduse strateegia;

q kohaliku omavalitsemise strateegia.

Üldstrateegias on kõige üldisemad suunised alastrateegiatele visiooni ning linna arendamise põhimõtete kujul. Sisuliselt on tegemist linna strateegilise arendamise kohustusliku ühisosaga. Kuues alastrateegias täpsustatakse strateegilist eesmärgipüstitust, näidatakse seda, millised on strateegilised valikud ja prioriteedid linna arendamisel ning pakutakse üldistatud tasemel, kuid vajaduse korral konkreetsetele suurematele projektidele viidates, lahendusi strateegiliste valikute realiseerimiseks ja prioriteetide elluviimiseks.

Joonis 1. Tallinna arendamise strateegia struktuur

Pikaajaline eesmärgipüstitus tähendab Tallinna arengu võimaliku soovitud seisundi saavutamist. Positiivsest alatoonist hoolimata peab pakutav nägemus lähtuma Tallinna arenguvõimalustest.

Tallinna visioon aastaks 2030

Tallinn on Eesti pealinn, mitmekultuuriline töökate ja loovate inimeste linn. Unikaalne kultuurimärk ja mereäärne värav minevikku ja tulevikku. Tallinn on rahvusvaheliselt atraktiivne külastuse sihtkoht ja konkurentsivõimelise uue majanduse eestvedaja innovatiivses, tasakaalustatud, rohelises ja turvalises linnakeskkonnas. Armastus esimesest pilgust, tegus ja usaldusväärne koostööpartner.

Valdkondlikes alastrateegiates täpsustatakse üldvisiooni strateegiliste eesmärkidega, mis ühtlasi on ka linna arengukava valdkondlikud eesmärgid. Seatud eesmärkide täitmine on mõõdetav ning arengukavas on esitatud vastavad indikaatorid ja soovitud tulemusväärtused.

Teiseks on üldstrateegia tasandil määratletud põhimõtted, mis suunavad kogu strateegilist arendustegevust Tallinnas. Tallinna arendamise keskseid põhimõtteid on kokku kaheksa.

1. Tallinlaste heaolu primaarsus

Linn peab suutma pakkuda teenuseid väärtuslikuks eluks erinevate huvide ja vajadustega linlastele kõikjal linnas ning linlaste elukaare eri punktides. Tallinnast tuleb kujundada hea olemise koht, mis hõlmab sotsiaalset ja füüsilist turvalisust, meelelahutuslikku, kultuurilist ning haridus- ja eneseteostusvõimaluste mitmekesisust ning atraktiivset linnaruumi. Heaolu peab laienema ka võimalikele sisserändajatele, teotahelistele inimestele, kes toovad linna uusi oskusi ja teadmisi. Oluliseks osaks elanike heaolu tagamisel on avalike teenuste kodanikesksus.

2. Linna konkurentsivõime tagamine teiste linnade ja piirkondade suhtes

Konkurents toimub ühelt poolt investeringute, sealhulgas ka loodavate töökohtade pärast ja teiselt poolt kvaliteetsete töökohtade, intellektuaalse kapitali, turistide ja jõukate maksumaksjate pärast. Seega peab linn elavaks püüdluseks olema kvaliteet kõiges - elukeskkonnas, tegutsemiskompetentsides, sotsiaal-kommunikatiivsetes kompetentsides. Konkurentsivõime saavutamine ja realiseerimine eeldab enamikul juhtudel koostöösuhteid. Tulenevalt sellest on kõikjal arendustegevuses oluline rõhutada koostöö tähtsust edu saavutamisel.

3. Arengu keskkonnahoidlikkus ja jätkusuutlikkus

Selleks, et eksisteerida tasakaalustatult, jätkusuutliku ja keskkonnahoidlikuna, peavad linnad vastu võtma ja lahendama aina suuremaid ja keerulisemaid keskkonnavalaseid probleeme. Tallinn järgib Aalborgi 10 (Euroopa kohalike omavalitsuste Aalborgi kokkuleppe säästva arengu tagamiseks) kokkuleppe põhimõtteid. Ülioluline on saavutada kõigis otsustes ja tegemistes ökoloogilise aspekti arvestamine linna ja maailma kui tervikustemide seisukohast, kaasates informeeritud elanikkonda otsustusprotsessidesse. Roheline mõtteviis ja käitumine tuleb viia kõigi tallinlaste teadvusesse ja südamesse. Ülemaailmse kliimasoojenemise ja kliimamuutuste kontekstis lasub Tallinna linnal kui Eesti Vabariigi pealinnal ja mereäärse linnal suur vastutus nii linna rakendatavate meetmete kui ka linnakodanike õigeaegse ja efektiivse teavitamise osas.

4. Sotsiaalsete väärtuste põhilisus

Strateegia eelmises versioonis seati strateegiliseks prioriteediks materiaalse baasi loomine, millele tuginedes kavandati hiljem hoogsalt üles ehitada heaolulinn. Käesolevas arenguetapis oleme jõudnud seisuni, kus sotsiaalne ja majandusareng ei ole teineteisest lahutatavad ning väga suurel määral on majandusarengu eelduseks nimelt sotsiaalne areng, sealhulgas tõrjutute ja mitteaktiivsete linlaste arvu vähenemine, ning sooline võrdõiguslikkus.

5. Arengu tasakaalustatus

Lähtudes linna arengu olemusest, kus sotsiaalne, majanduslik ja rahvastikuareng ning linnakeskkonna muutumine on tihedalt lõimitud ning mõjutavad üksteist, on arendustegevuses vaja hinnata mõjusid kõigile neljale aspektile ning üldprintsibiina tagada see, et nende vahel hoitaks ära olulisi disproportsioone. Arengu tasakaalustatuse põhimõtet tuleb rakendada ka detailsemal tasandil ning saavutada soo- ja vanuserühmade, rahvuste, kultuuriliste rühmade heaolu ja võimaluste diferentside vähenemine ning linnaosade ja asumite kvaliteedi lähenemine teineteisele.

6. Kohaliku omavalitsemise demokraatlikkus ja teadmispõhisus

Linnaelu juhtimine ning sealhulgas linna strateegiline arendamine ja arendustegevus peavad lähtuma selgelt sõnastatud eesmärkidest, sisaldama olukorra ja tehtavate otsuste eelhindamist, tagama elanike informeerituse ja kaasatuse ning pakkuma elanikkonnale tehtud otsuste tagajärgede tagasisidet ja sõltumatut järelevalvet. Olulise mõjuga otsuste tegemisele peab eelnema faktidel, uuringutel ja/või vähemalt ekspertarvamustel põhinev analüüs. Koostöö linna teadus- ja uurimisasutuste ning linnavalitsuse vahel peaks oluliselt tugevnema.

7. Kohaliku omavalitsuse rolli suurendamine avalike teenuste osutamisel

Avalike teenuste osutamise kindluse parandamise ning väliskeskkonnas pakutavate finantsvõimaluste (eelkõige EL struktuurifondid) parema kasutamise saavutamiseks on otstarbekas mitmetes valdkondades suurendada linna võimekust ise oma linna majandada ning tõsiselt kaaluda teenust osutavate ettevõtete munitsipaliseerimist või uue munitsipaalettevõtte loomist.

8. Lühiajalise kriisi ületamisele suunatud perspektiivi ja pikaajalise vaate ühildamine

Põhimõte on eriti aktuaalne käesoleva arengustrateegia redaktsioonis, kuivõrd valikud ja otsused, mis tehakse akuutse majanduskriisi tingimustes, loovad aluse edasise sotsiaal-majandusliku arengu võimaluste ning valikute jaoks. Käesolevas arengufaasis tähendab see erilist vastutust sotsiaalsete ülesannete täitmisel. Põhimõtet tuleks järgida aga laiemalt, seda ka positiivses arengufaasis, kus kriitilised lühiajalised ülesanded võivad asetteda hoopis mujal. Kõige selle juures ei tohi lootusetult kõrvale kalduda pikaajalistest eesmärkidest ega kergekäeliselt loobuda üldistest strateegilise arendamise põhimõtetest või tehtud strateegiliste valikute järgimisest.

2. Ettevõtluse, turismi ja tööhõive strateegia

Eesmärk: ettevõtlik, tööturul nõutud ja hästi tasustatud tallinlane - suure tootlikkusega ja efektiivse majandusega Tallinn

2.1 Arengud ja väljakutsed

Ettevõtlusaktiivsus Tallinnas on võrreldes teiste omavalitsusüksustega üks kõrgemaid riigis ning see on alates 2001. aastast püsivalt kasvanud. Samas on ettevõtete arvu kasvutempo viimastel aastatel langenud. Uusi ettevõtteid on viimastel aastatel loodud 2700-3600, tegutsemise on lõpetanud 1900-2300 ettevõtet aastas. Tegutsevate ettevõtete arv oli 2009. aastal Tallinnas 35 894.^[14] Ettevõtlusaktiivsuse poolest on Tallinn samal tasemel Helsingiga ja pisut ees Riiast. Uute ettevõtete loomisel pikemas perspektiivis Tallinnal arenguruumi kindlasti veel on, kuivõrd ettevõtlikkus on põhjamaiselt madal. Seoses globaalsest finantskriisist alguse saanud majanduskriisiga ning sellest tulenevalt paljude ettevõtete tegevuse lõpetamisega on vaja panustada enam ettevõtlusaktiivsuse suurendamisele elanikkonna hulgas.

Tallinna ettevõtluse valdkondlik struktuur muutub üha teenindus-, vahendus- ja kaubanduskesksemaks, kusjuures teenindussektori osakaal on pidevalt kasvanud. Tegutsevatest ettevõtetest 7,5% kuulub primaar- ja sekundaarsektorisse ning 92,5% tertsiaarsektorisse. Kõige enam on hulgi- ja jaekaubandusettevõtteid, mille arvele jääb 25% Tallinna ettevõtetest. Veel on suuremad ettevõtete rühmad kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevusega (16%), ehitusega (12%), veonduse ja laomajandusega (9%) ning kinnisvaraga (8%) tegelevad ettevõtted. Enamik uutest firmadest luuakse teenindussfääris. Kuni 2007. aastani oli selge kasvuliider ehituse ja kinnisvara valdkond, milles loodud uued ettevõtted moodustasid üle 50% kõigist uutest ettevõtetest. Seoses majanduslangusega ning selle tagajärjel ehitus- ja kinnisvarabuumi lõpuga on selles valdkonnas toimunud kõige ulatuslikum ettevõtete sulgemine. Tallinnal kui turismi sihtkohal on kolm peamist ja keskpikas perspektiivis muutumatut ressursi - asend suuremate ja/või rikkamate linnade läheduses, keskaegne vanalinn ning pealinna staatus. Kui lääne jaoks on Tallinn suhteliselt lihtsalt kättesaadav ja huvitav endise idabloki riigi osa, siis idaturismi toetab sugulaste-tuttavate olemasolu Eestis, piirkonna lähedus, vene keelega hakkama saamine, huvi eesti kultuuri vastu jms. Turismimajanduse mahtu hoiavad suures osas üleval turismivood põhjast - Helsingi regiooni elanike jätkuv motivatsioon ja soov reisida Tallinnasse, mida toetab Eesti odavam hinnatase, teenindajate keeleoskus, kiire ja odav laevaihendus. Madalast hinnatasemest tulenev konkurentsieelis on siiski vähenenud ja väheneb edaspidigi. Viimase kolme aasta jooksul on turistide sotsiaaldemograafiline struktuur muutunud: Soome ostuturist on

asendumas puhketuristiga. Kasvanud on teistest Euroopa riikidest pärit huvituristide arv, milleks löi head eeldused liitumine Schengeni ruumiga. Suuresti kasutamata on Peterburi regiooni potentsiaal turismimajanduses, mille põhjused on nii poliit-tehnilised (viisa), transpordialased (sh piirületuse pikk aeg), kultuurilised kui ka majanduslikud.

Vanalinn on nii Tallinna kui ka kogu Eesti üks peamisi turismimagneteid. Ei ole põhjust arvata, et vanalinna turismiga seotud roll väheneks tulevikus. Samas ei saa turism arenda vaid küllastajate arvu kasvu teel. Vanalinna võimel inimesi vastu võtta ja kvaliteetselt teenindada on piirid. Vanalinn sobib kõige paremini just ajaloolise pärandi ja autentse keskkonna tutvustamisele keskenduvale kultuuriturismile. See aga eeldab turismi- ja kultuurielu paremat seostamist, seda ka pereturismi aspekte arvestavalt. Vanalinna arengu terviklikuks suunamiseks on koostatud Tallinna vanalinna arengukava. Vanalinna ja seal asuvate kultuuriasutuste ja vaatamisväärsuste külastamist takistab kohati asjaolu, et neile ei pääse ligi liikumisraskustega, eriti ratastoolis liikuvad inimesed.

Pealinna staatusega kaasneb korralik rahvusvaheline lennuühendus, riigi jt kesksete institutsioonide tegevus (sh regulaarsed üritused ja konverentsid). Pealinna staatus tähendab konkurentsieelist teiste Eesti piirkondade, kuid mitte Läänemere maade teiste pealinnade ees, kus pakutakse samu võimalusi suuremas valikus ja suuremas mastaabis. Lisatulused linna ettevõtlusele on andnud kasvanud ristlusturism. Kui 2008. aastal oli ristlusturistide arv 370 000, siis 2009. aastal külastas Tallinna 415 000 ristlusturisti. Ristlusturismi mahtude kasv suurendab oluliselt hooajalist koormust Tallinna turismiinfrastruktuurile (turismibusside peatumine ja parkimine, avalikud tualetid jm) ning annab hooajalist tööd.

Hotellikohtade arv Põhjamaade pealinnades on Tallinnast suurem - Stockholmis ja Kopenhaagenis oluliselt, Helsingis ja Oslos vähesel määral -, teiste Balti riikide pealinnades mõnevõrra väiksem, kuid kasv on Tallinnas olnud kiirem. Majutatute arv kasvas Tallinnas olulisel määral kuni 2004. aastani ning on järgnevatel aastatel püsinud samal tasemel. Seega on hotellide täituvus vähenenud ning lähiperspektiivis puudub otsene vajadus uusi hotelle ehitada. Tallinna majutusasutuste küllastajate arvust üle 1/3 moodustavad soomlased, kelle arv on perioodil 2004-2008 vähenenud u 60 tuhande võrra. Kuivõrd ööbimiste koguarv samal perioodil kasvas, siis on soomlaste osakaal vähenenud 15 protsendipunkti võrra. Teisel kohal on kodumaine tarbija (14%). ^[15] ___

Turismiinfrastruktuur - rahvusvaheline lennujaam ja sadam, hotellid jms majutusasutused, konverentsikeskused - suudab praegu ning ka mõõduka turistide arvu kasvu korral Tallinna vajadusi

rahuldada. Turistide vajadusi, eriti ristlusturistide omi ei rahulda turismiinfrastruktuuri vastuvõtuvõime turismibusside peatumis- ja parkimiskohtade ning avalike tualettide osas. Ebapiisav on mereturismi arengut toetavate sildumiskohtade ja jahtide ületalve pidamise kohtade arv väikesadamates. Kriitilisem on suurte nüüdisaegsel tasemel konverentsiruumide puudumine Tallinnas, kuid rekonstrueeritud linnahalli valmimine peaks selle puudujäägi likvideerima.

Tallinna ettevõtluse struktuuri iseloomustab tõsiasi, et töötajaskonna suuruse alusel on valdav osa ettevõtetest väikeettevõtted. Üle 50 töötajaga ettevõtteid on vaid 776 ning üle 250 töötajaga ettevõtteid 111. Tallinnas registreeritud ettevõtete keskmine suurus on stabiliseerunud Euroopa keskmisele tasemele (7 töötajat).^[16] Rahvusvahelise konkurentsi mõttes on olulisi ettevõtteid Tallinnas vaid mõni üksik, nt AS Tallink Grupp teenuste eksportijana ja BLRT Grupp laevaehituses. Kuid ka need ettevõtted ei tõuse Põhjamaade ja Ida-Euroopa kontekstis esiplaanile. 2008. a Financial Timesi reastatud Kesk- ja Ida-Euroopa 500 suurima ettevõtte seas oli kaks Eesti ettevõtet, neist kõrgeimal kohal Tallink (228), seitse Leedu ja viis Läti ettevõtet.

Enamik loodavatest uutest ettevõtetest on mikro- ja väikeettevõtted, mille jätkusuutlikkus, konkurentsivõime ning kasvu-, tootearendus- ja ekspordipotentsiaal on valdavalt nõrk. Väikeettevõttest suurettevõtteks kasvavad vaid üksikud firmad. Uuringud on näidanud, et uute ettevõtete kasv pidurdub teisel-kolmandal tegevusaastal. Loodud ettevõtete käive kasvab 2-2,5 miljoni kroonini, aga sealt edasi väga visalt. Ka on alustavate ettevõtete hulgas väga vähe eksportivaid ettevõtteid.^[17] Peamisteks ettevõtete arengut piiravateks teguriteks peetakse finantsvahendite ning teadmiste ja/või kogemuste vähesust. Uus hüpe välisurgudele eeldab oluliselt kallimat oskusteavet ja suuremat turundusressurssi ehk palju enam käibekapitali kui ettevõtte seni akumulierida on suutnud või tagatisvara laenata lubaks.

Tallinna ettevõtete tootlikkus jääb Euroopa keskmisele tasemele oluliselt alla. Eksport on koondunud üksikutesse suurettevõtetesse. Väikeettevõtted, milles on hõivatud umbes pool ettevõtluses hõivatutest, on enamasti madaltehnoloogilised, kesisema tootlikkuse ning ekspordivõimega. Senised välisinvesteeringud on tuginenud valdavalt kulueelisele, mis positiivse majandusarengu, sh elanike sissetulekute kasvuga, paratamatult väheneb. Tootlikkuse tõusu peamised pidurid on ettevõtete kesine tehnoloogiline võimekus ja sageli ka tootlikkuse suurendamise vajaduse puudumine. Samuti takistab tootlikkuse kasvu ettevõtete suutmatus end rahvusvaheliselt nähtavaks teha (välisurundus) ning nõrk koostöövõimekus ja peaaegu olematu tegelik koostöö tootearendusel ja uutele turgudele sisenemisel. Odaval laenurahal põhinev sisenõudluse hüppeline kasv 2000. aastate keskel kasvatas linna ettevõtluse struktuuris veelgi enam

siseturule orienteeritud firmade osakaalu. Ettevõtlusstatistika näitab, et töötlev tööstus on viimaste aastatega muutunud küll pisut efektiivsemaks (suurem käibe väiksema arvu töötajatega), aga valdavalt sisetarbimisele orienteeritud tegevusalade (kaubandus, ehitus, enamik teenuseid) käibe ja hõive kasv on olnud oluliselt kiirem. Uuringute tulemused näitavad, et arenenud riikidele järele jõudmiseks tuleb muuta kogu majanduse struktuuri, et suurendada tootlikumate allharude ja teadmismahukate teenuste osatähtsust majanduses.

Ettevõtluse arengu ja tootlikkuse kasvu olulisemaid aluseeldusi on kvaliteetse tööjõu olemasolu. Tallinn on Eesti tööjõuturu keskus, siin on parim töökohtade valik ja tööjõu sisserännet soosivad elukeskkonna võimalused. Tallinna tööjõu suurus on viimase kümne aasta jooksul kasvanud ja oli 2009. aasta seisuga 226 900 inimest. Harjumaal kokku on tööjõu suurus 275 000 inimest.^[18] Tallinna, nagu ka teisi pealinnaregioone, iseloomustab suur tööjõu linnastusisene mobiilsus. Tallinnale on iseloomulik nii valgekraede kui ka odavama tööjõu sissevool maapiirkondadest.

Teisest küljest on Tallinna puhul tegemist rahvusvaheliselt mitte väga konkurentsivõimelise tööjõuturuga - siin on suhteliselt madal palgatase kesktaseme spetsialistidele ning ettevõtluse struktuur pakub rahvusvahelistele juhtidele ja tippspetsialistidele vähe väljakutseid. Eestis, sh Tallinnas, puuduvad valdkonnad, mis oleksid nii atraktiivsed, et meelitaksid kõrgelt kvalifitseeritud tööjõudu suuremas ulatuses siinsetesse ettevõtetesse. Ka majanduskasvu perioodil kasvas hõive kiiremini just neis valdkondades, mille keskmine palk on madalam.

Ka Tallinna elukeskkond jääb Põhjamaade ja Lääne-Euroopa suurematele linnadele alla. Selleks, et luua juurde kõrgepalgalisi töökohti ja taotleda inimkapitali siiavoolu, on vaja parandada elukeskkonna kvaliteeti. Majanduslanguse tingimustes võib eeldada noorte äravoolu suurenemist Eestist. Vabanenud töökohad Eestis ei saa samuti jääda täitmata - perspektiivis täidavad need kohad kaugemalt sisserändajad. Mittekodanike ja Eestiga sügavamalt mitteseotud inimeste osakaalu suurenemine kasvatab omakorda haridus-kultuurilisi väljakutseid ja turvalisuse riski riigis.

Tallinna regiooni hõivestruktuur majandussektorite lõikes on väga sarnane Vilniuse regiooniga, sekundaarsektori osakaal mõlemas on ligi 30% ning ületab Põhjamaade pealinnade vastavat näitajat 10-15 protsendipunkti võrra. Valdkonniti moodustasid 2009. aastal suurimad hõiverühmad töötlev tööstus, kaubandus ja veondus. Hõives on Harjumaal alates 2004. aastast ülekaalu saavutanud valgekraed, samas kui Eestis tervikuna on sinikraede osakaal jätkuvalt suurem. Madalama palgaga isikuteenuste ja kõrgema palgaga, aga valdavalt siseturule suunatud äriteenuste kõrvale tuleks jõuliselt luua töökohti tehnoloogia- ja

inseneriteenuste valdkonnas. Hõivatud jagunevad suhteliselt võrdselt mikroettevõtete (kuni 9 töötajat), väikeettevõtete (10-49 töötajat), keskmise suurusega ettevõtete (50-249 töötajat) ning suurettevõtete (250 ja rohkem töötajat) vahel nelja rühma. Suurim hõivatute kasv on viimastel aastatel toimunud just mikroettevõtetes. ^[19] ___

Erasektoris töötab 81% hõivatutest. Kiire muutus toimus 1990. aastatel, alates 2000. aastast on erasektori osakaal tõusnud veel 6,7 protsendipunkti võrra. Tallinna linnas kui Eesti suurima kohaliku omavalitsuse üksuse asutustes on üle 14 300 ameti- ja töökoha. Kui sellele lisada töökohad linna valitseva mõju all olevates äriühingutes ja sihtasutustes, ulatub see arv ligi 20 000 töötajani. Lisaks on Tallinna eripäraks Eesti kontekstis suur töökohtade arv riigi valitsemissektoris.

Ettevõtluse tootlikkuse kasvu on pidurdanud struktuuriline tööjõupuudus. Kasvav töökohtade likvideerimine majanduslanguse tingimustes suudab seda leevendada vaid osaliselt. Ettevõtetel on keeruline leida kõrgelt kvalifitseeritud oskustöölisi ja insener-tehnilist kaadrit, kelle ümberõpe näiteks avalikust sektorist koondatute arvelt ei ole olulises ulatuses tõenäoline. Olemasolev ja majanduskriisi ajal vabanev tööjõud on sobivam teenindussfääri ettevõtluse arenguks. Tööjõuturul on palju pooliku haridusega noori ning korraliku erialahariduse või ümberõppeta isikuid valel erialadel. Täienduskoolituses osalevad peamiselt avaliku sektori töötajad, ettevõtete juhid ning töötud, kuid vähe kesktaseme spetsialiste. Elukestva õppe kultuur on võrreldes Põhjamaadega Tallinnas nõrgalt juurdunud. Äriteenuste (IKT, andmetöötlus, disain) puhul mängib jätkuvalt investeringuid soodustavat rolli eestlaste hea keeleoskus ja suur hulk sobiva kõrgharidusega tööjõudu.

Üheks kujunenud olukorra põhjuseks on rakendusliku tehnilise hariduse vähene atraktiivsus.

Kvalifitseeritud tööjõu juurdekasvul on probleemiks ülikoolide erialaline piiratus võrrelduna Euroopa edukate ülikoolidega. Koolitatakse väga vähe uusi doktoreid, eriti Tallinna ülikoolides, aga ka üldisemalt Eestis. Mõningaid positiivseid nihkeid võib täheldada kutsehariduses, kus on tehtud ja kavandamisel suuri investeringuid õpikeskkonna nüüdisajastamiseks. Siiski on haridussektor, eriti rakendusharidus, praegustest vajadustest oluliselt maha jäänud. Aina olulisemaks muutub ettevõtte võime koolitada ise endale sobivat tööjõudu.

Madalamat kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade loomisele ja hoidmisele seab piirid rahvusvaheline konkurents tööjõuturul, kusjuures osas valdkondades, nagu tekstiili- ja rõivatööstus ning elektroonikaettevõtted, on Tallinna palgatase jõudnud juba kriitilise piirini, mis sunnib ettevõtteid asukohta

vahetama. Tallinna eeliseks võrreldes Aasia oluliselt odava kulutasemega riikidega on lähedus Euroopa turgudele. Laiemas plaanis toetavad ettevõtlust siin paiknevad rahvusvaheline lennujaam, kauba- ja reisisadam ning raudteeinfrastruktuur, mis rahuldavad ettevõtluse, sh rahvusvahelise töajõu liikumise lähiperspektiivi vajadusi.

Töötus on viimastel aastatel Tallinnas olnud riigi keskmisest madalamal tasemel, eriti madal oli töötuse tase perioodil 2006-2008. Madala tööpuudusega majandusarengu faasis oli ligi 60% töötutest kas põhi- või keskharidusega ja ligi 30% keskeriharidusega. Paljudel oli probleemiks vähene riigikeele oskus, mistõttu ka edaspidi on vajalik nii keeleõpe kui ka erialane ümber- või täiendusõpe. Teised olulised töötust mõjutavad tegurid on nõrk ümberõppimisvõime ning töömotivatsiooni probleemid. Noorte hulgas valitseva tööpuuduse peamised põhjused on kutsehariduse kohati ebapiisav tase ning selle sisuline ja erialane mittevastavus tegelikule situatsioonile tööturul.

Majanduskriisi mõjul kasvab lähiperspektiivis töötus kiiresti nii Tallinnas ja Harjumaal kui ka kogu riigis. Kui 2008. aasta alguses oli registreeritud töötuid Tallinnas 1%, siis 2010. aasta I kvartali lõpuks oli registreeritud töötuid üle 12% ehk 28,8 tuhat inimest. Tööpuuduse hüppeline kasv on suurendanud ka toimetulekutoetuse vajajate arvu. Kui 2008. aasta veebruaris oli toimetulekutoetuse saajaid 790, siis aasta hiljem juba 1289. ^[20] Tööhõivepoliitika kõige kriitilisemaks küsimuseks järgnevatel aastatel saab töötute toetamine võimalikult kiireks tööturule naasmiseks (sh toetatud, osalistele töökohtadele) ning meetmete võtmine, et vältida pikaajalise töötuse massiliseks muutumist.

Tallinna majandusliku arengu üks eeldusi on piisava arenguruumi tagamine keskkonnahoidlikule tootmisele nii traditsioonilistes kui ka uutes tööstusharudes. Eelkõige tööstusettevõtetele on oluline infrastruktuuridega varustatud tootmismaa kättesaadavus. Tööstuse kasutada on Tallinnas u 2000 hektarit, mis jaguneb 16 suuremaks piirkonnaks, suurimad neist asuvad raudteede ümbruses. Ligi pool olemasolevast tööstusterritooriumist on intensiivses kasutuses - selle hoonestustihedus ületab 60%, u 800 ha-l on vastav näitaja aga alla 30%. Kõige madalam on tootmismaade kasutamise intensiivsus Suur-Sõjamäe tööstusrajoonis, Paljassaare poolsaarel, Mustamäel ja Harkus.

Tööstuse arenguks jätkub Tallinnas maad piisavalt. Sellest hoolimata on viimastel aastatel sagenenud tööstusettevõtete kolimine kesklinnast välja ja/või laienemine väljapoole Tallinna. Selle oluline põhjus on maa madalam hind. Samuti on mitmes Tallinna piirkonnas probleemiks transpordilogistika korraldamine. Tihti on just välisfirmadel raske leida sobivat maad tootmishoonete ehitamiseks ning seetõttu on mitmed

investorid rajanud tootmise Tallinna lähiümbruse tehnoparkidesse. Täiendav potentsiaal on Tallinna jaoks eeldusel, et linn saab munitsipaliseerida tootmiseks sobivaid maa-alasid. Lasnamäe tööstuspargi kiire täitumine näitab väljaarendatud tootmismaa suurt nõudlust Tallinnas. Keskpikas perspektiivis Lasnamäe tööstuspargi puhul piisab juba ette valmistatud II etapist ja kavandatavast III etapist, kuid soodsate olude korral tekib vajadus uute pindade järgi juba 4-6 aasta pärast. Linna konkurentsieeliseks peab olema efektiivsem maakasutus ning sotsiaalsel kapitalil põhineva lisaväärtuse loomine linnaruumis.

Innovaatilise tootmise tugevaid koondumispunkte on Tallinnas välja kujunenud kaks. Erakapitalil põhinev Ülemiste City innovatiivse ettevõtluse ala asutati 2005. aastal eesmärgiga ehitada endise Dvigateli tehase 33-hektarilisele territooriumile nüüdisaegne linnaosa, kus leiaksid endale uue kodu uuendusmeelsed ja teadmisi hindavad ettevõtted. Ülemiste City arendusprojekt jaguneb tinglikult kolme tsooni - bürood, tootmisettevõtted ja messikeskus. Piirkonna väljaehitamisel leiavad Ülemiste Citys uue töökoha keskmiselt 30 000 inimest. Tehnopol on Tallinna Tehnikaülikooli eestvedamisel loodud teadus- ja ärilinnak alustavatele ja kasvavatele ettevõtetele, milles asub 140 ettevõtet, Tallinna Tehnikaülikool ja Eesti Infotehnoloogia Kolled. Tehnopol pakub ettevõtetele sobivaid äripindasid, äriarendusteenuseid, tihedaid koostöövõimalusi ülikoolidega ja rahvusvaheliste võrgustikega. Taolisi ideid tuleb kindlasti laiendada ja edasi arendada.

Tehnilise infrastruktuuri võimsus ja seisund Tallinnas on ettevõtluse arendamiseks piisav - elektri-, soojusenergia-, veevarustuse ja elektroonilise side kanalite võimsus ületab üldjuhul vajaduse. Piirangud on seatud üksnes suure vee- ja energiavajadusega tööstusele. Energia jms tehniliste sisendite hind on Läänemere regiooni kontekstis konkurentsivõimeline.

Majanduslanguse tingimustes on alustavatele ja arenevatele ettevõtetele oluline takistus investeerimislaenude ja -toetuste raske kättesaadavus. Põhjuseks on siin nii finantsasutuste järjest suurenev ettevaatlikkus, ettevõtjate vähene teadlikkus toetusmeetmetest ja oskus neid ettevõtte arengu heaks tõhusalt kasutada. Viimane probleemide ring iseloomustab eriti alustavaid ning väikeettevõtteid ning selles osas on linnavõimudel vajalik senisest veelgi jõulisem teavitustöö.

Ettevõtluse arengu mitmed takistused tulenevad ettevõtluskultuuri kesisest tasemest. Esiteks on ettevõtetevaheline koostöö ja ettevõtete sidemed teadus- ja arendusasutustega tagasihoidlikud. Ettevõtted peavad oma peamisteks koostööpartneriteks hankijaid ja toodete turustajaid ning hoopis vähem teadus- ja arendusasutusi ja teisi sama valdkonna ettevõtteid. Ettevõtted ning teadus- ja arendusasutused ei ole eriti

hästi kursis üksteise vajaduste ja võimalustega. Teadlaste loodav innovatsioon ei jõua ettevõtjateni, sest selleks puudub selgelt piiritletud kanal. Riigisisese ja rahvusvahelise koostöö nõrkust ning olemasolevate ressursside ebapiisavat ühendamist ühiste eesmärkide ja kasu nimel tulebki pidada Tallinna ettevõtluse arengu olulisimaks kitsaskohaks. Samuti iseloomustab suurt osa ettevõttest vähene keskkonna- ja innovatsiooniteadlikkus. Jätkuvalt seostatakse innovatsiooni peamiselt teadus- ja arendustegevuse ning uute tehnoloogiatega. Samas ei ole enamikule ettevõtetest vaja kulukat tehnoloogilist innovatsiooni, vaid just pigem protsesside või turundusalast innovatsiooni, mida on ka palju odavam teostada.

Pikaajalisemas perspektiivis võib probleemiks kujuneda elanikkonna vähene ettevõtlikkus. Uuringud näitavad, et ettevõtlust eelistab palgatööl 31% tööalistest elanikest, mis on EL-i üks madalamaid näitajaid. Positiivne on asjaolu, et potentsiaalseid ettevõtjaid on märgatavalt enam noorte hulgas ning sellesuunalisi hoiakuid ja väärtusi tuleb haridussüsteemis jätkuvalt arendada ning toetada sotsiaalselt vastutustundlike ettevõtete arvu suurenemist.

Ettevõtluse struktuuri vähene jätkusuutlikkus, ettevõtjate kesine investeerimisvõime ja puudulik ettevõtluskultuur loovad vajaduse avaliku sektori aktiivsema ettevõtluspoliitika järele. Tallinna linna ettevõtluspoliitika täiendab riigi ettevõtluspoliitikat, mille rakendamise peamised institutsioonid on EAS ja Kredex. Linna toetusmeetmed on suunatud uute ettevõtete ja töökohtade loomisele ning olemasolevate ettevõtete konkurentsivõime parandamisele. Tallinna ettevõtetele on avatud kaheksa rahalist kohaliku tasandi ettevõtluse toetamise meetet: stardiabi, kaks täiendusõppetoetust, praktikajuhendaja toetus, uute töökohtade loomise toetus, messitoetus, patenditoetus ja ettevõtlusklastrite toetus. Tööturuolukorrast tulenevalt on alates 2009. aasta juunist loodud ka sotsiaalsete töökohtade loomise toetus.

Alates 2002. aastast on Tallinna rajatud neli ettevõtlusinkubaatorit, millest kolm - Loomeinkubaator (2009), Kopli Ettevõtlusinkubaator (2004) ja Ülemiste Ettevõtlusinkubaator (2003) - tegutsevad linnale kuuluva Ettevõtluse Toetamise ja Krediidi Haldamise Sihtasutuse raames. Lisaks tegutseb Tallinna Tehnoloogiapargi Tehnopol koosseisus Mustamäe Tehnoloogiainkubaator (2002), mis on suunatud eelkõige teadmiste- ja tehnoloogiapõhiste ettevõtetele. Samuti on Tallinna linn viimastel aastatel loonud tootmisettevõtetele kaks tööstusparki, kus on välja ehitatud tehniline infrastruktuur ning võõrandatud kinnistuid või hoonestusõigusi. Lasnamäe tööstuspargis on tootmise avanud juba seitse ettevõtet, kus töötab üle 1100 inimese ning 2010. aasta lõpuks alustab tegevust veel seitse ettevõtet. Ette on valmistatud tööstuspargi arendamise II etapp ja kavandamisel on III etapp.

Linna ettevõtluse arendamise poliitika fokuseerimiseks on koostatud ning kehtestatud asjakohaseid strateegiaid ja programme - Tallinna innovatsioonistrateegia 2009-2013, Tallinna klastriarenduse programm ja Tallinna väikeettevõtluse arendamise programm 2010-2013. Linnaeelarvest on ettevõtluse toetamiseks eraldatud viimastel aastatel kuni 10 miljonit krooni aastas ehk 0,12% eelarve kuludest. See on üle kahe korra rohkem kui Eesti kohalikes eelarvetes keskmiselt.

Tööhõivepoliitikas on Tallinna Ettevõtlusameti tegevus olnud seni suunatud peamiselt uute töökohtade loomise soodustamisele ja toetamisele. Vähemalt lähiperspektiivis on vaja tugevdada tööpuuduse vähendamise meetmeid, eeskätt riskigruppidele suunatud programmide kujul. Avaliku sektori tööhõivepoliitika prioriteetide ja meetmete valiku probleemiks on see, et tööjõuvajaduse muutumise adekvaatsed prognoosid puuduvad ning nende koostamise võimalused prognoosimatus majanduskeskkonnas on kahtlased. Töökohtade säilitamisele ja loomisele on olnud suunatud tööhõive suurendamise programm ja töökohtade loomise toetus ning majanduslanguse faasile reageerimiseks 2009. aastal koostatud Tallinna linna abipakett linnaelanikule ja ettevõtetele, mis kuulub pigem sotsiaalse kaitse valdkonda. Abipakett on programm, mille rakendamine võimaldab raskustesse sattunud inimestel paremini toime tulla. Samas on programmis olulisi tegevusi, mis on suunatud tööhõive säilitamisele lähiaastatel ning seega järgnevatel aastate heaolu kasvule aluse loomisele. Ettevalmistamisel on Tallinna teine abipakett.

Keskonnateadlikkuse seisukohalt toetavad nii IPCC (*Intergovernmental Panel of Climate Change*) 2007. aasta aruanne kui ka Euroopa Komisjoni analüüs seisukohta, et globaalset kasvuhooonegaaside heitkogust on võimalik vähendada suhteliselt väikeste kulutustega. Heitkoguse vähendamise toetamiseks on juba olemas mitmeid tehnoloogiaid - seda saab saavutada selliste meetmetega nagu energiatõhususe suurendamine, taastuvate energiaallikate kasutuselevõtt ning efektiivsem ja keskkonnahoidlikum jäätmekäitlus. Tihti on probleemiks teemat puudutava informatsiooni vasturääkivus, vähesus või puudumine, mis võib saada selliste tehnoloogiate kasutamise takistusteks. Tallinna linn peab rakendama meetmeid vastava teabe küllaldaseks levitamiseks.

2.2 Strateegilised valikud ja prioriteedid

Linna ettevõtluspoliitika peamine sihtrühm on alustavad mikro- ja väikeettevõtted, eriti sellised, mis on suutelised eristuma kas ekspordivõime, innovaatsilisuse ja/või tehnoloogilise arengu poolest. Kuna Eesti siseturg ei kasva piisavalt suureks, on ettevõtete kasvu soodustamisel oluline aidata neil laiendada välisurgudele ja tugevdada nende ekspordipotentsiaali. Eesti turu väiksuse tõttu muutub ekspordimine

ettevõtte laienemise seisukohalt oluliseks juba ettevõtte elutsükli üsna varajases faasis.

Ettevõtluse arendamise prioriteetseid valdkondi on kuus: infotehnoloogia kui horisontaalne tehnoloogiate ja oskuste kogum ning suurima sektorivahelise põimumise potentsiaaliga valdkond; mehhatroonika kui suurima potentsiaaliga valdkond kõrgtehnoloogia arendamiseks; meditsiin ja tehnoloogia; loomemajandus; merendus ja logistika; finantsteenused. Prioriteetsete valdkondade valik põhineb kolmel kriteeriumil - nende panus Tallinna arengusse on märkimisväärne, tootlikkuse ja turgude kasv on olnud kiire ning nende arengu mõju teistele majandusvaldkondadele on olulise tähtsusega.

Turismis on rõhuasetus turismitoodete mitmekesistamisel ning linna vastavas positsioneerimises rahvusvahelisel turismipiirkondade turul. Rõhutada tuleb, et Tallinn nii romantilise atmosfääri kui ka tänapäevase elustiiliga Läänemereäärne pealinn, kus asub Põhja-Euroopa kõige paremini säilinud keskaegne vanalinn. Tallinn pakub oma külastajatele mitmesuguseid elamusi nagu ajalooelamus, kultuurielamus, lõõgastav puhkus ja Eesti elulaadiga tutvumine. Oluline on peredele mõeldud turismitoodete edasine arendamine.

Valdkondlikeks prioriteetideks on konverentsiturism ning laiemalt üritusturism (sh kultuuriüritused). Oluline on suurendada loomemajanduse rolli linna külastajate meelitamisel.

Turismikeskkonna laiendamine linnaruumis peab toimuma eelkõige mereäärse ala ning Kalamaja suunas. Tähtsaim arenduspiirkond on Tallinna Sadamast kuni Lennusadamani. Selle täiendamiseks tuleb muuta nii Tallinna elanikele kui ka külastajatele atraktiivsemaks Russalka monumendist kuni Eesti Ajaloomuuseumini ja Stroomi rannast kuni Eesti Vabaõhumuuseumini ulatuvad piirkonnad. Mõlemal alal on suur potentsiaal kultuuri ja sellega seotud sündmuste eksponeerimiseks. Rannaäärset arengut peab toetama avatuse suurendamine merele ja saartele - ühendus saartega (Aegna, Naissaar, Prangli) ja tegevused saartel.

Maailm lähtub Turism kõigile (*Tourism for All*) põhimõtetest ning ka Tallinnale kui turismi sihtkohale on väljakutseks muuta turismivaatamisväärsused ja -objektid ligipääsetavaks kõigile, sh liikumisraskustega inimestele.

Ettevõtluse arengu suunaks on klasterdumine. Klasterpoliitika on suunatud regionaalsetele klasterkooslustele, millel on läbilöögivõime vähemalt Läänemere piirkonnas või Põhjamaades. Avaliku sektori sekkumine on fokuseeritud neile (projektipõhiste) toetusmeetmetele, mis aitavad luua sellist lisaväärtust, mida turg ja turuosalisel ise ei suudaks saavutada.

Tööhõivepoliitika prioriteet pikaajalises perspektiivis on ettevõtete toetamine töökohtade loomisel ja töötajate koolitamisel. Lühiajaliselt on oluline ka tööjõuressursi säilitamine, toetused töötajatele ja töötutele. Eraldi tähelepanu pööratakse puuetega inimeste tööhõive suurendamisele. Plaanis on käivitada süsteemne, laiaulatuslik ja tugeva tehnilise toega programm inimeste välismaalt töölt tagasi toomiseks Eestisse, kus pakutakse inimestele tööd, karjääri, sotsiaalset turvalisust, kultuurilist keskkonda.

Tööjõu arendamise prioriteetsed sihtrühmad on insener-tehniline personal ja tootearenduse spetsialistid. Kuigi innovatsioonivõimekuse ning tootlikkuse suurendamise seisukohalt on vaja arendada kindlasti ka olemasolevat inimressurssi, tuleb alternatiivina käsitleda oskustöötajatest välisspetsialiste, kes aitaksid kaasa uute toodete, teenuste, tehnoloogiate ja protsesside arendamisele ettevõtetes või olemasolevate olulisele täiendamisele. Lisaks vastava tööjõu koolitamisele Eesti kõrgkoolides tuleb arendustegevust suunata ka sellele, et vajalikku tööjõudu Tallinna teistest riikidest juurde tõmmata.

Kultuurilistest arengutest ettevõtluse ja tööjõu valdkonnas peab keskseks suundumuseks saama elukestva õppe ja regulaarse täienduskoolituse vajaduse kinnistamine ettevõtjate ja töötajate väärtusmaailma selliselt, et see realiseeruks ka praktikas. Kui juhtide koolituse on ettevõtted olnud nõus investeerima, siis senisest oluliselt enam tuleks soodustada kesktaseme spetsialistide ja reatöötajate koolitamist, et parandada ettevõtte teeninduse/tootmise kvaliteeti ja produktiivsust.

Uute töökohtade loomise ja ettevõtete ruumilise paiknemise juures on printsibiiks kättesaadavus. Uued tööstustöökohad tuleks luua võimalikult tööjõu elukoha lähedal, arvestades linnaosade ja asumite elanikkonna inimpotentsiaali. Senised analüüsid on näidanud, et näiteks Lasnamäele sobiksid peamiselt vähem teadmismahukad tööstustöökohad, Mustamäele aga väikesemahuline kõrgtehnoloogiline tootmine. Peamiste tööstuspiirkondadena nähaksegi linnas Lasnamäe mitmeid piirkondi (Peterburi mnt, Suur-Sõjamäe, Betooni tänav, Vao karjäär pärast rekultiveerimist), Kadaka-Laki piirkonda Mustamäel ning Astangu ja Männiku tee piirkondi. Linnasisese kontsentreeritud töörande vähenemise eelduste loomiseks on otstarbekas säilitada osaliselt ka väiksemaid tööstusalasid kesklinna lähedal.

Oluline roll uute töökohtade loomisel on kindlasti ka Paljassaare sadama akvatooriumi ja Tallinna lahe alale kavandatavatel kolmel omavahel ühendatud tehissaarel, millest üks on ühendatud jäigalt mandriga. Tehissaartele rajatavad elu-, äri- ja ühiskondlikud hooned tagavad pideva tööjõu vajaduse, mis on hinnanguliselt 3000-5000 töökohta.

Ärisektori töökohtade eelistatud piirkonnad on kättesaadavuse kriteeriumist lähtudes kesklinn ja linnasisestest magistraalide lähedus. Büroohoonete eelistatuim asukoht on Liivalaia-Jõe tänavatest südalinna poole jääv ala, samuti linnast välja suunduvad peatänavad, endised tööstusalad ja uute kujunevate keskuste naabus, s.t parema transpordiühendusega piirkonnad. Tallinna kesklinna äritsooni areng jätkub nii sadamate suunal, hõlmates Rotermanni kvartali ja Vanasadama ümbruse, kui ka Tartu maantee suunal Sossi mäeni.

Teeninduse ja kaubanduse arendamise puhul on üks ruumilise paigutuse printsiipe lähedus tarbijale, mis tähendab vajadust tugevdada linnaosade ja asumite keskusi asjaomaste ettevõtete lisandumise näol. Kauba- ja teeninduskeskuste ahela väljaehitamine peaks jätkuma linna lääne- ja idapiirkondi ühendaval nn väliskaarel, mis koosneb Ehitajate, Tammsaare ja Järvevana teest, Peterburi maanteest ja Mustakivi teest. Linnaruumis on nähtud ette säilitada ning parendada optimaalse teenindusraadiusega alakeskuste võrgustikku. Mikrotasandil tuleks elu- ja teenindusfunktsiooni ühildada ka üksikute hoonete ja kvartalite lõikes selliselt, et avalikud ja äriefunktsioonid oleksid koondatud esimestele korrustele ja eluruumid paikneksid kõrgematel korrustel. Selline lahendus tagab ka ala ööpäevaringse elavuse ja suurendab turvalisust.

Kohaliku omavalitsuse roll ja selle ulatus ettevõtluse arendamisel ja tööjõuturu suunamisel sõltub ajahetke majandusolukorrast. Seoses majanduslanguse ja töötuse kiire kasvuga on lähiperspektiivis otstarbekas ja vajalik linna sekkumise kasv. Sarnane valmisolek peab linnal säilima ka pikema perioodi jooksul. Linna jaoks on oluline tugevdada oma võimekust ettevõtlust toetava koostöö ja partnerluse algataja ja suunajana, samuti kohaturunduse valdkonnas. Klasterite väljakujunemisel on linna kõige olulisem roll luua süsteemsed, koostööle orienteeritud toetusmehhanismid ja lihtsustatud protsessid klasterkoosluste arenguks. Linna rolli kasv ettevõtluses toimub munitsipaalteenuste loomises avaliku sektori teenuste osutamiseks, mis seni on tellitud erafirmadelt (nt jäätmemajandus), ning strateegilise osaluse omandamise teel infrastruktuuriteenustes (nt aktsiaseltsis Tallinna Sadam, et kaitsta linna huve reisisadama ja Paljassaare sadama arendamisel).

2.3 Strateegilised meetmed

Ettevõtluse arendamine linna arendusprogrammide kaudu. Tuginedes nüüdisaegsele globaalsele majandusmõtlemisele, nähakse uue arenguhüppe katalüsaatorina ettevõtlusklastrite väljakujunemist, mille toetuseks on koostatud Tallinna klasterarenduse programm. Alustavatele kasvupotentsiaaliga ettevõtjatele antakse stardiabi, töökohtade loomise ja täiendusõppetoetusi linna väikeettevõtluse arendamise programmi

raames. Tallinna innovatsioonistrateegia on suunatud inimkapitali kvaliteedi ja kvantiteedi jõulisele parandamisele ning innovatsiooni soosiva, barjääre murdva ning inspireeriva linnaruumi loomisele.

Linna ettevõtluse arengu prioriteete arvestava spetsialistide koolitamise tagamine koostöös kõrg- ja kutsekoolide ning ettevõtjatega. Meede sisaldab olulisemate tegevustena tulemusliku

karjäärinõustamissüsteemi rakendamist õpilaste haridusvalikute suunamiseks ning ettevõtlusalaste teadmiste omandamiseks, uuringutel põhinevaid ettepanekuid kutse- ja kõrghariduse koolitustellimuse suunamiseks, kokkulepete saavutamist, toetusi praktika läbiviimiseks ettevõtetes ja mentorlussüsteemi tugevdamist.

Tööjõu konkurentsivõime suurendamine erialaste oskuste täiustamise kaudu. Ühendades

omafinantseeringuna ettevõtte ja linna investeringud ning kaasates seejärel EL-i fondide vahendeid, rajatakse tähtsamate tootmisharude tarvis tänapäevaselt sisustatud õppekeskused, mis toimiksid ka töötute ümberõppe ja linna ametikoolide praktikabaasidena. Töötuse kasvu takistamiseks ja tööoskuste säilitamiseks, viiakse ellu programm Tallinn aitab, rakendatakse linna abipaketti linnaelanikele ja ettevõtjatele ning luuakse koostöös ettevõtetega toetatud ja sotsiaalseid töökohti.

Ettevõtluse tugiorganisatsioonide tugevdamine. Linna tugiorganisatsioonide oluline tegevus on tõhustada teavitustööd ettevõtlusalaste toetusmeetmete osas. Sihtasutus Tallinna Ettevõtlusinkubaatorid parandab inkubatsiooniteenuste standardeid ja kvaliteeti ning stardiabi standardeid. Linn peab jätkuvalt panustama ka erasektori organisatsioonide arendamisse. Ainult sellisel moel tekib linnale valdkondlike poliitikate kujundamisel ja ellurakendamisel väärikas partner. Tallinna võimalus on olla siinkohal initsiaatoriks ning võimaluse korral aidata rahaliste vahenditega kaasa erasektori organisatsioonide tekkele ning aktiivsemate koostöösidemete loomisele ülikoolidega. Korraldatakse seminare ja foorumeid eesmärgiga informeerida ettevõtteid ja selgitada neile ettevõtluskobarate ja ekspordikonsortsiumite positiivset mõju arengule. Sõlmitakse koostöölepe ettevõtlusinkubaatori laiendamiseks ja ühistegevuste arendamiseks aktsiaseltsi Ülemiste City innovatsioonipargiga. Linn võtab suurema rolli Tallinna kui ettevõtluskeskkonna ühisturunduse koordinaatorina. Keskkonnateadlikkuse suurendamiseks peab linn asuma eestvedaja rolli, et levitada infot keskkonnahoidlikust ettevõtlusest ja tootmistegevusest. Globaalset kasvuhoonegaaside heitkogust on võimalik vähendada suhteliselt väikeste kulutustega ning Tallinna linn peab rakendama meetmeid sellise teabe küllaldaseks levitamiseks.

Ettevõtete ja teadusasutuste koostöö edendamine. Linna osalusel ja eestvedamisel korraldatakse regulaarselt ettevõtete, ülikoolide juhtide ja vastavate valdkondade spetsialistide ning riigiasutuste

esindajate ümarlaudasid. Koostöö kvaliteedi ja tulemuslikkuse parandamiseks korraldatakse koostöökoolitusi.

Ettevõtluse rahvusvahelistumise toetamine. Selleks muudetakse suurema arengupotentsiaaliga valdkondadele kättesaadavamaks rahvusvaheline äriinfo eri turgude kohta, soodustatakse ekspordikonsortsiumite loomist, mille kaudu saavad (väike)ettevõtjad oluliselt efektiivsemalt luua kontakte rahvusvaheliste koostööpartnerite, konkurentide ja klientidega, edendatakse koostööd ja kogemuste vahetamist lähinaabritega (Helsingi, Peterburi, Läänemere-äärsed linnad) ning algatatakse ühistegevusi rahvusvaheliste võrgustike raames regiooni innovatiivsuse ja konkurentsivõime arendamiseks ning atraktiivsuse suurendamiseks. Rahvusvahelise võimekuse, tunde ning koostöö arendamiseks on oluline kohaliku omavalitsuse institutsioonidega kuuluda suurematesse rahvusvahelistesse võrgustikesse, mis aitavad parandada regiooni konkurentsivõimet maailma mastaabis. Jätkata tuleb koostööd lähinaabritega, eelkõige Tallinna ja Helsingi kui teaduse kaksikliina projekti tegevuste edendamise kaudu, sh MTÜ Helsinki-Tallinn Euregio kaudu.

Ettevõtluse arengut toetavate ruumimustrite väljakujundamine läbi üld- ja detailplaneeringute ning tingimuste loomine uute tootmismaade kasutuselevõtuks. Planeeringulahendustega tuleb luua eeldused uute ideede ja teadmiste sünniks vajalike kohtumispaikade tekkeks ja väljakujunemiseks. Olulisemate teemaplaneeringute ja valdkondlike arengukavade koostamisse tuleb kaasata erasektori, ülikoolide, kogukondade ja ettevõtluse tugistruktuuride esindajad, kelle ülesanne oleks hinnata linna olulisemate arengudokumentide mõju ulatust. Jätkatakse jõupingutusi äri- ja tootmismaaks sobivate reformimata riigimaade munitsipaliseerimiseks. Linna suunava rolli tugevdamiseks kasutatakse ettevõtlusalade majandamisel pikaajalise hoonestusõiguse andmist ettevõtetele munitsipaalomandis olevatel kinnistutel.

Investeeringute tegemine ettevõtluse infrastruktuuridesse. Laiendatakse Lasnamäe tööstusparke ning arendatakse välja Suur-Sõjamäe Tööstuspark. Laiendatakse olemasolevaid inkubatsioonikeskusi vastavalt ettevõtluse vajadustele ning rajatakse linnaosadesse uusi. Linnaosade keskustes peavad leidma kajastamist linnaosade spetsiifilised vajadused ning neis arvestatakse inkubaatori lähikeskkonda ning tööjõu hetkesituatsiooni piirkonnas. Jätkatakse loomemajanduse inkubaatori arendamist disaineritele, tarbe- ja meediakunstnikele, moeloojatele, sise- ja välisarhitektidele jne, mille tegevuse peamised eesmärgid on loomingul põhineva äritegevuse elavdamine ning mitmekesistamine, konkurentsivõime suurendamine ja nende äritegevuse jätkusuutlikkuse tagamine.

Kultuuriturismi edendamine toimub Tallinna ajaloo- ja kultuuripärandit säästvalt rakendades.

Kultuuriturismi elamuse pakkumiseks toetatakse loome- ja elamusmajanduse arengut, soodustatakse rahvuslike ja tallinnapärase suveniirtoodete arendamist, muudetakse olemasolevat kultuuriturismitoodet veelgi atraktiivsemaks ja täiendatakse Tallinn Card'i.

Investeeringute suunamine konverentsiturismi infrastruktuuri. Lähiperspektiivis on prioriteetne objekt Tallinna Linnahall.

Ristlusturismi edendamine toimub eelkõige turismiturunduse vahendeid kasutades.

Mereturismi arendamine Tallinna lahe saarte ja sadamate baasil ning saartel säästvat puhke- ja turismimajandust toetavate infrastruktuuride rajamine. Kavandamisel on suvise regulaarliikluse avamine Tallinna kesklinna, Pirita ja Katariina kai, Aegna saare ning Viimsi jt linna lähivaldade väikesadamate vahel (Naissaar, Miiduranna, Prangli) ning selleks koostöö laiendamine naaberomavalitsusüksustega.

3. Hariduse ja noorsootöö strateegia

Eesmärk: turvaliselt kasvav, mitmekülgselt arenev ja elukestvalt õppiv tallinlane - haritud, võimekas ja avatud Tallinn

3.1 Arengud ja väljakutsed

3.1.1 Alusharidus

Tallinnas oli 2009. aastal 127 koolieelset munitsipaallasteasutust, neist 82 eesti, 32 vene ja 13 eesti/vene õppekeelega. Neile lisandusid 3 lasteaed-alkooli, lasteaed-põhikool ja 2 kooli, kus olid lasteaiarühmad (Tallinna Heleni Kool ja Vanalinna Hariduskollegium). Seega oli Tallinnas kokku 133 munitsipaalharidusasutust, kus võimaldatakse koolieast noorematele lastele hoitu ja alushariduse omandamist.

Lasteaedade töö toimub ühe ja sama riikliku õppekava raames, millele vene õppekeelega lasteaedades lisandub eesti keele õpe alates 3. eluaastast. Viimase kümne aasta jooksul on märkimisväärseks kujunenud keelekümbelrühmades käivate mitte-eesti rahvusest laste arv ja osakaal. Lasteaedades töötavad üldjuhul eriharidusega spetsialistid. Positiivseid, kuid mitte piisavaid muutusi on toimunud lasteaedade pedagoogide

tasustamises.

Viimase kümnendi jooksul on lasteaiakohtade vajaduse trend kardinaalselt muutunud. 2000. aastate alguses töötasid mitmed lasteaiad alakoormusega, millest lähtuvalt vähendati rühmaruumide arvu kesisemate ruumidega lasteaedade sulgemise või mängu- ja spordiruumideks rekonstrueerimise teel. Alates 2003. aastast on põhisuundumuseks olnud aga uute rühmade avamine eelkõige olemasolevates lasteaedades. Lasteaiaaerialiste laste arvu kasv tähendab, et hoolimata investeringutest olemasolevatesse ning uutesse lasteaedadesse on linnas jätkuvalt lasteaiakohtade vajadus. Perede vajaduste rahuldamise muudab keerukamaks vanemate soov panna laps neile sobivasse lasteaeda, kas töö- või elukoha lähedale.

Statistikaameti ja rahvastikuregistri andmete alusel 2006. aastal koostatud rännet mitte arvestava prognoosi alusel kasvab lasteaiaaerialiste vajajate arv Tallinnas ühtlases tempos kuni aastani 2012 ning hakkab seejärel langema. 2030. aastaks on Statistikaameti ja Eurostati prognooside kohaselt lasteaiaaerialiste laste arv 95% 2010. aasta lasteaiaaerialiste laste arvust. Lasteaiakohtade loomine Tallinnas toimub programmi Lasteaiakoht igale lapsele alusel. Aastatel 2010-2012 on linnas kavandatud luua juurde 1300 lasteaiakohta. Tegelik kohtade vajadus aastani 2030 oleneb suuresti rändest ja uusasumite asukohast, samuti sündide arvust ja lastevanemate piirkondlikest eelistustest lasteaia asukohale.

3.1.2 Põhi- ja üldkeskharidus

Statistikaameti ja Eurostati prognooside kohaselt õpib Tallinna üldhariduskoolides 2030. aastal ligikaudu 21% rohkem õpilasi võrreldes 2010. aastaga. Võrdlusena õpib 2010. aastal Tallinna koolides kokku 41 927 õpilast (sh põhikoolides 30 415 õpilast ja gümnaasiumides 11 512 õpilast). 2010/2011. õppeaastal Tallinna koolivõrgus tegutsevad koolid võimaldavad kohti ligikaudu 51 000 õpilasele

Sellest tulenevalt võimaldab olemasolev koolivõrk kohti kõigile õpilastele järgneva 20 aasta jooksul arvestades 21%-list õpilaste arvu kasvu. Järgneva 20 aasta jooksul suureneb peamiselt põhikooli õpilaste arv (prognooside kohaselt on 2030. aastaks põhikooli õpilaste arv suurenenud Tallinna koolides ligikaudu 9000 õpilase võrra võrreldes 2010. aastaga).

Tallinnas oli 2009. aastal 83 põhi- ja üldkeskhariduse omandamist võimaldavat haridusasutust, neist 10 erakooli, 2 riigikooli ning 70 munitsipaalüldhariduskooli. Viimastest on 44 eesti ja 25 vene õppekeelega ja üks eesti/vene õppekeelega. Gümnaasiume on 55, neist kolm täiskasvanute gümnaasiumi. Põhikoole on 14, neist neli lasteaed-alkukooli ja üks lasteaed-põhikool. Tallinna munitsipaalkoolide võrgu korrastamise kava

2003-2012 kohaselt on haridusameti haldusala koolivõrgus 2012. aastal 64 üldhariduskooli: 9 põhikooli; 43 gümnaasiumi; 7 kooli erivajadustega õpilastele; 3 täiskasvanute gümnaasiumi; 1 ametikool.

Tallinna linn tagab elukohast lähtuvalt igale koolikohustuslikule õpilasele koolikoha. Tallinnas on kohustatud tagama õppimisvõimaluse igale kooli teeninduspiirkonnas elavale koolikohustuslikule lapsele. Lisaks teeninduspiirkondadega koolidele on Tallinnas 15 ülelinnalise vastuvõtuga kooli, mis võtavad vastu kogu Tallinna lapsi. Sealhulgas on ka hariduslike erivajadustega õpilaste koolid. Erivajadusega lapsed saavad õppida ka teistes koolides, neile sobiva õppekava ja/või eriklassi soovitab nõustamiskomisjon.

Koolide õppetöö tulemused on Tallinnas ja tervikuna kogu Eestis põhikooli tasandil PISA-uuringu ^[21] kontekstis rahvusvaheliselt igati konkurentsivõimelised. Tallinna koolivõrgu tugevuseks on ka spetsialiseerunud, tugevate traditsioonidega koolide olemasolu. Õppetöö sisulistest muudatustest on olulisim vene õppekeele koolide osaline üleminek eestikeelsele õppele gümnaasiumiastmes, milleks linn on koostanud vastava programmi ning seda ka edukalt ellu viinud. Kiiresti on kasvanud ka keelekümblusklasside õpilaste arv.

Andekatel õpilastel on võimalik osa võtta mitmetest olümpiaadidest, konkurssidest ja ainevõistlustest. Näiteks 2009.-2010. õppeaastal toimusid ülelinnalised olümpiaadid 15 õppeaines. Üleriigilised teadmistealased võistlused peeti 22 erinevas õppeaines. Olümpiaadide korraldamist Tallinna üldhariduskoolide õpilastele koordineerib Tallinna Haridusamet koostöös Tartu Ülikooli Teaduskooliga. Traditsiooniliselt on õpilastel võimalik osa võtta iga-aastasest Euroopa integratsiooniprobleeme käsitlevast omaloominguvõistlusest Euroopa koolis. Jätkatakse Tallinna koolinoorte sportmängude korraldamist, et hoida koolisporti traditsioone. Koolis halvasti edasijõudnute ja väljalangejate õpiraskused seonduvad enamasti sotsiaalsete probleemidega. Uusi väljakutseid linna koolidele ja õpetajatele pakuvad uusimmigrantide lapsed, kes ei pruugi osata ei eesti, vene ega inglise keelt.

Positiivne on olnud õpikeskkonna kvaliteedi areng. Linn on eelarvevahenditest ning Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi ja eravahendeid kaasates renoveerinud olulise osa koolihoonetest. Tallinna munitsipaalharidusametuse infotehnoloogilise keskkonna arengukava 2006-2010 elluviimise raames on toimunud oluline areng koolide IT võimekuses. Muuhulgas liideti kõik linna koolid ühtsesse lairibavõrku ja varustati kiire internetiühendusega, nüüdisaegse arvutivõrgu keskseadme ja seadmekapiga ning igasse kooli ehitati välja vähemalt ühe arvutiklassi arvutivõrk; koolid ühinesid e-kooli projektiga, millel on elektroonilise klassipäeviku, puudumiste päeviku, tunniplaani, koduste ülesannete jälgimise ja foorumite funktsioon,

samuti loodi koolidesse IKT tugiisiku ametikoht. Uut väljakutset nii koolihoonete kohandamise kui ka pedagoogilise kaadri komplekteerimise osas pakub põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kavandatavatest muudatustest tulenev vajadus korraldada koolivõrk ümber 2012. aastaks.

Haridusasutuste juhtimise osas domineerivad uuringute alusel positiivsed hinnangud. Rahul ollakse juhtide koolituse ja koolitatusena, koolide juhtimise autonoomiaga, rakendatud kvaliteedisüsteemidega, ühtlustatud läbipaistvate eelarvete ja palkadega ning haridusameti, Tallinna Koolijuhtide Ühenduse ja Tallinna Alushariduse Juhtide Ühenduse koostööga. Juhtimisega seotud probleemidest on olulisemad rahastamise korraldus, osa valdkondade alarahastamine (õppevahendid, tugipersonal, projektitöö ja kooliarendustöö), kesine koostöö teiste institutsioonidega ning lapsevanemate ja kooli vahel.

Palju väljakutseid on Tallinna üldharidussüsteemis seotud õpetajaskonnaga. Neist olulisemad on järgmised: õpetajate ja tugipersonali vähesus; õpetajate töö kvaliteedi taseme erinevused; õpetajate väga erinev täienduskoolitusaktiivsus; vene õppekeele koolide personali vähesest eesti keele oskusest tingitud probleemid. Üldharidusvõrgu investeringuid suunab Tallinna munitsipalkoolide remondi- ja investeringute kava aastateks 2004-2012. Laiemalt toimub põhi- ja üldkeskhariduse võrgustiku arendamine Tallinna linna põhi- ja üldkeskhariduse arengukava 2009-2014 alusel. Haridusamet toetab õpilastele suunatud projektide elluviimist. Haridusamet on loonud õpilastele mitmekülgse tugisüsteemi, kuid see vajab arendamist, et tagada teenuste kättesaadavus kõigile soovijatele. Haridusasutuste tegevuse suunamiseks ja tunnustamiseks on haridusamet lisaks kvaliteediauhinnale korraldanud mitmeid konkursse.

3.1.3 Noorsootöö ja huviharidus

Huvikoolide ringides oli 2009/2010. õppeaastal 7700 õpilast. Statistikaameti ja Eurostati prognoosidele tuginedes õpib 2030. aastal Tallinna huvikoolide ringides ligikaudu 28% rohkem lapsi võrreldes 2010. aastaga.

Tallinnas on 2009. aasta seisuga 47 huvikooli, neist 9 munitsipaalhuvikooli ja 3 Vanalinna Hariduskolleegiumi osakonda (Muusikakool, Muusikamaja, Kunstimaja). Tallinna 11 noortekeskusest 7 kuuluvad spordi- ja noorsooameti hallatava asutuse Tallinna Noorsootöö Keskuse alla (Kesklinna, Kristiine, Järve, Pääsküla, Männiku, Lasnamäe, Kopli) ja neli linnaosade haldusalasse (Mustamäe, Haabersti, Kose, Mähe). Lisaks tegutsevad Tallinna Noorsootöö Keskuse haldusalas Tallinna noorte infokeskus, mis vahendab informatsiooni linna noortele ja noortega tegelevatele inimestele ning Tallinna ja Harjumaa noorte teabe- ja nõustamiskeskus, kus toimuvad erinevad linna koolitused, info- ja õppepäevad ning nõustamine.

Noorsootöö koordineerimine on Tallinna Spordi- ja Noorsooameti alluvuses ja konkreetseid võimalusi pakutakse noortekeskuste, erinevate programmide ja projektide kaudu. Tihedat koostööd tehakse kolmanda sektoriga. Seitse noortekeskust on spordi- ja noorsooameti allasutuse Tallinna Noorsootöö Keskuse ning ülejäänud 4 linnaosade hallata. Noorsootöö keskuse hallatavatest noortekeskustest paikneb Nõmmel kolm, Lasnamäel üks ning Kristiines ja Kesklinnas kolm noortekeskust. Piirkondades tegutsevad noortekeskused järgivad avatud noorsootöö põhimõtet. Tallinna Noorsootöö Keskus korraldab ka noorte informeerimist ja infoalast nõustamist. Kesklinnas on kaks infokeskust. Noortekeskuste arv on aastatega kasvanud ning samuti on kasvanud noortekeskuste külastused: 2009. aasta seisuga oli kokku 65 850 külastust. Samuti on viimase viie aastaga kahekordistunud linna toetatud noorte projektide arv. Tallinna linn toetab spordi- ja noorsooameti kaudu õpilasmalevat, noortelaagreid, noorsooprojekte ja -programme ning linna noorteühenduste tegutsemist. Samuti toetatakse linna 4-19-aastaste laste ja noorte sporditegevust. Pereprobleemidega ja erivajadustega noori nõustab ja toetab Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet.

Tallinna noorsootöö SWOT-analüüsis tuuakse noorsootöö tugevustena esile olemasolevad ja hästi toimivad noortekeskused, päevakeskused ja vaba aja keskused, spordiklubide tegevus ja spordibaaside olemasolu, noorte- ja projektlaagrid, õpilasmalev, info- ja nõustamisteenused ning noorteühingute aastatoetused. Märkimist väärib ka partnerite kaasamine noorsootöösse kolmandast, riiklikust ja äri sektorist ning olemasolevad rahvusvahelised kontaktid nii asutuste kui ka ametkondade tasandil. Peamiste nõrkustena nimetatakse võrgustiku ja koostöö puudulikkust noortega seotud valdkondade ja asutuste vahel kitsamalt ning töömudelite ebapiisavust seoses asjaoluga, et noorsootöö ise on alles noor ning töömudelid vajavad väljaarendamist või ajakohastamist, lähtudes noorte vajadustest ja huvidest. Erivajadusega noorte kaasamine noorsootöösse ja erivajadustega noorte lõimimine noorsootöö meetoditel on samuti väljakutseks.

Huviharidust Tallinnas korraldab Tallinna Haridusamet, kes koordineerib samuti linna erinoorsootööd ning toetab oma haldusalasse jäävaid noorsootööga seonduvaid projekte. Linna toetust huvihariduse omandamiseks saavad 4-19-aastased tallinlased, kes osalevad munitsipaalhuvikoolide või -huviringide töös.

Üldhariduskoolid pakuvad huviringide töös osalemise võimalust rohkem kui pooltele Tallinna õpilastele. Huvijuhid peavad koolis toimuvate huviringide positiivseteks külgedeks, et neis osalevad oma kooli õpilased, ringide kasutuses on tasuta ruumid, saab pakkuda õpilastele tasuta huviharidust, kooli juhtkond toetab huvihariduse omandamist ning koolist on lihtsam huviringi õpetajat leida.

Huviharidus on valdkonniti erineva mahuga - õppimiseks on head võimalused muusika, kunsti ja tantsuga tegeleda soovijatel. Samas näiteks tehnika- või loodushuvilisel on raske sobivat ringi leida, ringide vähesus on osalt tingitud laste kassinast huvist. Üldhariduskoolides on palju ka keele- ja spordiringe. Huvihariduse mitmekesisuse väljaarendamisel on takistuseks asjaolu, et osal erialadel ei jätku kvalifitseeritud ja motiveeritud õpetajaid.

Investeeringud huviharidust pakkuvate munitsipaalhuvikoolide renoveerimiseks on kasvanud, kuid jäävad mahult siiski väikeseks. Huvihariduse arengu seisukohast on üldhariduskoolide ruumide kasutamine olnud kohati ebaefektiivne. Koostöö üldhariduskoolide ja huvikoolide vahel on paranenud. Huvihariduse omandamise võimaluste kohta saab teavet haridusameti huvikoolide alamveebilehelt.

Kõige rohkem paikneb huvikoole kesklinnas. Hea ühenduse tõttu kõikide teiste piirkondadega on see olnud erahuvikoolide algatajatele kõige atraktiivsem asukoht. Suurim munitsipaalhuvikool Tallinna Huvikeskus Kullo asub samuti kesklinna lähedal - Kristiine linnaosas.

Noorsootöö edendamine toimub Tallinna noorsootöö arengusuundade 2006-2010 alusel. Huvihariduse valdkonda suunab Tallinna huvihariduse võrgu arengukava aastateks 2007-2017.

3.1.4 Kutse- ja kõrgharidus

Kutseõppe õpilaste arv Tallinna kutsekoolides on võrrelduna 1990. aastate lõpu seisuga vähenenud 2000 õpilase võrra. Kokku õpib linnas asuvas 10 kutsehariduslikku õpet võimaldavas õppeasutuses 9100 õpilast. Kutsekoolide iga-aastane lõpetajate arv on viimastel aastatel püsinud stabiilne - u 2500 noort. Valdavalt on tegemist riigikoolidega. Ainus munitsipaalkutsekool Tallinnas on 2004. aastal pilootprojektina avatud Kopli Ametikool. 2009. aasta seisuga on Tallinnas kokku viis riiklikku ja üheksa erarakenduskõrgkooli. Kutse- ja rakenduskõrghariduse tase ja prestii on viimasel kümnendil tõusnud.

Tallinna kaheksas ülikoolis õppis 2009. aasta seisuga 43 164 üliõpilast, mis on üle poole Eesti üliõpilastest. Tallinna suurim ülikool on Tallinna Tehnikaülikool, mille õpilaskond on viimastel aastatel ka kõige enam kasvanud, küündides 11 000 õpilaseni.

Tallinna jaoks on oluline ülikoolide kaasamine linnale vajalike uurimistöde ja projektide läbiviimisesse. Tallinna linnal on kõigi avalik-õiguslike kõrgkoolidega sõlmitud raamlepingud, mis toovad välja tehtava koostöö prioriteetsed suunad. Linn on kõrgkoolide ja teadusasutustega tehtava koostöö raames asutanud mitmeid stipendiume, finantseerinud teadusuuringuid ning loonud tudengeile uusi praktikakohti linna

asutustes. Linna asutatud on Tallinna linna stipendium (Tallinna Ülikooli üliõpilastele), Tallinna linna Infotehnoloogia stipendium (Eesti Infotehnoloogia Kolledži üliõpilastele), Jaan Poska nimeline stipendium (Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilastele), Tallinna linna Peterburi stipendium (Eesti Kunstiakadeemia üliõpilastele) ja Johan Pitka stipendium (Eesti Mereakadeemia üliõpilastele). Linna koostöö ülikoolidega on olnud aktiivne ka teadusuuringute vallas; 2009. aastal telliti kõrgkoolidelt 29 uuringut. Tudengitele praktilise töökogemuse andmiseks loodi 2009. aastal 42 praktikakohta.

Tallinna Tehnikaülikooli, Tallinna Ülikooli ning suuremate eraülikoolide õpikeskkonnad on viimasel kümnendil oluliselt paranenud, samuti on paranenud üliõpilaskodude olukord. Eesti Kunstiakadeemia uue hoone ehitus on kavas lähima viie aasta perspektiivis. Tallinna haridusasutuste ja ülikoolide kollektiivne panus Eesti ja Läänemere piirkonna teadus- ja arendustegevusse ning elukestvasse õppesse on pidevalt kasvanud ja aitab kaasa linnaelu teadmistepõhisele arendamisele.

Välisüliõpilaste osakaalu suurenemine Tallinna ülikoolides ning vanemaealiste elanike suurem osalemine õppes mõjutavad peamiselt üliõpilaste arvu muutusi järgnevatel aastatel. Prognooside kohaselt langeb üliõpilaste arv mõnevõrra 2020. aastaks ning tõuseb 2030. aastaks 2010. aastaga samale tasemele.

3.1.5 Elukestev õpe

Tallinlaste osalus elukestvas õppes on viimasel kümnendil märkimisväärselt suurenenud. Statistilised vaatlused näitavad, et 2009. aastal keskmiselt tegeles 15-74-aastastest tallinlastest enesetäiendamisega 141 500 ehk 45% selle vanuserühma liikmetest. Tallinn edestab selle näitaja poolest Eesti keskmist taset 18 protsendipunkti võrra.

Kasvanud on ka täienduskoolituse pakkumine ning elanike võimalused kutseoskuste täiendamisel või vabahariduslikuks arenguks. Peamised täienduskoolituskursuste pakkujad on kõrg- ja kutsekoolid ning erasektori koolitusettevõtted. Siiski ei vasta täiendusõppe võimalused ikka veel majanduslikele vajadustele. Lissaboni strateegia näeb ette, et täiendusõppes osaleb 12,6% tööjõust. Eestis mõõdeti selle näitaja väärtuseks 2009. aastal 10,6%. Põhjamaades on täiskasvanuhariduses osalejaid kõigis riikides vähemalt 15%. Peamised probleemid, mis täiendusõppes osalejate arvu piiravad ja selle tulemuslikkust vähendavad, on personali arendamise ja koolituspoliitika nõrkus või puudumine paljudes ettevõtetes, töötajate vähene teadlikkus ja motiveeritus, puudused elukestva karjäärinõustamise ja õppenõustamise teenuste organisatsioonis.

3.2 Strateegilised valikud ja prioriteedid

Tallinna õpilastele koolikoha ja kvaliteetse hariduse tagamiseks jätkatakse pedagoogide täiendõppe- ja meetodilise toetamise programmidega ning koolide renoveerimisega. 2030. aastaks on Statistikaameti ja Eurostati prognooside kohaselt Tallinna põhikooli õpilaste arv suurenenud ligikaudu 9000 õpilase võrra võrreldes 2010. aastaga. Olemasolev Tallinna koolivõrk võimaldab õpet ligikaudu 51 000 õpilasele, mistõttu õpilaste arvu kasvades mahuvad nad ära olemasolevatesse koolidesse.

Alushariduse teenuse osutamisel võetakse aluseks perede nõudlus ning tagatakse teenuse kättesaadavus esmajoonel munitsipaallasteaedade kohtade arvelt. Munitsipaallasteaedade osakaal peaks jätkuvalt jääma valitsevaks. Samas soositakse ka alternatiivseid võimalusi. Nõudluse olemasolu korral tagatakse lasteaiateenuse osutamine nii eesti kui ka vene keeles. Kõigile vene õppekeelega lastele luuakse võimalus omandada algtasemel eesti keele oskus selliselt, et koolis astutakse keeleõppes juba samm edasi, mitte ei alustata uuesti algtasemest.

Uute lasteaedade ja rühmade avamisel reageeritakse muutuvale nõudlusele ning elamuehituse piirkondlikule iseloomule. Kõikide linnaosade üldplaneeringutes lähtutakse lasteaedade kavandamisel uutesse elurajoonidesse vajadusest planeerida üks 120-kohaline lasteaed 2000 elaniku kohta. Lasteaedade rekonstrueerimisel on eelisjärjekorras hooned, mis on olnud pidevas kasutuses üle 30 aasta.

Lähiperspektiivi prioriteedid on koolivõrgu muutuste elluviimine, samuti vene õppekeelega gümnaasiumites osalisele eestikeelsele aineõppele üleminek ning seda soodustavad ümberkorraldused koolivõrgus.

Koolide arendamisel on juhtprintsipiiks koolide omanäolisuse säilitamine ja tugevdamine. Lapsevanemate ja õpilaste küsitlused on näidanud, et lapsevanemad soovivad oma lapse panna õppima sellisesse kooli, millel on väljakujunenud traditsioonid ja positiivne maine. Akadeemiliste saavutuste kõrval hinnatakse sportimisvõimalusi, kooli eestkoste- ja tegevuspõhimõtteid. Omanäolise kooli üheks tunnuseks võib olla ka valdkondlik spetsialiseerumine.

Väärtustamaks laiemalt õpetaja elukutset, sh üldhariduskoolide huviringide juhendajate tööd, panustatakse järjepidevalt ning tõusvalt pedagoogide täiendusõppesse, enesearendusse ning töötingimustesse ja -tasusse.

Tallinn väärtustab kõrghariduse arengut Tallinnas ja toetab Tallinna kujunemist rahvusvaheliselt hinnatud ülikoolilinnaks. Tallinn toetab ja väärtustab Tallinna üliõpilaskonna ja linna koostööd ühiselt kokkulepitud tegevusvaldkondades.

Linn toetab ülikoolide rahvusvahelistumist (sh üliõpilasvahetus).

Suurendatakse linna osalust kutsehariduses. Selleks laiendatakse munitsipaalomanduses olevat Kopli Ametikooli ning vähemalt osa praegustest riigi kutsekoolidest munitsipaliseeritakse. Olulisel määral suurendatakse gümnaasiumite ja kutsekoolide koostööd õppetöö, sh eelkuseõppe läbiviimisel, mida soosib muuhulgas ka kutsekoolide munitsipaliseerimine. Gümnaasiumiõpilaste ja põhikoolijärgse kutseõppe õpilaste arv kujuneb õpilaste haridusvalikute alusel.

Tallinna kui merelinna staatuse tugevdamiseks tehakse kutse- ja kõrgkoolidega koostööd merehariduse kvaliteedi parandamiseks ja rahvusvahelistamiseks.

Noorsootöö sihtgruppi moodustavad 7-26-aastased noored. Noorsootöö prioriteet on ühiskonnapädevuse suurendamine. Erilist tähelepanu suunatakse noorte kaasamisele ühiskonnaellu. Noorsootöö põhirõhk on noore arengus positiivsuse toetamisel. Probleemide ja riskide korral luuakse tingimused, et võimaldada jõuda tagasi positiivse arengu juurde maksimaalsel võimalikul määral. Noorsootöö korraldamisel on oluline printsiip professionaalsuse ja kvaliteedi arendamine ning juhtimine. Väärtustatakse noorsootöötaja elukutset ning tagatakse konkurentsivõimeline töötasu, motiveerimissüsteem ja täiendkoolitusvõimalused.

Huvihariduse valdkonnad on ühtviisi tähtsad, eelisarendatavad valdkonnad puuduvad. 4-19-aastastele tallinlastele pakutakse mitmekülgseid huviringe kõikides huvikooli seadusega määratletud huvihariduse valdkondades. Huvihariduse pakkumise võimalused on paindlikud ja mitmekesised, erinevate huvidega lastel on huvitegevuseks võrdselt võimalusi. Tulenevalt loodus- ja tehnikavaldkonna nõrkusest otsitakse võimalusi nende valdkondade kaasajastamiseks.

Institutsionaalselt nähakse ette kohaliku omavalitsuse ja munitsipaalkoolide rolli kasvu huvihariduse osutamisel. Suurendatakse munitsipaalhuvikooli õpilaste osakaalu ning lastele pakutakse suuremaid võimalusi osaleda linna subsideeritud, erinevate tasemetega ja võimalustega ning erineva suunitlusega ringide töös. Soodustatakse olemasolevate huvikoolide tegevuse laiendamist linna omandis olevatesse asutustes. Huvihariduse rahastuse mudeli väljatöötamisel arvestatakse vajadust motiveerida üldhariduskooli rohkelt huviringe avama.

Oluline põhimõte on pakkuda noortele arendavaid vaba aja veetmise võimalusi kodu lähedal. Huvitegevus ja huviharidus peab olema õppijale hästi kättesaadav. Huviharidust peab olema võimalik omandada kodu lähedal või õppijale hästi sobivas Tallinna piirkonnas. Üldplaneeringuga nähakse elurajoonide keskuste

koosseisus ette vaba aja veetmise ruumid noortekeskuste ja huvikoolide tarbeks.

Huvihariduse ja noorsootöö toetamisel motiveeritakse ja võrdsete tingimuste juures eelistatakse eri rahvustest noorte lõimumisele suunatud tegevusi.

Spordivaldkonna huvitegevuses jätkatakse klubilise mudeliga, kusjuures soodustatakse klubide konsolideerumist ja tugevnemist. Noortesporti arengu toetamiseks nähakse ühe võimalusena munitsipaalspordiasutuste süsteemi loomist.

Elukestvat õpet võimaldatakse täiskasvanutele, sealhulgas erivajadustega inimestele vastavalt nende võimekusele ja vajadustele. Soositakse kõrg- ja kutseharidusasutuste panuse kasvu tööalase täienduskoolituse pakkumises.

3.3 Strateegilised meetmed

ProgrammiLasteaiakoht igale lapsele elluviimine ja uuendamine. Programmi tegevustega tagatakse, et iga Tallinna elanik saab oma koolieelses eas lapsele soovi korral koha lasteasutuses. Selleks rekonstrueeritakse olemasolevaid lasteaedu, suurendatakse juurdeehitustega rühmaruumide arvu ning ehitatakse eelkõige uute elamualade lähedusse uusi lasteaedu. Lapsehoiuteenuse kasutamise hõlbustamise ning eralasteaedade loomise soodustamise kaudu mõjutatakse nõudlust munitsipaallasteaedade kohtade järele.

Investeeringud koolihoonetesse vastavalt Tallinna munitsipaalkoolide remondi- ja investeeringute kavale. Tagamaks munitsipaalkoolide kaasaegset õpi- ja kasvukeskkonda, investeeritakse järjepidevalt haridusasutuste rekonstrueerimisse.

Tallinna linna põhi- ja üldkeskhariduse arengukava 2009-2014 elluviimine ja uuendamine.

Arengukava elluviimisega tagatakse Tallinna õpilaste igakülgne toetamine põhi- ja üldkeskhariduse omandamisel, iga õppija arengut toetav õpikeskkond ning kvaliteetne haridus kõigis Tallinna koolides.

Tallinna munitsipaalharidusasutuste infotehnoloogilise keskkonna kava rakendamine ja uuendamine.

Arengukava tegevuste tulemusena kasvab IKT vahendite hulk ja nende kasutamise võimalused haridusasutustes ning tagatakse kasutajatugi õpetajatele ja õpilastele.

Hariduse rahastamise mudelite muutmine. Üldhariduses luuakse mehhanismid reserve koondamiseks prioriteetseteks tegevusteks, nagu õpetajatele ja juhtidele suunatud täienduskoolitus, vene õppekeele koolide eestikeelses keskkonda lõimumise toetamine, mitmesugustes projektides ja programmides osalemise toetamine. Alushariduses töötatakse välja kulupõhise rahastamise mudel tagamaks koolieelsete lasteasutuste ühtlasem rahastamine. Huvihariduse rahastamise mudeli väljatöötamisel arvestatakse vajadust motiveerida üldhariduskooli rohkem huviringe avama.

Õpetajaskonna pedagoogiliste kompetentside süvendamine ja avardamine. Meetme peamised tegevused on suunatud õpetajate ja juhtide täiendusõppele, kogemuste vahetamisele riigis ja rahvusvahelisel tasandil, õpetajaks tagasipöördujate täiendusõppele, töörande suurendamisele, enesearenduse motivatsioonisüsteemi väljaarendamisele.

Gümnaasiumite ja kutsekoolide õppekavade ja õppetöö osaline lõimimine. Meetme teostamiseks luuakse organisatoorsed mudelid koostöö haldamiseks, arendatakse e-kooli mooduleid ning juurutatakse eelkuteõpet üldhariduskoolides.

Tallinna noorsootöö arengusuundade elluviimine. Olulisemate tegevussuundadena arendatakse välja noorte osalust toetavad toimivad osalusvormid, edendatakse vabatahtlikku tööd, luuakse täienduskoolitus- ja tunnustamissüsteem noorsootöötajatele ja noorsootöö valdkonnas tegutsevatele pedagoogidele, arendatakse info- ja nõustamisteenuseid (sh karjääri- ja psühholoogiline nõustamine, tugiisikuteenus, erivajadusega noortele suunatud tegevus), tutvustatakse ja kasutatakse uusi noorsootöö meetodeid, antakse välja vastavat metoodilist materjali, arendatakse noorte saavutuste tunnustamise süsteemi, luuakse seiresüsteem noorte vaba aja veetmise huvid ja eelistuste kohta.

Programmi koostamine ja elluviimine keskkonna-, loodus- ja tehnikaringide loomiseks huvikoolides ja üldhariduskoolide juures vastavalt Tallinna keskkonnahariduse arengukavale 2008-2014.

Programmi raames korraldatakse kampaaniad nende valdkondade tutvustamiseks. Programmi raames suurendatakse keskkonna-, loodus- ja tehnikaringide osakaalu huvikoolide ja üldhariduskoolide ringides ning tehakse jõupingutusi nende valdkondade populariseerimiseks.

Kõrghariduse arendamine koostöölepingute alusel ülikoolidega Tallinna linnas. Tallinn toetab ülikoolide infrastruktuuri arengut Tallinna linnas. Tallinn teeb koostööd üliõpilaste teadusklubidega, jagab stipendiume edukatele ja linnaga koostööd tegevatele üliõpilastele, abistab praktikakohtade leidmisel Tallinna linnas ja väärtustab üldise tudengikultuuri edendamist.

Vajadusel soodustab linn taskukohast hinda ja tervislikku toitu pakkuvate toitlustusasutuste loomist kõrgkoolide lähedusse.

Teadus- ja arendustegevuse tugisüsteemi arendamine, et kaasata teadus- ja arendusasutusi Tallinna linna ees seisvate väljakutsete lahendamisse.

Noorteadlaste toetamine ja selleks suunatud stipendiumifondide loomine ja majandamine.

Elukestva õppe põhimõtete elluviimise toetamine. Osaletakse elukestva õppe infosüsteemi arendamisel, millega tagatakse linlastele teave täiendusõppe võimalustest Tallinnas. Vabahariduslike ühenduste motiveerimiseks kujundatakse välja tunnustamissüsteem.

4. Kultuuri ja vaba aja strateegia

Eesmärk: vaimselt ja kehaliselt aktiivne tallinlane - mitmekesiste tegevusvõimalustega ning elamusterohke Tallinn

4.1 Arengud ja väljakutsed

Tallinnas tegutseb 41 muuseumi, üle 20 teatri, 5 kino, 47 näitusesaali ja galeriid, 34 raamatukogu, 14 kontserdisaali, 9 rahvamaja ja kultuurikeskust. Linnale kuuluvad Tallinna Keskraamatukogu ja selle 19 haruraamatukogu, Tallinna Linnamuuseumi 8 muuseumi, Tallinna Linnateater ning loomaed ja botaanikaaed. Linna hallata on vastavate ühingute kaudu Tallinna Linnahall ning Tallinna Lauluväljak. Avaliku sektori kultuuriasutuste võrk on viimasel kümnendil olnud suhteliselt muutumatu. Olulisemad arengud on Kumu uue hoone ehitus, NO99 teatri rajamine, mitmete linna ja riigi avalike kultuuri- ja vaba aja asutuste renoveerimine ja laiendamine (nt loomaed, botaanikaaed, Vene Teater, Vene Kultuurikeskus, nukuteater). Lisandunud on mitmeid erasektori meelelahutus- ja kultuuriasutusi - Coca-Cola Plaza kino, mittetulunduslik Tallinna Kultuurikatel, Solarise keskus, mitmed väiketeatrid ja kunstigaleriid. Esimesed sammud on tehtud linnahalli renoveerimiseks.

Olemasoleva kultuuri- ja meelelahutuse infrastruktuuri, asutuste ning tugevnenud kultuurikorralduse baasil on linnal kujunenud välja mitmekesine kultuuri- ja meelelahutusürituste kalender, mille tähtsündmusteks on mitmed aastate jooksul kvaliteedilt ja kvantiteedilt arenenud rahvusvahelised festivalid - Jazzkaar, PÖFF, Merepäevad, Vanalinna päevad, Birgitta festival, teatrifestivalid Kuldne mask, Talveöö unenägu jt. Lähiperspektiivi olulisem väljakutse on Euroopa kultuuripealinna rolli täitmine 2011. aastal.

Elanike kultuuritarbimine on viimasel kümnendil üldtrendis kasvanud. Tallinna teatrite summaarne külastatavus ületab linna elanike arvu 1,5-kordselt. Muuseumikülastuste arv on 1994–2009 kasvanud ligi kolm korda ning see jõudis 2009. aasta lõpuks 886 000 külastajani.^[22] 2001. aastal avatud multiplekskino Coca-Cola Plaza külastajate arv ületas esmakordselt 1 mln külastaja piiri 2007. aastal. Peamine piirang kultuuritarbimisele - lisaks sisemisele vajadusele ja valmisolekule - on piletite suhteliselt kõrge hind võrrelduna elanike sissetulekuga. Negatiivne lisategur on siin ka etendusasutuste piletite käibemaksu tõstmine 2009. aastast. Elanike kultuurilise isetegevuse osalus võiks olla palju kõrgem. Paljud tegusad rahvuskultuuriseltsid on linna kultuurielu tugevuseks ja samas ka veel osaliselt rakendamata potentsiaal. Takistusteks on sotsiaal-demograafiline segmenteeritus, piirkondlikult erinevad võimalused ning ideoloogiline lõhe eesti/lääne ja vene/ida kultuuritegevuse vahel, mis näitab siiski juba vähenemise tendentsi. Eraldi kultuurivaldkonda käsitlev arengukava linnal puudub.

Tallinna 432 spordiklubis tegutses 2008. aasta seisuga 27 527 noort ning kokku on 50 845 tegutsejat 91 spordialal.^[23] Kõige rohkem on klubisid Kesklinnas ja Lasnamäel, kuid igas linnaosas on vähemalt 15 linna toetatavat klubi. Viimasel kümnendil on kasvanud rahvaspordiüritustel osalejate arv, mida on soosinud ka ürituste korraldamise taseme tõus.

Elanike sportimisaktiivsuse kasvu on toetanud uute spordirajatiste ehitamine ja vanade rekonstrueerimine. Oluliselt on paranenud sportimisvõimalused näiteks ujumises, tennis, suusatamises ja terviseradadel (valgustatud rajad). Uuematest spordirajatistest, mis on parandanud elanike sportimistingimusi ning spordivõistluste korraldamise võimalusi, saab nimetada näiteks Premia Jäähalli ja Saku Suurhalli Haaberstis, Tallinna Spordihalli, Lasnamäe kergejõustikuhalli ja Audentese kergejõustikuhalli, Õismäe ujulat, Tondi tennisekeskust, A. Le Coq Arena jalgpallikeskust. Uuendamisel on ka Pirita Spordikeskus, kuhu rajatakse tervisespordimaja.

Arhitektuurse kultuuripärandi kaitses ja hooldamises on tehtud viimasel kümnendil olulisi edusamme. Paranenud on linna võimekus kehtestada kaitsvaid regulatsioone üldplaneeringut täpsustavate teema- ja linnaosade üldplaneeringute koostamise teel. Arhitektuurselt on õnnestunud tööstusalade ja -hoonete rekonstrueerimine elamu- ja ärihooneteks - nt Rotermanni kvartal, Fahle maja. Kesklinna piirkonnas reguleerib miljööväärtuslike alade ehitustegevust teemaplaneering Tallinna Kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride ning kaitse- ja kasutamistingimuste määramine. Silmatorkav probleem on piirdekonstruktsioonide muutmine ilma ehitusloata. Uuemaks probleemiks on nõukogude perioodi arhitektuuri nõrk kaitse, selle reguleerimiseks on esmalt algatatud inventeerimine. Tallinna vanalinna kaitset

reguleerib Tallinna vanalinna muinsuskaitseala põhimäärus (2003) ja 1997. aastast kuulub Tallinna vanalinn UNESCO maailmapärandi nimekirja. Rahvusvahelised organisatsioonid on olnud linnale toeks pärandi kaitsel.

4.2 Strateegilised valikud ja prioriteedid

Linna omandis olevate kultuuri-, mälu- ja vaba aja asutuste rekonstrueerimine ja tegevuse laiendamine. Strateegilisteks investeerimisobjektideks on Kultuurikatel, linnateater, botaanikaaed, loomaaed, lauluväljak, linnamüür ja selle tornid, bastionid ja maa-alused käigud, Vene Kultuurikeskus, Salme Kultuurikeskus, Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse ja muusika osakonnad ja Tallinna Vene Muuseum. Linn loob tingimused riigi ja erasektori investeeringute kaasamiseks linna turismi- ja meelelahutuspotentsiaali tõstmisel (nt meremuuseumi väljaehitamine Lennusadamas, loodusmuuseumi uus hoone, Tallinna teletorn). Mustpeade majale ja Neitsitornile tuleb tagada avaliku kasutusega kultuurifunktsioon. Vähemalt osaliselt avaliku kasutusega funktsioon tuleb leida endisele Patarei kindlusvanglale ja KGB keldritele. Tuleb välja töötada kodanikumaja-muuseumi kontseptsioon.

Kultuurivaldkonna toetamisel suurendatakse projektipõhiste tegevuste toetusi. Prioritiseerida tuleks uute ideedega seotud tegevustele võimaluste loomist, sealhulgas toetada tegijaid selleks vajaminevate ruumide ja hoonete majandamisel. Mäluasutuste (muuseumid, raamatukogud, linnaarhiiv), loomaaia ja botaanikaia arendamisel tasakaalustatakse rekreatiivsed ning uurimuslikud funktsioonid.

Kultuuriasutuste võrgu (välja arvatud raamatukogud) kujundamisel eelistatakse mitmekesisust kodulähedusele, kättesaadavuse peab tagama linna transpordisüsteem. Raamatukoguteenuse arendamisel eelistatakse kodulähedust ja teenuse ühtlast taset.

Kultuurielu elavdamisel on võtmekohal rahvusvahelistumine ja võrgustumise printsiip. Tallinna eesmärgiks kultuuri osas peab kindlasti saama linna sidususe suurendamine kogu Euroopa kultuuriga. Koostöö ja kontaktid rahvusvahelises mastaabis peavad olema laiemad ja tihedamad. Kultuuri kontekstis on oluline Tallinna-Helsingi suhted ning Eesti-Soome kultuurisilla jätkuv ja intensiivsem edasiarendamine. Oluline on silmas pidada ja taaselustada ajaloolisi sidemeid Läänemere ruumis, eriti Põhja-Saksamaal. Senisest enam tuleb panustada Tallinna kultuurisidemete tugevdamisele Venemaaga, esmajoones Peterburi ja Moskvaga.

Suurendatakse linna osalust loomemajanduse edendamisel. Munitsipaalomandisse loodavad loomeinkubaatorid maandavad loomevaldkonnas tegutsemise riske, pakkudes alternatiivi erapindadel

tegutsevatele samalaadsete kultuurifunktsioonidega ettevõtetele (Telliskivi loomelinnak, Kultuuritehas Polymer), mis olenevad väga tugevalt finants- ja kinnisvaraturu tõusudest ja langustest nii pindade kui ka hindade pakkumise poolelt.

Vähemusrahvuste kaasamine ja nende osaluse suurendamine kultuurielus. Kaasamine peab sisaldama nii kultuurikorraldajaid, artiste ja kunstnikke kui ka publikut. Vähendada tuleb rahvusgruppide omakeelsesse kultuuri suletust.

Spordi toetamisel on linnal valdkondlikud eelistused. Põhiliseks sporditegevuse toetuste sihtrühmaks on tervisesportlane ning toetuste suunamisel eelistatakse pigem odavamaid suurema harrastajate arvuga spordialasid.

Spordirajatiste võrgu väljakujundamisel lähtutakse hierarhisest mudelist, kus suurematel ja spetsiifilisematel rajatistel on ülelinnaline tähtsus, linnaosadesse (eelistatult keskustesse) rajatakse multifunktsionaalsed spordikeskused ning kodulähedased sportimisvõimalused, nt jooksurajad jms, mängu- ja spordiväljakud ning pallimängu- ja võimlemissaalid. Kohalik omavalitsus peab kindlustama nii noortele kui ka eakatele ja puuetega inimestele võimaluse tegeleda spordi või muu sobiva liikumisharrastusega oma elukoha läheduses. Selleks on vaja vaba aja veetmiseks elurajoonide keskustesse luua multifunktsionaalseid spordikeskusi. Seejuures on olulisteks investeeringuobjektideks muu hulgas Kalevi Spordihall, Lasnamäe Sulgpallihall ja Kadaka Spordihall.

Tallinna arhitektuuripärand - kultuurimälestised ning unikaalne puitarhitektuur ja miljööalad - vajavad järjepidevat restaureerimist ja selle toetamist. Oluline on elanike teadlikkuse suurendamine kultuuripärandi väärtustest, kaitsega kaasnevatest piirangutest ja võimalustest. Linn toetab kirikute jt objektide restaureerimist. Linn toetab rahaliselt ka eraomanikke kultuurimälestiste ja miljööväärtuslike hoonete restaureerimisel. UNESCO maailmapärandi nimekirja kuulumisest tuleneb koostöö Maailmapärandi keskusega, mille hulka kuulub kohustus teavitada keskust neist restaureerimis- ja planeerimiskavadest, mis võivad ohustada vanalinna ülemaailmset väljapaistvat väärtust.

Kodanikualgatuse raames toetatakse linna asumites korteriühistute ja asumiseltside kaudu toimivat ühistegevust. Linn toetab asumiseltsel projektipõhiselt sarnaselt teiste MTÜ-dega. Linn toetab asumiseltside tegevust miljööväärtuslike asumite väärtustamisel.

4.3 Strateegilised meetmed

Kultuuripealinna Tallinn 2011 ürituste korraldamine ning jätkuprogrammi koostamine ja elluviimine järgnevatel perioodidel.

Sihtasutus Tallinn 2011 on määranud enda kandvaks ideeks Tallinna merele avamise. Koostöös rahvusvaheliste partneritega luuakse kultuuriaastaks nii esinduslik kõrgkultuuriprogramm, kui ka kõiki linlasi kaasav sündmuste kava. Üheks tähtsamaks eesmärgiks on ellu kutsuda uuenduslikke kõrgtasemelisi loomingulisi kooslusi, mis oleksid elujõulised ka peale aastat 2011. Kultuuripealinna eesmärgiks on muuta Tallinn ahvatlevaks loomekeskkonnaks nii rahvusvahelistele residentidele, kui ka kohalikele kultuuriloojatele.

Kultuuritegevuse toetus- ja nõustamissüsteemi arendamine. Tõhus kultuuritegevuse toetus- ja nõustamissüsteem peab looma eeldused selleks, et nii kultuuripealinna raames loodud projektid kui ka hilisemad algatused muutuksid jätkusuutlikuks. Traditsioonilisi suurüritusi, millest on kujunenud nõ linna nimiüritused tuleks toetada stabiilsematel alustel kui ühekordseid kultuuriprojekte.

Vabas õhus sportimise võimaluste avardamine. Selleks arendatakse välja ülelinnaline liikumisradade võrgustik, rajatakse spordiväljakuid elamurajoonidesse ja renoveeritakse spordibaase ja koolide spordiväljakuid.

2024. aasta jalgpalli EM-i korraldamine Tallinnas. Jalgpalli EM finaaltorniiri kaaskorraldamine Tallinnas oleks mastaapne võimalus Eesti tutvustamiseks. Sellise mahuga ürituse läbiviimine on tõukeks kogu siinsele teenindussektorile - alates hotellidest, toitlustajatest, lõpetades koristusteenuseid pakkuvate ettevõtetega. Lisandväärtusena inspireeriks jalgpalli EM turniiri korraldamine ning sellega kaasnevate investeeringute tegemine spordiväljakutesse noori spordiga tegelema.

Mänguväljakute rajamine ning olemasolevate korrastamine lähtuvalt mänguväljakute arengukavast.

Linna omandis olevate kultuuri-, mälu- ja vaba aja asutuste rekonstrueerimine ja tegevuse laiendamine. Strateegilisteks investeerimisobjektideks on Kultuurikatel, linnateater, botaanikaaed, loomaaed, lauluväljak, linnamüür ja selle tornid, Vene Kultuurikeskus, Salme Kultuurikeskus, Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse ja muusika osakonnad ja Vene muuseum. Linn loob tingimused riigi ja erasektori investeeringute kaasamiseks linna turismi- ja meelelahutuspotentsiaali tõstmisel (nt meremuuseumi väljaehitamine Lennusadamas, loodusmuuseumi uus hoone, Tallinna teletorn). Vähemalt

osaliselt avaliku kasutusega funktsioon tuleb leida endisele Patarei kindlusvanglale.

Tallinna arhitektuuripäränd - kultuurimälestised ning unikaalne puitarhitektuur ja miljööalad - vajavad järjepidevat restaureerimist ja selle toetamist. Oluline on elanike teadlikkuse suurendamine kultuuripärändi väärtustest, kaitsega kaasnevatest piirangutest ja võimalustest (toetustest). Linn toetab kirikute jt objektide restaureerimist, vanalinna väärtustamist UNESCO maailmapärändi nimekirja väärilise alana.

Kultuuri arengukava koostamine ja süsteemne uuendamine. Arengukava raames kavandatakse muuhulgas tegevusi elanike kultuurilise isetegevuse osaluse suurendamiseks, kultuurilis-ideoloogiliste piiride hajutamiseks kultuurielus ning nüüdiskultuuri ja loomemajanduse tegevuskeskkonna arendamiseks.

5. Sotsiaalse kaitse, tervise ja turvalisuse strateegia

Eesmärk: hoolitud, kaitstud ja abistatud tallinlane - maandatud riskidega ja (sotsiaalselt) turvaline Tallinn

5.1 Arengud ja väljakutsed

5.1.1 Sotsiaalne kaitse

Elanike sissetulekute poolest on Tallinn üks jõukamaid Eesti omavalitsusüksusi. Suhtelise vaesuse määr, mis mõõdab nende isikute osakaalu, kelle sissetulek on suhtelise vaesuse piirist madalam, jääb Eesti keskmisest ligi poole võrra väiksemaks. Linna tasakaalustatud arengu seisukohalt tuleb tähelepanu pöörata ka heitunute ja asotsiaalsete eluviisidega inimeste arvule ja nende koondumisele piirkondlikult (eelkõige Põhja-Tallinna). Tulenevalt töötuse määra kasvust majanduskriisi süvenedes on suurenenud ka toimetulekuraskustega isikute arv. Sarnase trendi jätkumist võib eeldada ka lähiperspektiivis.

Linna omanduses olevate sotsiaaleluruumide arv ning elanike arv sotsiaalmajades on kasvamas - 2009. aastal elas linna sotsiaaleluruumides üle 1250 inimese. Süvenenud toimetulekuprobleemidega isikutele tagab linn ajutise peavarju ja eluaseme (koos lisanduvate sotsiaalteenustega). Lisaks pakub linn toitlustusteenust, osutab vältimatut sotsiaalabi ja rehabilitatsiooniteenuseid sotsiaalselt tundlikele sihtgruppidele ja vanglast vabanenud isikutele ning pakub õigusnõustamist. Koostöös mittetulundusühingutega on korraldatud abivajajate toitlustamine supiköörides ja varjupaigas. Vaja on suurendada toiduportsjonite arvu ja osutada teenust mahus, mis tagab toitumisvõimaluse kõigile abivajajatele. Pakutavatel teenustel on sellisena aga kahjuks vaid ajutine mõju ning need ei anna pikaajalist

lahendust. Suur osa öömaja- ja varjupaigategenuse kasutajaid on kodutud, kellele öömaja/varjupaik on muutunud n-ö püsivaks eluasemeks. Pikaajalise öömajas/varjupaigas elamise soodustamine ei vasta linna taotletavale eesmärgile ning eluaset mitteomavate isikute resotsialiseerimine öömajas ei anna märkimisväärseid tulemusi. Taoliste meetmete negatiivseks kõrvalmõjukuks võib olla töötute ja kodutute linna meelitamine ja siia kinnistumine.

Sotsiaalselt tundlikele sihtgruppidele rehabilitatsiooniteenuste osutamise eesmärk on isikute resotsialiseerimine, st tingimuste loomine normaalsesse ellu tagasi pöördumiseks. 2003. aastal alustas Lasnamäe linnaosas tööd rehabilitatsioonikeskus, mille eesmärk on aidata neid, kes ise on huvitatud oma elukorralduse muutmisest. 2005. aastal alustati kinnipidamiskohtadest vabanenud isikute rehabilitatsiooni- ja nõustamisteenuse osutamisega. Vanglast vabanevate isikute rehabilitatsiooni teenused on suunatud tõrjutuse ennetamisele ning isikute ühiskonda lõimimisele ning nende teenuste osutamist on otstarbekas alustada võrgustikutööna juba kinnipidamiskohas.

Tallinn on välja arendanud mitmetasandilise eluasemeteenuse osutamise süsteemi, mille oluline osa on sotsiaalmajutusüksused. Seisuga juuni 2010 on sotsiaalmajutusüksustes 380 voodikohta. Samas on hetkel sotsiaalmajutusüksuse voodikohtadest puudus. Võib prognoosida, et lähematel aastatel vajadus majutuskohtade järele suureneb, kuna töötuse kasv toob kaasa uusi hättajäänud ja tänavale sattunud inimesi. Voodikohaga sotsiaalmajutusüksuses kaasneb rehabilitatsiooniplaan, mille läbimine võimaldab koduta olnud isikul oma eluga taas toime tulla.

Tasuta psühholoogilist kriisiabi on Tallinna linna elanikel olnud võimalik saada viimase 15 aasta jooksul. Alates 2002. aastast, kui Tallinna Kriisiabi Keskus reorganiseeriti ja teenust hakati ostma riigihanke korras, on teenuse maht suurenenud ning nõustamisteenuse liigid mitmekesistunud. Sõltuvusprobleemide kiire kasvu tõttu rakendati alates 2003. aasta maikuust tööle ööpäevane ja kõigil nädalapäevadel tegutsev tasuta uimastitelefoni, mis 2004. aastal profileerus uimasti- ja HIV/AIDS-i info- ja nõustamistelefoniks.

Majanduskriisi mõjude leevendamiseks on linnavalitsus koostanud ja linnavolikogu heaks kiitnud Tallinna linna abipaketi linnaelanikule ja ettevõtjale. Abipakett keskendub kuuele olulisele valdkonnale: tööpuuduse leevendamisele, toetustele ja sotsiaalabile, raskustesse sattunud inimeste nõustamisele, soojusenergia kulude vähendamisele, ettevõtluse toetamisele ja tarbijate kaitsele, et säilitada elanike hoiivatust ja luua maksimaalselt töökohti. Tallinna linn on 2009. aasta maikuus organiseerinud kaks tööbörssi, mille käigus pakutakse raskel ajal hakkama saamiseks ajutist tööd Tallinna Trammi- ja Trollibussikoondises ning

Tallinna Autobussikoondises 1000-le töötuks jäänud tallinlasele. 2010. aastal on linn oluliselt laiendanud sotsiaalsete töökohtade ringi; tööd on saanud nii pargivahid, abikasvatavad kui ka hooldajad. Pikaajaliste töötute nõustamiseks ja koolitamiseks on loodud tööharjutuskeskusi. Linnaosades on käivitatud töötute klubid, kus antakse töötutele teadmisi ja oskusi lihtsustamaks uue töökoha leidmist või ettevõtlusega alustamist.

Ettevalmistamisel on linna teine abipakett, mis jätkab ja täiendab esimese meetmeid.

Vanemliku hoolitsuseta ja abivajavate laste arv, nagu ka laste koguarv, on viimase viie aasta jooksul pidevalt kasvanud. Kasvanud on ka lastekaitsetöötajate arv, iga lastekaitsetöötaja kohta on 1342 last (Eesti lastekaitse kontseptsiooni kohaselt peetakse optimaalseks 1000 last). Lapsed ja lastega pered saavad sotsiaalhoolekandeesakonnast või selle kaudu abi nõustamis- ja teisi perekonda toetavate hoolekandeteenuste, soodustuste ja toetuste näol ning lapsele eestkoste ja hoolduse korraldamisel.

Viimase kümnendi jooksul on lisandunud mitmeid uusi teenuseid ja teenuseosutajaid: sõltuvushäiretega laste ja noorukite ravi ja rehabilitatsioon (Tallinna Lastehaigla ja Tallinna Laste Turvakeskus), täiendavad asenduskodukohad (Tallinna Lastekodu Maarjamäe keskus), ema ja lapse varjupaigateenus (Tallinna Lastekodu Nõmme keskus), puuetega laste intervallhooldus (Tallinna Lastekodu Lasnamäe keskus), noortekoduteenus (Tallinna Lastekodu Nõmme keskus) jne. Vanemliku hoolitsuseta lastele on linnas kolm varjupaika, perevägivalda kannatanud ja toimetulekuraskustes emadele lastega kaks varjupaika. Perede seas on nõutud psühholoogiline nõustamine, konfliktsituatsioonide lahendamine ning pereteraapia osutamine.

Positiivsetest arengutest hoolimata ei ole suudetud tagada kõigi abivajajate juurdepääsu mitmele teenusele. Seni puudub päevakeskus lastele Mustamäe linnaosas. Probleeme on lastekodust ellu suunamisega. Igal aastal vajab eluaset kuni 30 noort, kes ise ei ole suutelised endale eluaset tagama.

Puuetega inimestele osutab linn mitmeid teenuseid, mille kvaliteet on aasta-aastalt paranenud. Tallinna linn on eraldanud kortereid psüühiliste erivajadustega inimestele toetatud elamise teenuse osutamiseks. 2009. aastal sai teenust 37 isikut. Teenuse arendamise järele on jätkuv vajadus. Soetatud on uusi tänapäevaseid transpordivahendeid puuetega inimeste teenindamiseks ja viidud läbi koolitusi nende juhtidele. Isikliku abistaja teenust raske ja sügava nägemis- ja/või liikumispuudega täiskasvanutele ja lastele osutavad mittetulundusühingud. Uudse teenusena osutatakse vaimupuudega noortele tugiisiku teenust. Linn toetab puuetega inimeste sporditegevust sõltumata vanusest.

Päevategevuse ja igapäevaelu toetamise teenuse saajate arv on suurenenud. Teenust osutavad Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti (TSTA) hallatavad Tallinna Puuetega Noorte Keskus Juks ja Päevakeskus Käo. Alates 2004. aastast töötab Päevakeskus Käo noorteosakond, mis reorganiseeriti mittetulundusühingu osutatavast teenusest TSTA hallatava asutuse teenuseks, et tagada teenuse kvaliteet ja stabiilne rahastamine. Noorteosakonnas osutatakse teenust raske ja sügava vaimupuudega noorele. Linnal on üha kasvav vajadus vaimupuudega inimestele teenuse osutamiseks ning jätkub raske ja sügava vaimu- ja/või liitpuudega inimestele igapäevaelu toetamise ja intervallhoiuteenuse väljaarendamine Tallinna Lastekodu Maleva tänava üksuse baasil. Puuetega laste vanematele jätkatakse perekonda toetavate teenuste osutamist ning teenuste valiku ja ajaliste võimaluste laiendamist (vajalik oleks teenuse osutamine kogu koolivaheaja perioodi jooksul).

Pensionäride osakaal linna elanikkonnas on püsinud 25-26% lähedal. See on paari protsendipunkti võrra madalam tase kui riigis üldiselt. Kõige vanema elanikkonnaga on Mustamäe linnaosa ja kõige noorema elanikkonnaga Lasnamäe linnaosa. Linn osutab eakatele koduteenuseid, üldhooldekoduteenuseid ning muid eaka inimese perekonda toetavaid teenuseid. Avahooldusteenuseid osutavad linnaosade sotsiaal- või vanurite päevakeskused. Keskusi külastab ligi 8300 püsiklienti kuus. Kõigis keskustes töötavad huviringid, korraldatakse keelekursusi, tagatud on interneti püsiühendus. Alates 2001. aastast osutatakse dementsuse sündroomiga eakatele päevahoiuteenust. Teenus kuulub eaka inimese perekonda toetavate teenuste hulka ja aitab säilitada nii eaka kui tema lähedaste elukvaliteeti. 2008. aastal avati Põhja-Tallinna Sotsiaalkeskuse filiaal Madala tänaval. 2010. aasta seisuga on Tallinnas 8 eakate päevakeskust, milles pakutakse teenuseid ligi 30 000 pensionäriale. Suureks edusammuks eakate hoolekandes võib näiteks pidada häirenuputeenuse osutamise alustamist 2007. aastal. Toimetulekuraskustes eakate inimeste toetamiseks makstakse toetusi toimetuleku tagamiseks, ravi ja ravimite hüvitamiseks ning kompenseeritakse hinnatõusu. Eakate sotsiaalhoolekande arendamisel on prioriteediks olnud koduhooldus. Aastal 2002 alustas Tallinn esimesena Eestis koduõendus-hooldusteenuse osutamist ja finantseerimist linna eelarvelistest vahenditest.

Tallinna Linnavalitsus on seni korraldanud hoolekannet TSTA ning linnaosade valitsuste kaudu. Kogu linna teenindavad TSTA hallatavad asutused on Iru Hooldekodu, Tallinna Lastekodu, Tallinna Laste Turvakeskus, Tallinna Perekeskus, Tallinna Vaimse Tervise Keskus, Päevakeskus Käo, Tallinna Puuetega Noorte Keskus Juks. Linnaosade valitsuste hallata on linnaosa elanikke teenindavad asutused - sotsiaalkeskused (päevakeskused) ja sotsiaalmajad. Peamiste hoolekandesüsteemi juhtimisega seotud probleemidena tuuakse valdkonda suunavas Tallinna Linnavolikogu 26. jaanuari 2006 määruse nr 3 lisa

Tallinna sotsiaalhoolekande arengukava 2006-2010 ja sotsiaalhoolekande tegevuskava 2006-2008 välja see, et sotsiaalteenuste kvaliteet ja korraldus erineb linnaositi.

5.1.2 Tervishoid

Keskmine eeldatav eluiga Tallinnas on u kolm aastat lühem võrreldes Ida-Euroopa riikidega ning 6-7 aastat lühem võrreldes Lääne-Euroopa riikidega. Tervena elatuks hindavad mehed oma 66,0 eluaastast 58,9 ja naised oma 77,9 eluaastast 68,9. ^[24]

Elanikkonna tervis on enesehinnangute alusel viimastel aastatel mõnevõrra paranenud - 58% elanikest hindab oma tervist heaks ning 8% halvaks. ^[25] Ka on tallinlaste tervisehinnangud positiivsemad võrreldes Eesti keskmise tasemega. Võrreldes Põhjamaadega on arenguruumi aga palju. Murettekitav on end terveks pidavate 15-aastaste noorukite osakaalu vähenemine.

Viimasel aastakümnel on ilmnunud järjest suurenevad erinevused madalama ja kõrgema haridustasemega elanike tervisenäitajates. Kõrgema haridustasemega 25-aastaste meeste eeldatav eluiga ületab madalama haridustasemega meeste eeldatava eluaega 13,5 aastaga. Kõrgema haridustasemega 25-aastased naised võivad elada aga 8,6 aastat kauem kui nende madalama haridustasemega sookaaslased. Samuti on suurema sissetulekuga vastanute tervisenäitajad paremad kui väiksema sissetulekuga inimestel.

Murettekitav on sõltuvusainete suur tarbimine tallinlaste poolt. Regulaarselt alkoholi tarbijaid on linna elanike seas 2006. aasta uuringu põhjal 1/3, igapäevasuitsetajaid 29%. Tallinnas on probleemid teravamad kui Eestis tervikuna. Alkoholi tarbijate osakaal on suurem noorema elanikkonna seas. Alkoholi reklaam on preventiivsel eesmärgil Tallinnas keelatud piirkondades, mis on lähemal kui 300 m ehitisele, kus asub koolieelne lasteasutus, algkool, põhikool, gümnaasium, kutseõppeasutus, huvikool, noorte- ja projektlaager. Piirangud alkoholi müügil ja reklaamimisele ei ole veel mõjusaid tulemusi andnud.

Täiskasvanud igapäevasuitsetajate arv on Tallinnas võrreldes 2006. aastaga vähenenud 5,4% võrra. Piirangute mõjul on vähenenud passiivse suitsetamise oht avalikes kohtades. ^[26]

Raport Narkomaania olukord ja ennetustegevus Eestis nendib narkootikumide tarvitamise kasvutendentsi elanikkonnas tervikuna ja eeskätt noorte hulgas. 7% küsitletud tallinlastest tunnistas, et on viimase 12 kuu jooksul tarvitanud kanepit. Tallinna eesti õppekeele koolide õpilased tarvitavad kanepit Eesti teiste piirkondade ja Tallinna vene koolide õpilastega võrreldes oluliselt sagedamini. Tallinnas elavate süstivate narkomaanide hulk on hinnanguliselt 5000. Heroiini, amfetamiini ning teiste illegaalsete uimastite

tarvitamise tagajärg on inimesele tekitatud tervislikud ja sotsiaalsed kahjud ning kasvav kriminaalsuse tase linnas, B- ja C-hepatiidi ning HI-viiruse levik. Linna süstivate narkomaanide üldarvust üle poolte on HIV-nakatanud ning ligikaudu 90% mitte-eestlased. Registreeritud HIV juhtumite arv on viimastel aastatel püsinud 200-300 vahel (1/3 Eesti juhtumitest). Arvestades rahvusvahelist kogemust on sõltuvuse ennetamine ja ravi oluliselt odavamad kui elamine koos sõltuvuses isikutega. Tallinna linna eelarvest rahastatakse mitmesuguseid HIV/AIDS-i ja narkomaania ennetamise ning sõltlaste ravi ja rehabilitatsiooni teenuseid Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti kaudu.

Viimasel ajal on elanike terviseteadlikkus siiski mõnevõrra paranenud. Oluliselt sagedamini tunnevad inimesed huvi oma tervisenäitajate jälgimise vastu. Kõige silmapaistvamad muutused tervislikkuse suunas on toimunud toitumistavades. Suurenenud on värske puu- ja köögivilja tarbijate osakaal. Tervisespordiga tegeleb vähemalt kaks korda nädalas 30% meestest ja naistest. 44% tallinlastest peab oma praegusi eluviise tervislikuks ning hiljutise uuringu põhjal on 13% linlastest viimase aasta jooksul muutnud oma eluviisi oluliselt tervislikumaks. Tallinna rahvastiku tervise arengukava rakendamiseks loodi 2008. aastal linnaosade valitsuste juurde tervisedendaja ametikohad. Tervisedenduse alast tegevust koordineerib laiapõhjaline ametiasutuste ja ülikoolide vaheline Tallinna Tervisekoalitsioon linnapea juhtimisel.

Koos investeringutega haiglatesse ja uude meditsiinitehnikasse on paranenud ka arstiabi kvaliteet, kuid püsivad probleemid arstiabi kättesaadavusega, paljudele protseduuridele on üle kolmekuulised järjekorrad. Tervishoiuteenuse mahtu tulevikus suurendab eakate osakaalu kasv elanikkonnas, mis võib - juhul kui arstide arv kahaneb väljarändamise tõttu (see tendents suureneb) - tähendada, et linnas ei suudeta kümne aasta pärast enam eakate meditsiinilist teenindust pakkuda samal tasemel kui praegu.

Linna tervishoiupoliitika suunamiseks on koostatud Tallinna rahvastiku tervise arengukava 2008-2015; Tallinna tervishoiu arengukava 2007-2015; alkoholismi, narkomaania ja HIV/AIDSi leviku ennetamise arengukava Tallinnas aastateks 2009-2012 ning Tallinna terviseprofiil.

5.1.3 Avalik kord ja turvalisus

Registreeritud kuritegevus Tallinnas (ja kogu Eestis) on alates aastate 1999-2001 maksimumist 40% võrra vähenenud, samuti on vähenenud Tallinna kuritegude osakaal riigi kuritegevuses. Linnaruumis eristuvad nii statistiliselt kui ka tunnetuslikult ohtlikumad piirkonnad, milleks tänavakuritegude arvu alusel on Kesklinn, Lasnamäe ja Põhja-Tallinn. Poliitiliste pingete tulemusel jõudsid 2007. aastal Eestisse Euroopa tähtsamates linnades levinud tänavarahutused ning nendega üldjuhul kaasnev vandalism.

Süütegusid ei ole võimalik vältida ega märgatavalt vähendada üksikabinõusid rakendades. Linna turvalisust saab suurendada vaid linnaelu eri valdkondade koordineeritud ja pikaajalise töö tulemusena.

Võtmeprobleemid on kuritegevuse sotsiaal-majanduslike põhjuste leevendamine (vaesus, sotsiaalne kihistumine, diferentsid rahvusgruppide vahel) ja linna asumite sidususe arendamine meie-identiteedi tekkimiseks ja sotsiaalse kontrolli mehhanismide tugevdamiseks, samuti inimeste sellise väärtussüsteemi kujundamine, kus väline politsei asendub sisemise politseiga. See loob aluse kodanikualgatuse tekkimisele ja elanike kaasamisele turvalisuse tagamisse asumis.

Tallinna linn on toetanud mittetulundussektori kuritegevuse ennetamise alaseid projekte aastast 2002. Projektid on suunatud ennekõike korrakaitsetöö parandamisele linnas, alaealiste õigusrikkumiste ennetamisele ja elanike käitumisharjumuste muutmisele. Tallinna linna süütegude ennetuslik tegevus seisneb eelkõige heas koostöös korrakaitsestruktuuridega, erinooorootöö tõhustamises ja linna videovalvesüsteemi arendamises. Linn toetab kodanikeühendusi ja organisatsioone, kes oma tegevusega muudavad tänavad turvalisemaks (näiteks Kaitseliit, MTÜ Tallinna ja Harjumaa reservpäästerühm, naabrivalve jt). Politseitöös kasutatakse abipolitseinike abi. Avaliku korra kaitsel kasutatakse järjest enam mehitamata valvet, peamiselt valvekaameraid. Korralikult on arenenud naabrivalve süsteem. Esimesed naabrivalve piirkonnad loodi Tallinnas 2000. aastal ning 2010. aasta 1. juuli seisuga on linnas kokku 167 naabrivalve sektorit, neist 57 Kesklinnas.

Tallinnas tegutseb kohalikust eelarvest rahastatav korrakaitseüksus munitsipaalpolitsei, mille ülesanne on teostada järelevalvet Tallinna Linnavolikogu kehtestatud eeskirjade täitmise üle ja viia läbi väärteomenetlusi, andes oma panuse Tallinna heakorra ja turvalisuse saavutamisse.

Võrreldes Tallinna liiklusohutuse taset naaberriikide pealinnadega, kus on aastakümneid suurt tähelepanu osutatud ohutu liikluskeskkonna kujundamisele ja elanike käitumisharjumuste muutmisele, võib tõdeda, et Tallinnas on liikluses hukkamise oht oluliselt suurem. 2006. aastal hukkus Tallinna liikluses 22 inimest, samal ajal kui Stockholmis oli see arv 7 ja Helsingis 13. Samas on Stockholmi rahvaarv ligi kaks korda ja Helsingi rahvaarv 1,4 korda suurem. ^[27]

Positiivseid muutusi võib täheldada liikluskäitumises. Pimedal ajal helkurit kandvate laste osakaal Tallinnas on võrreldes 2008. aastaga kasvanud 38%-lt 69%-le. Turvavööd kasutavad üheksa inimest kümnest. Seda võib pidada pealinna politsei pideva ja järjekindla ennetustöö tulemuseks (helkurite jagamine jm kampaaniad). Ennetustegevuse tõhustamiseks peab see edaspidi olema koordineeritud, et ei oleks

dubleerivat tegevust politsei ning teiste ametite ja organisatsioonide vahel. Teavitustöö kõikidel tasanditel peab olema pidev, mitte hüppeline, ainult siis annab teavitustöö eeldatavaid tulemusi.

Kriisiolukordade ennetamise ja päästevõimekuse arendamise seisukohalt on olulised trendid järgmised: liikluse suurenemine Läänemerele, transiidivoogude muutumine, ülemaailmne kliimasoojenemine, kliimamuutused ja nende protsesside tagajärjed, keskkonnareostuse suurenemine. Seoses linna läbivate ohtlike veoste vähenemisega ning kriisireguleerimise süsteemide täiustumisega ettevõtetes ja asutustes on keskkonnoaht linnas vähenenud. Jätkuvalt on suurim riskiallikas hooldamata kinnisvara. Paljudes elamutes puuduvad ehituslikud tulebarjäärid ja suitsuandurid ning kasutamata on muud võimalused tulekahju tekke ja tule leviku piiramiseks. Elanikele tutvustatakse regulaarselt turvariske ja õpetatakse neid vältima. Tallinna riskianalüüsi alusel toetab linnavalitsus operatiivteenistuste koostööd, et tagada nende tõrgeteta ühistegutsemise ohuolukordades.

5.2 Strateegilised valikud ja prioriteedid

Sotsiaalteenuste osutamisel on suund sotsiaaltöö standardite ja teenuste rahastamise skeemide ühtlustamisele ning vastava kontrolli ja järelevalve tõhustamisele linnas. Oluline on sihtrühmade vajadustele vastavate sotsiaalteenuste pakkumisel koostöö arendamine teenuseid pakkuvate kolmanda sektori ühingutega. Teenuste kvaliteedi ja eesmärgipärasuse tagamiseks on vajalik tõhustada ka avalike teenuste lepingute sõlmimist ja juhtimist. Arengukavade koostamisse ja sihtrühmasid puudutavatesse oluliste otsuste tegemisse peavad kolmanda sektori esindajad olema kaasatud. Vanemliku hoolitsuseta laste hooldamist korraldatakse linnaasutustes (turvakodud, lastekodu) ja kasuperedes. Vanemliku hoolitsustega lastele teenuste osutamine lähtub lapse huvidest.

Teenuste osakaalu ja suunatud toetuste osakaalu suurendamine sotsiaalse kaitse kuludes ning universaaltoetuste osakaalu vähendamine. Tallinnas on toetuste ja teenuste tasakaal proportsioonist väljas. Üle 60% hoolekanderessurssidest jagatakse universaalsete toetuste tarvis. Toetuste proportsioon tuleb pikas perspektiivis üle vaadata ja tasakaalu viia. Universaalsete toetuste osakaal võiks olla maksimaalselt 20-30%, sihttoetuste osakaal 10% ja ülejäänud osa peaks kuuluma teenustele. Toetuste osakaal peab vähenema ja teenuste osakaal kasvama.

Ennetus- ja teavitustöö prioriteetsus sotsiaalse toimetuleku tagamisel, mis väljendub pikaajalises perspektiivis vaba aja võimaluste loomise ning aktiivse eluviisi edendamise kulude suhtelises kasvus võrreldes sotsiaaltoetuste ja -teenuste kuludega. Ennetus- ja teavitustöö kõikidel tasanditel ja pidevalt annab

strateegilises plaanis alati stabiilsemaid ja kestvamaid tulemusi kui tagajärgede likvideerimine või leevendamine.

Täiskasvanute kriisirühmade kompleksne ja järkjärguline rehabilitatsioon ning omavastutuse ja -osaluse suurendamine. Öömaja- ja varjupaigateenus peab jääma võimaluseks saada ajutist (lühiajalist) peavarju vältimatu sotsiaalabina. Erinevatele resotsialiseeritavatele inimgruppidele on vaja arendada erinevaid eluasemeteenusega kaasnevaid omaosalust sisaldavaid teenuseid. Rehabilitatsiooniprogrammi lõppeesmärk on õpetada ja aidata inimesi edaspidi iseseisvalt toime tulema kas üüri-, munitsipaal- või sotsiaalelamispinnal. Osalise omafinantseerimise põhimõtet rakendatakse ka supiköökidest.

Aktiivseid tegevusvõimalusi pakkuvate meetmete osakaalu suurendamine eakatele suunatud sotsiaalpoliitikas. Eakate hoolekande eesmärk on võimaldada eakal võimalikult kaua elada oma kodus täisväärtuslikku elu. Lähtutakse printsibist, et kõigi vanuserühmade liikmetele oleksid tagatud võrdsed võimalused ning et neil oleks Tallinnas hea elada.

Majanduslanguse perioodil on erilist tähelepanu vajavad riskirühmad psüühiliste häiretega täiskasvanud, lastekodus kasvanud erivajadustega noored ning majandusraskustes lastega pered. Oluline on riskiperekondade tugevdamiseks mõeldud teenuste arendamine ja suurendamine. Teine väga haavatav sihtgrupp on majandusraskustes lastega pered. Toetatud elamise teenuse pakkumisel on prioriteediks lastekodust ellu astuvad psüühiliste erivajadustega noored, kellele rehabilitatsiooniplaanides on määratud suunamine toetatud elamisele. Need on grupid, keda tuleb ka perspektiivis fookuses hoida, sest nende majanduslik olukord ja igapäevaeluga hakkamasaamine sõltub mitmetest väikestest ja suurtest mõjuritest ning võib teatud hetkedel halveneda kiiresti ja oluliselt.

Sotsiaal- ja esmatasandi tervishoiuasutuste ruumilises paiknemises on juhtiv põhimõte kodulähedus. Päevakeskusteenus tuleb muuta kättesaadavaks igas linnaosas, kusjuures Põhja-Tallinnas ja Lasnamäel peaks päevakeskusi olema vähemalt kaks. Hoolekandetasutuste võrgustiku arendamisel ja laiendamisel tuleks vältida abivajajate saatmist lähedastest nii kaugele, et side nõrgeneks nende hoolekandetasutuses viibimise tõttu. Suurendatakse täiskasvanud puuetega inimestele asumipõhist teenuste kättesaadavust (nt päevakeskused). Perearst on inimese esmane aitaja ja suunaja, edasi minnakse juba spetsialiseeritud abi saama, mis võib olla kvaliteedi tagamiseks koondatud. Avaliku ruumi seisukohast probleemsete sotsiaalasutuste paigutamisel lähtutakse hajutamise printsibist.

Rahvastikutervise prioriteet on linnaelanike keskmise eeldatava eluea tõus ning tervena elatud eluea pikenemine. Selleks tuleb saavutada imikusuremuse maksimaalne langus, kooli minevate laste krooniliste haiguste esinemise sageduse langus, laste (0-14 a) vigastussuremuse langus, täiskasvanud elanikkonna vigastuste vähenemine. Vähendada tuleb nakkushaigustesse haigestumist ja suremust ning pidurdada varajast suremust mittenakkuslikesse haigustesse. Kõige selle saavutamiseks on esikohal tervislike eluviiside järjekindel suunamine ning kinnistamine tallinlase harjumustesse. Eritähelepanu all on sotsiaal-majanduslikud riskirühmad, et ära hoida linlaste tervisenäitajate süstemaatilised erinevused erineva sissetuleku ja haridustasemega elanikkonna gruppide eeldatava eluea vahel.

Ressursside efektiivsel ja läbipaistval kasutamisel rahvastikutervise edendamisel tuleb lähtuda tõendus põhiseisest lähenemisest. Tõendus põhine informatsioon peab muutuma otsustajatele kättesaadavaks ning sellest tuleb igapäevapraktikas lähtuda.

Rahvastikutervise olukorra parandamise kriitiliste teguritena nähakse elanike terviseteadlikkuse tõusu ja kasvavat omavastutust tervise tagamisel. Turvalise ja tervist toetava sotsiaalpsühholoogilise, sotsiaalmajandusliku, töö-, õpi- ja elukeskkonna kujundamisega luuakse igapäevasele soodsad tingimused ja omavastutuse motivatsioon, et teha võimalikult tervislikke valikuid ja parandada elukvaliteeti. Kuna üle 80% uutest registreeritud HIV-nakkuse juhtudest esineb alla 30-aastaste inimeste hulgas ning viimastel aastatel täheldatakse HIV-nakkuse sugulisel teel leviku kasvu, on lähiaastatel oluliseks sihtrühmaks selles valdkonnas noored.

Avaliku korra ja turvalisuse tagamisel on suund ennetamisele ning käitumise mõjutamisele linnakeskkonna kvaliteedi kaudu. Kuritegevuse kontroll tuleb saavutada ennekõike kodanike korrakaitse omaalgatuse ja linna elanikkonna meie-identiteediga. Positiivset tulemust taotletakse peamiselt sotsiaalse keskkonna, linna eluruumi korrastatuse parandamise kaudu, mitte nn riskirühmade või kriminaalse kontingendi allasurumise abil.

Avaliku korra tagamisel ruumilises arengus lähtutakse järgmistest põhimõtetest: territoriaalsed kombineeritud konstaablipunktid; politsei, kaitseliidu, elanikkonna korrakaitse ühistegevuse tugipunktide kaudu; linnakeskkonna turvalisuse tagamine planeerimise ja arhitektuursete lahenduste kaudu. Selleks, et munitsipaalpolitsei suudaks tagada avaliku korra kõigis Tallinna piirkondades ja reageerida operatiivselt kõigile linnaelanike kaebustele, on oluline suurendada munitsipaalpolitsei välitööde mahtu ja vahetut suhtlust linnakodanikega. Avaliku korra tagamise tõhustamiseks on vajalik järelevalvefunktsioonide

senisest suurem ühtlustamine ja koondumine.

Kohaliku omavalitsuse rolli suurendamine kriisiennetamises. Kriisireguleerimise alaseid tegevusi koordineerib linnas Tallinna kriisikomisjon. Hädaolukordade ennetamiseks ning nende lahendamiseks analüüsib ja jälgib komisjon kriisireguleerimise süsteemi, elutähtsate teenuste tagamist ning kohaliku omavalitsuse toimimist hädaolukorras. Linna panust päästevõimekuse parandamisel linna päästeameti (taas)loomisega ette ei nähta, küll on vajalik linna aktiivne osalus vabatahtlike süsteemi ülesehitamisel.

Pääste- ning hädaolukorrale reageerimise võimekuse parandamisel prioriseeritakse tehniliste lahenduste arendamist ning tänapäevastamist - IKT vahendid, GSM teenused jms. Samuti peetakse oluliseks valmisolekut kliimamuutustest tulenevatele ohtudele vastu seismisel (üleujutused).

5.3 Strateegilised meetmed

Tallinna sotsiaalhoolekande arengukava elluviimine ja uuendamine. Arengukava ülesannete täitmise raames kujundatakse muuhulgas välja eri kanaleid kasutav elanikkonna sotsiaalteenustest informeerimise süsteem, millega jõutakse ka linlasteni, kes ei kasuta massimeediat (sh internetti). Hoolekande juhtimise efektiivsuse analüüsimiseks ja sobivaimate juhtimisskeemide väljatöötamiseks viiakse regulaarselt läbi uuringuid. Süsteemi ökonoomsuse, protsesside juhtimise tulemuslikkuse ja kodanikuläheduse suurendamiseks korraldatakse riigi, linna ametiasutuste, kolmanda sektori ja elanikkonna võrgustikku tugevdavaid tegevusi, sh finantseeritakse piirkondlikke hoolekandeprojekte.

Linnakodanikule ja ettevõtjale mõeldud Tallinna teise abipaketi realiseerimine. Tuginedes edukalt lõpuleviidud Tallinna esimese abipaketi kogemustele luuakse sotsiaalseid töökohti linnale kuuluvates ettevõtetes, rakendatakse töötuid avalikel ja ajutistel töödel, soodustatakse uute töökohtade loomist ning toetatakse töötute klubisid. Uusi töökohti loovate ettevõtete jaoks vähendatakse linnale kuuluvate mitteiluruumide üürihinda ja hoonestusõiguse tasu. Paketi raames rajatakse tööharjutuskeskusi, avatakse uusi sotsiaalmajutusüksusi, suurendatakse kohtade arvu kodutute varjupaikades. Arvestades eluasemeta ja üürivõlgnevuste tõttu eluasemelt väljatõstmise ohus olevate isikute rohkust, on lisaks olemasolevatele tugikeskustele vaja rajada uusi tugikeskuseid/varjupaiku ja rakendada need tööle eelkõige Põhja-Tallinna ja Lasnamäe linnaosas.

Olemasolevate eluasemeteenuse vorme täiendavate eluasemeteenuste väljatöötamine ja rakendamine. Eelkõige on vaja suurendada ühiselamutüüpi eluasemeteenuse mahte ja kujundada välja efektiivne toetavate

rehabilitatsiooniteenuste süsteem. Suurendatakse erivajadustega inimestele (sh lastekodust ellu suunatavatele) mõeldud eluasemete arvu.

Sotsiaalasutuste hoonete rekonstrueerimine teenuste kvaliteedi ja mahu suurendamiseks. Meetme raames ehitatakse Iru Hooldekodule uued korpused, koostöös erasektoriga kaalutakse uue hooldekodu rajamist, laiendatakse Tallinna Laste Turvakeskust ja Tallinna Perekeskust, ehitatakse Tallinna Lastekodule vähemalt kümme paarismaja ning ehitatakse ümber lastekodu Nõmme keskus ning Puuetega Noorte Keskuse Juks hooned.

Rahvastikutervise arengukava strateegiliste tegevussuundade ja meetmete elluviimine ja arengukava uuendamine. Strateegias määratletakse neli tegevussuunda: laste tervist toetava ja turvalise arengu tagamine; ühiskonna sotsiaalse sidususe ja turvalisuse suurendamine; tervise säilimist ja arenemist soodustava elu- ja töökeskkonna tagamine; tervislike valikute ja eluviisi soodustamine. Arengukava rakendamiseks luuakse intersektoraalne tervisekoalitsioon, mis koosneb linnavolikogu liikmetest, linna ametite juhtidest, linnaosade juhtidest, Tallinna Tervisekaitsetalituse juhust, Tallinna ülikoolide esindajatest, mittetulundusühingute esindajatest ja teistest olulistest otsustajatest.

Haiglate rekonstrueerimine ja juurdeehituste rajamine. Investeeringuid vajavad Tallinna Lastehaigla, Ida-Tallinna Keskhaigla ja Lääne-Tallinna Keskhaigla.

Tallinna tervishoiu arengukava elluviimine.

Alkoholismi, narkomaania ja HIV/AIDS-i leviku ennetamise arengukava elluviimine ja uuendamine. Koostöös Sihtasutusega Tallinna Koolitervishoid töötavad linna koolide ja lasteaedade tervisenõukogud välja oma asutuse uimastiennetuse ja seksuaalhariduse poliitika, mis hõlmab ka probleemolukordade lahendamist ja terve õpikeskkonna kujundamist. Olulised tegevusvaldkonnad HIV-epideemia leviku peatamisel ning epideemia mõjude leevendamisel on järgmised: ennetustegevus eri sihtrühmade seas, HIV-testimine ja nõustamine, HIV ja AIDS-iga isikutele suunatud ennetustegevus, ravi- ja hoolekandeteenused.

Avaliku korra ja turvalisuse alaste koostöövõrgustike tugevdamine. Võrgustikesse kaasatakse lisaks linnavalitsuse struktuuridele ja munitsipaalpolitseile politsei, päästestruktuuride, kaitseliidu, kodanikuühenduste ja Tallinna ümbruse omavalitsusüksuste esindajaid. Kohalike koostöövõrgustike oluline tegevusvaldkond on riskigruppide mõjutamine õiguskuulekalt käituma.

Avaliku korra tagamise tõhustamiseks koondatakse senisest enam järelevalvefunktsioone.

Liiklusohutuse, eelkõige kergliiklejate liiklusohutuse parandamine Keslinna piirkiiruse alandamise ja liikluse rahustamise kaudu elurajoonides.

Tallinna linnas on kergliiklusteed kõrgkoolide ja üliõpilaselamute vaheliste vahemaade turvaliseks läbimiseks.

Süütegude ennetamise programmi uuendamine ja elluviimine. Süütegude ennetamise programmi täitmist hinnatakse iga aasta ja tegevusse on kaasatud linna ametiasutuste esindajad.

6. Linnaruumi, tehniliste infrastruktuuride ja kommunaalmajanduse strateegia

Eesmärk: kodu, töö- ja puhkeelu säästvalt ühendav ning väärtustav tallinlane - hubase, inspireeriva ja keskkonnasõbraliku linnaruumiga Tallinn

6.1 Arengud ja väljakutsed

6.1.1 Maakasutus ja planeerimine

Ligi 30% linna territooriumist kasutatakse elamumaana, 20% sotsiaalmaana. Katastris registreeritud maa osakaal linna haldusterritooriumi pindalast on jõudnud 2/3-ni, millest munitsipaalmaa moodustab 2008. aasta lõpu seisuga 30,1% (sh 7% Ülemiste järvi).

Linnakeskkonna põhiprobleem maakasutuse vaatepunktist on heakorrastamata ja väikese kasutusintensiivsusega alade suur ulatus tehnilise infrastruktuuriga varustatud maa-aladel või nende vahetus läheduses, seda isegi Kesklinnas. Samas on hoonestamata maa olemasolust ja suurest võimalikust uute elupiirkondade potentsiaalst hoolimata linnaelanikud hajunud naabervaldade territooriumile kerkivatesse uutesse elamupiirkondadesse.

Tallinna üldplaneeringu on volikogu kehtestanud 2001. aastal. Kehtestatud on Pirita ja Mustamäe linnaosade üldplaneeringud, Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneering, kõrghoonete paiknemist käsitlev teemaplaneering ning teemaplaneering Tallinna kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride määramine ning kaitse- ja kasutamistingimuste seadmine. Menetlemisel on kolm teemaplaneeringut: Pirita jõeoru maastikukaitseala puhkevõimaluste planeerimine, Tallinna tänavavõrk ja kergliiklusteed ja Tallinna rohealad. Eri menetlusetappides on Haabersti linnaosa, Kristiine linnaosa,

Lasnamäe elamualade, Lasnamäe tööstusalade, Põhja-Tallinna ning Nõmme linnaosa üldplaneeringud.

Detailplaneeringute menetlemise ja kehtestamise tippaeg kaasnes kinnisvara arenduse kõrgperioodiga aastatel 2004-2007. Kinnisvaravaldkonnas avalduva majanduskriisi tulemusel võib alates 2008. aastast täheldada tugevat langustrendi detailplaneeringute kehtestamise ning eriti algatamise osas. Linna võimekus avalike huvide eest seismiseks planeerimisprotsessis on aja jooksul kasvanud. Uueks väljakutseks on juba kehtestatud planeeringute realiseerimise edasilükkumine majanduslanguse tingimustes. Kui lähtuda Skandinaavia riikide kogemusest eelmise majanduskriisi hindamisel, siis võib Eesti kinnisvaraturg eeldatavalt taastuda kuni kümme aastat ning selle aja jooksul võivad eeldatavalt juba kehtivad, kuid seni ellu viimata planeeringud kaotada oma elluviimise eesmärgi ning vananeda nii moraalselt kui ka juriidiliselt. Kuna Eesti eeliseks on tulenevalt väiksusest tema paindlikkus, võib ta suuta ka kiiremini reageerida ja kriisist väljuda. Tallinna linnaehituslikud arengusuunad on näidatud joonisel 2.

Joonis 2. Linnaehituslikud arengusuunad

Joonis 3. Perspektiivsed magistraaltänavad

Joonis 4. Perspektiivsed rööbastranspordi koridorid

Avalike ja linna huvide detailplaneeringutesse lõimimine eeldab objektiivset linnaehituslikku analüüsi. Linna kohus planeerimismenetluses on tasakaalustada eraomanike ja avalikke huve. Eeltoodust tulenevalt ongi Tallinna linn asunud viimastel aastatel koostama suuremaid tervikalasid hõlmavaid struktuurplaan, mille koostamise käigus fikseeritakse üldised põhimõtted ja lahendused, millest lähtuda detailplaneeringute algatamisel ja koostamisel. Olemuselt on tegemist dokumendiga, milles analüüsitakse suuremaid ja struktuurilt keerulisemaid terviklikke alasid linnas enne detailplaneeringute koostamise algatamist. Struktuurplaan on sisuliselt piirkonna ja kontaktvööndi analüüsil tuginev linnaehituslik visioon, rõhuasetusega eeskätt avalike huvide, nagu tänavavõrgu, haljastute ja üldise hoonestuslaadi kindlaksmääramisele. Sellistest plaanidest on valminud Paljassaare sadama-ala struktuurplaan, Sossi mäe struktuurplaan, lauluväljaku ja Maarjamäe lossi vahelise ala struktuurplaan, Pikaliiva struktuurplaan,

Kurepõllu asumi struktuurplaan, Mäe tänava - Narva maantee ristmiku lähiümbruse linnaehituslik visioon ja Tallinna rannapromenaadi linnaruumilise arengu ettepanek.

6.1.2 Teed ja transport

Eesti ja sealhulgas Tallinna autostumine on toimunud väga kiiresti, kusjuures Tallinna autostumistase (iseloomustatuna autode arvus 1000 elaniku kohta) on olnud järjekindlalt suurem riigi keskmisest. Oma mõju on sellele kindlasti avaldanud valglinnastumine, ühistransporditeenuse kättesaadavus linna äärealadel ja piirkonda koondunud elanike keskmisest suurem sissetulek. Sõidukite arv jätkas 2000. aastate alguses kiiret kasvu ning jõudis kõrgseisu aastatel 2006-2007, kuid kasvupotentsiaal on ammendumas ning majanduskriisi mõjul viimasel aastal autode arv märkimisväärselt kasvanud ei ole. 2009. aastal oli Tallinnas 302 autot 1000 elaniku kohta. TTÜ Teedeinstituudi prognoosi põhjal võib oodata, et 2030. aastaks Eesti autostumistase siiski kasvab tasemeni 450-480 sõiduautot 1000 elaniku kohta.

Viimaste aastate kinnisvaraarendus on olnud väga kiire ja killustatud, mis on põhjustanud märkimisväärsed liiklusprobleeme, kuna transpordiinfrastruktuur ei ole arenenud kooskõlas kinnisvaraarendusega.

Liikluskoormuste uuringute alusel on perioodil 1998-2008 hommikuse tippaja liikluse aasta keskmine kasv linna piiril olnud kogu liikluse puhul 7,6% ja sõiduautodel 7,1%. Aasta keskmise ööpäevase liiklussageduse kasv kesklinna piiril on viimase kümne aasta jooksul olnud 1,27-kordne ehk keskmiselt aastas 2,4%.^[28]

Kuna liiklussageduste kasvust tingituna on eriti tiptundidel paljud Tallinna kriitilised ristmikud kas läbilaskvuse ületanud või on sellele lähedases olukorras, siis praegust Tallinna liiklusolukorda saab iseloomustada kui eriliselt tundlikku igasuguste häirete suhtes. Liikluskoormuse kasv avaldab tõsist survet elukeskkonna atraktiivsuse vähenemisele. Ristmike ja tänavavõrgu läbilaskvuse ammendumine suurendab ajakulu ja tekitab lisapingeid liiklejatele, mis omakorda avaldab otsest mõju liiklusohutusele tervikuna.

Linnatänavate võrgu pikkus on mõõdukas tempos kasvanud. Tänavavõrk vajab kaasajastamist. Olulisemate muudatustena linna tänavavõrgus on 1990. aastate lõpus rajatud Tammsaare tee läbimurre ning hilisemad Laagna ja Smuuli tee pikendused, Tartu maantee läbimurre ning Tehnika tänava pikenduse esimene etapp. Alustatud on ettevalmistustöödega Ülemiste ristmiku ümberehitamiseks mitmetasandiliseks. Suur-Sõjamäe tänavat Järvevana teega ühendav Ülemiste viadukt avati augustis 2009. Juunis 2010 avati Euroopa Liidu Regionaalarengu fondi toel valminud Veerenni-Filtri tee ühendus. Tallinna tänavavõrgu põhiprobleeme on aastaid olnud selle ida- ja kirdeosas ning lääne- ja lõunaosas paiknevate linnaosade ühendamine linnakeskust läbimata. Mitmed olulised läbimurded ja ristmike uuendamised - nt Põhjaväil, Haabersti ring -

on edasi lükatud eelkõige rahaliste vahendite puudumise tõttu. Põhjaväila väljaarendamine on kavandatud nii, et see ei takistaks Tallinna avamist merele ega ranna-ala avaliku kasutamise funktsiooni. Transiitliikluse kõrvalejuhtimiseks on linnale tähtis Tallinna ringtee rekonstrueerimine (joonis 3). Autoliikluse ja tänavavõrgu olulisemad kitsaskohad on veel massiline parkimine kesklinna magistraaltänavate äärde, mis vähendab nende läbilaskevõimet ja liiklusohutust, müra- ja saasteprobleemid magistraalidena kasutatavatel tänavatel ja nende mõjuvõndis ning sadamate maismaaühenduste piiratud võimalused.

Tänavate infrastruktuuri väljaarendamisel on seni lähtunud enamjaolt mootorsõidukite liiklusruumi vajadustest, jättes kergliiklejad ja nende ohutuse teisejärguliseks. Jalgrattaliikluse turvalisuse küsimused on teravaimad kesklinnas. Hoolimata hoogsast ehitamisest viimastel aastatel on ikka veel probleemiks kergliiklusteede võrgustiku katkendlikkus. Tallinna tänavavõrgu ja kergliiklusteede arengut sätestab arengudokument Tallinna magistraaltänavavõrgu (teedeehitus ja rekonstrueerimine) arengusuunad 2005-2014 ning laiemalt suunab vastav teemaplaneering. Liiklusohutuse suurendamiseks on koostatud programm aastateks 2008-2014.

Kõik linnatänavad on tänase seisuga valgustatud. Linna välisvalgustuse probleemseim element on amortiseerunud raudbetoonpostid, mille vahetus on lähiaastate üks tähtsamaid välisvalgustusvõrgu ohutuse tagamise komponente. Välisvalgustussüsteemi arendamine toimub arengudokumendi Tallinna linna välisvalgustuse suunad aastateks 2006-2015 alusel.

Tallinna raudteesõlm kogupikkusega 56 km (linna territooriumil) koosneb kolmest raudteeliinist: Tallinn-Tapa, Tallinn-Keila ja Tallinn-Pärnu. Raudteesõlme koosseisus on üheksa jaama ja kaheksa peatuskohta reisijatele. Elektriraudtee lõimimine ühtsesse ühistranspordivõrgustikku on seni takerdunud eelkõige finantsmehhanismi taha, et kujundada linna ühistranspordi ühtne piletisüsteem. Siin on hädavajalik teha pingutusi kokkuleppe saavutamiseks ja kindlasti on selle saavutamiseks vaja ka riigi abi. Rekonstrueerimist vajavad ooteplatvormid.

Ühistranspordi osakaal liikluses on tulenevalt eratranspordi kasvust viimastel aastatel vähenenud. Ühistranspordivõrk on traditsiooniline, domineerib bussitransport, mille osakaal on viimastel aastatel suurenenud. Linnasisene busside ja trollide liinivõrgustik on hästi arenenud. Olemasolev maakonnabusside liinivõrk jääb maha nõudlusest. Liinid on liiga pikad ja ebaühtlase koormusega, need tuleb paremini lõimida Pargi ja reisi süsteemiga. Bussi-, trammi- ja trollipark vajab jätkuvalt uuendamist. Kaugliinide bussijaama kui Tallinna ühe värava paigutus ei vasta tänapäeva tingimustele.

Linna ühistranspordi liinid on üldjuhul jätkuvalt piiratud haldusterritooriumiga ning linnalähiste asulate ja uute elamualade ühistranspordiühendus linnaga on sageli kesine. Ühistranspordisüsteemi üha süvenev mahajäämus tingib veelgi suurema sõiduautodega liikumise vajaduse. Tallinna äärelinnade ja lähitagamaa kinnisvaraarenduse tulemusena on kujunenud olukord, kus osas peredes on kahe kuni kolme sõiduauto olemasolu muutunud eluliselt vajalikuks. Valdkonda suunav arengudokument on Tallinna ühtse piletisüsteemi ühistranspordi jätkusuutlik arengukava, teenindustaseme normid ning investeeringute ja rahastamise programm 2004-2010.

Tallinna Sadam konkureerib eelkõige teiste Balti riikide sadamatega Läänemere idakaldal. Võrreldes Riia, Liepaja ja Klaipeda sadamatega, on suurim kaubavoogude aastane kasv Tallinna Sadamal.

Tallinna Sadama kaubakäive kasvas 2009. aastal võrreldes 2008. aastaga üle kaheksa protsendi.

Kasvanud on Tallinna Sadamas vastu võetavate reisi- ja ristluslaevade arv. Tallinna transpordisüsteemi arendamisel tuleb kindlasti arvestada Tallinna Vanasadama teenindamisest tulenevat survet liiklusele.

Tallinna Lennart Meri nimelises lennujaamas on reisijate arv kasvanud 2004. aasta 1 miljonilt reisijalt 1,35 miljoni reisijani 2009. aastal. Viimastel aastatel on kasvanud kaubavedude tähtsus lennutranspordis. Rahvusvahelise ettevõtluse ja tööjõu liikumise seisukohast vajab lennuühendus Tallinnaga parandamist.

6.1.3 Veemajandus

Veemajanduse arengu üheks alusdokumendiks Tallinnas on Tallinna Linnavolikogu 13. mai 2004 määrusega nr 14 kinnitatud Tallinna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2004-2015, mida täpsustab Korrigeeritud Tallinna veevarustuse, reoveekanaliseerimise ja sademetevee rajatiste väljaehitamise kava 2009-2011. Tallinn on jaotatud 10 ühisveevarustuse ja -kanalisatsiooni vee-ettevõtluse tegevuspiirkonnaks, millest 5 piirkonnale on määratud vee-ettevõtjad, kes osutavad ühisveevärgi ning -kanalisatsiooni (ÜVK) teenuseid oma tegevuspiirkonnas. Piirkondadest suurim on Tallinna põhitegevuspiirkond, kus vee-ettevõtjaks on määratud AS Tallinna Vesi, kellele kuuluvad linnas põhivõrgud ja puhastusseadmed. AS Tallinna Vesi võtab reovett vastu ning annab vajadusel joogivett teistele tegevuspiirkondadele, samuti lähivaldadele.

Tallinnas on 2009. aasta seisuga 99% elanikest liitunud ühisveevärgiga. Tallinna majandus- ja joogivee vajaduse katavad kaks allikat - põhja- ja pinnaveed. Põhjaveevaru on suures osas taastumatu või väga aeglaselt taastuv ning selle kasutamine peab olema kaalutletud ja otstarbekas. Ca 83% oma tarbeveest võtab

Tallinn pinnaveeallikate süsteemist, mille veevaru on piisav Tallinna veevajaduse katmiseks ka veevaesel aastal. Keskmise veerikkusega aastal kasutatakse ära *ca* 50% süsteemi võimalikust veevarust.

Veepuhastusjaama maksimumvõimsuseks on *ca* 123 000 m³/d. Pinnaveevõtt Tallinnas oli 2007. aastal *ca* 63 000 m³/d. Vee kvaliteet veepuhastusjaamas vastab kõigile kvaliteedinõuetele.

Tallinnas kasutati 2008. aastal veevarustuseks põhjavett *ca* 11 000 m³/d, mis moodustas kogu võrku antavast veest *ca* 17%. Veetarbimine põhjaveeallikatest moodustas omakorda *ca* 17% kinnitatud põhjaveevarudest. 2008. aasta seisuga vastas tarbijale juhitava põhjavee kvaliteet põhitegevuspiirkonnas kehtestatud nõuetele keemiliste ja mikrobioloogiliste näitajate osas. Tallinnas võetakse vett kolmest põhjaveekompleksist. Suurem osa joogiveest saadakse kambriumi-vendi veekompleksist. Kihi kasutamine perspektiivis sõltub vee tarbimisega kaasnevatest mõjudest tarbijate tervisele. Soovitav on kasutada ordoviitsium-kambriumi veekompleksi põhjavett või kombineeritud süsteeme (põhja- ja pinnavee segamine veevõrgus). Täpsemad lahendused selguvad peale täiendavaid uuringuid.

Tallinnas on 2009. aasta seisuga 97% elanikest liitunud ühiskanalisatsiooniga. Vastavalt Tallinna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kavale peavad 2010. aasta 31. detsembriks kõik reoveekogumisalad, mille reostuskoormus on 10 000 inimekvivalenti või rohkem, olema kanaliseeritud. Tallinnas on kanalisatsioonisüsteemide rajamise vajadus eelkõige eramutes ja endistes suvilarajoonides. Oluline on ka sademe- ja drenaaivee ärajuhtimissüsteemi rekonstrueerimine ja väljaehitamine piirkondades, kus see puudub ning ühisvoolseesse kanalisatsioonisüsteemi juhitud sademevee koguste vähendamine.

Tallinna tehnosüsteemidest kapitalimahukamaks on hinnatud kanalisatsioonisüsteemi. Viimasel kümnendil on oluline osa seni ühiskanalisatsiooniga mitteliitunud majapidamistest Nõmmel, Lillekülas, Meriväljal, Pirital, Kosel, Maarjamäel, Veskimetsas ja Mõigus liidetud ühise süsteemiga. Tallinn on vastavalt EL-i direktiividele võtnud vastu otsused tagada liitumisvõimalused kõigile kinnistutele 2010. aasta lõpuks. Omaette probleemiks on olemasolevad ja perspektiivsed tööstuspiirkonnad, kus täna ei ole piisavalt välja arendatud veevarustuse ja kanalisatsiooni süsteeme. Kuna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni seadus ja sellest tulenev ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava käsitlevad eelkõige elanikkonnale veevarustuse- ja kanalisatsiooniteenuse tagamist, siis ei ole kavas investeringuid tööstuspiirkondade veevarustuse ja kanalisatsiooni arendamiseks. Küll aga peab vee-ettevõtja hoolitsema nende piirkondade veevarustuse ja kanalisatsiooni põhivõrgu ja eelvoolude arendamise eest. Linn peab veeressursside ja reoveepuhastusvõimsuste planeerimisel arvestama ka ettevõtluse vajadustega ja suunama süsteemi põhiehitiste dimensioneerimist sellele vastavalt.

Viimastel aastatel on Tallinna ühisveevärgi ja -kanalisatsioonisüsteemidega liitunud mitmed lähivallad. Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni seadusest tulenev haldusleping mitme kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumi hõlmava ÜVK-ga kaetud ala ulatuse ning selle kasutamise tingimuste kohta on sõlmitud Rae valla, Saue valla ning Maardu linnaga. Teiste omavalitsuste vajadusteks tehtavad investeeringud Tallinna linnas tuleb katta nende omavalitsuste enda poolt. Tallinna reoveepuhasti on tänaseks saavutanud projekteeritud võimsuse fosfori ja juba ületanud lämmastiku koormuse osas. Selleks, et tagada üha karmistuvate keskkonnanõuete täitmine ka peale 2011. aastat, tuleb lähiaastatel puhastusseade rekonstrueerida. Üheks võimaluseks on juurde ehitada kolmas puhastusetapp ehk biofilter koos kaasnevate abisüsteemidega (metanooli ja õhu annustamine, lisatorustikud koos armatuuridega vee ümbersuunamiseks), mis võimaldab tõsta puhastusefektiivsust lämmastiku ja fosfori osas.

6.1.4 Energiamaajandus

Kütuse tarbimises on kõige enam suurenenud kohalike kütuste - puiduhakke ja turba osakaal. Maagaasi tarbimine on pärast 2005. aasta tippaega hakanud langema.^[29] Tallinna gaasivarustuse süsteem tarbib Venemaalt ostetavat maagaasi. Gaas jõuab Pihkva-Tartu-Rakvere-Tallinna ja Intukalni-Virei-Viljandi-Tallinna magistraalgaasitorustike kaudu Tallinna lähistel paiknevasse Loo gaasijaotusjaama ja jaguneb sealt kõrgrõhutorustike kaudu kolmes suunas.

2/3 Tallinnast varustab soojusenergiaga rahvusvahelisse energiakontserni Dalkia International kuuluv AS Tallinna Küte. Ettevõtte haldab linna 400-kilomeetrist kaugküttevõrku, kolme suurt katlamaja ja kaheksat väikekatlamaja, mis kasutavad maagaasi. Kaugküttesüsteemide soojakaod vajavad vähendamist.

2003. aastal kinnitati Tallinnas 9 kaugküttepiirkonda ja üle 20 võrgupiirkonna. Tallinna kaugküttepiirkondade määramise eesmärk on säilitada Tallinnas olemasolevad kaugküttevõrgud kui soojuse ja elektri koostootmiseks hädavajalikud keskkonnahoidlikud tehnorajatised, piirata ressursside raiskamist ja anda soojusettevõtjatele kindlust kaugküttesüsteemide arendamiseks. Nii makromajanduslikust kui ka linna õhu kvaliteedi parandamise seisukohast on kaugkütte säilitamine Tallinnas suure ja kontsentreeritud tarbimise korral õigustatud ja ühtlasi vajalik, sest see tagab ka energiatootmise suurema ohutuse, kütusekasutuse paindlikkuse ja energiavarustuskindluse ning mõjutab üldist keskkonnaseisundit tunduvalt vähem kui lokaalne küte.

Valdkonna pikaajalised eesmärgid ja nende saavutamise ülesanded on määratletud Tallinna energiamajanduse pikaajalises arengukavas (2003-2017). Perspektiivseteks arengusuundadeks sooja- ja energiamajanduses on prügipõletusjaama ehitamine ning ühe alternatiivina Eesti tuumaenergiajaama ehitus Tallinna lähedusse. Energiaturu üldist olukorda iseloomustab eri kütuste ja energiatootmisviiside suhteliste eeliste raske prognoositavus mh asjaomaste tehnoloogiate kiire muutumise tõttu ja tulenevalt energiavarustusele esitatavatest nõuetest (lisaks efektiivsusele ka tarnekindlus, ohutus, ökoloogilisus) on tendents tootmisportfelli laiendamisele ja mitmekesistamisele.

6.1.5 Jäätmemajandus

Alates 1997. aastast on jäätmeteke statistiliselt vähenenud.^[30] Ladestatud segaolmejäätmete ja ehitusjäätmete mahtude muutus viimastel aastatel ei ole järginud ühtset ühesuunalist trendi. Küll on aga kasvanud ja mitmekordistunud elanikelt kogumisvõrgustiku kaudu kogutud ohtlike jäätmete kogus.^[31] Üheks ohtlike jäätmete kategooriakas on tervishoiuasutustes tekkivad nakkusohtlikud jäätmed, mis sisaldavad patogeenseid mikroorganisme. Praegu ei ole Tallinnas nakkusohtlike jäätmete käitlemisele nõuetekohast lahendust.

Jäätmete ladustamine toimub 2003. aastal avatud ning kõigile keskkonnanõuetele vastavas Jõelähtme vallas asuvas Tallinna Prügilas. See on praegu Eesti suurim tavajäätmete prügila, mis võtab vastu rohkem kui ühe kolmandiku Eestis tekkivatest olmejäätmetest. Tallinna Prügila peamised tegevusalad on tavajäätmete vastuvõtmine ja ladestamine ning biolagunevate jäätmete kompostimine. Vähesel määral sortitakse ladestusalalt välja taaskasutatavaid jäätmeid, põhiliselt metalli ja puitu. Prügila teine ehitusetapp algas aastal 2005 ning kestab 2013. aastani. Tallinna Prügila on planeeritud Tallinna linna lähilinnade ja -valdade (kuni 500 000 elanikku) jäätmeid käitlema 40 aastaks, seejärel prügila maht ammendub. Üldplaneering ei välista Tallinna tarbeks teise suure prügila rajamist Pärnu maantee suunal.

Loodud on korraldatud jäätmeveo süsteem ning eeldused (kogumissüsteemid) jäätmete sorteerimiseks ja ohtlike jäätmete kogumiseks. Tegutsevad Tallinna ohtlike jäätmete kogumiskeskus, Tallinna jäätmete sorteerimise tehas ja neli jäätmejaama. Ka suuremad jäätmekäitlejad on rajanud oma jäätmesorteerimisjaamad. Tallinna linna territooriumile jääb kaks ehitusjäätmete käitluskohta.

Tallinna jäätmemajanduse peamised probleemid jäätmekava alusel on:

q ebapiisav jäätmete sorteerimine ja risustatud liigiti kogutavate jäätmete konteinerid;

q käitlusvõimaluste vähesus. Mitmel jäätmeliigil puudub praegu Eestis taaskasutusvõimalus;

q linna prahistamine. Tõsine probleem Tallinnas on isetekkelised prügimäed kõrvalistes kohtades või avalikel haljasaladel;

q probleemid konteinerite paigutamisega. Piirkonniti esineb probleeme jäätmekonteinerite paigutamisega, mida võivad takistada nt parkivad autod;

q keskkonnajärelevalve ebapiisavus. Tõenäoliselt tegutseb Tallinna jäätmekäitlusturul endiselt jäätmeloata jäätmevedajaid, kes pakuvad jäätmekäitlusteenuseid keskkonnanõudeid arvestamata;

q vähene keskkonnateadlikkus. Elanike teavitamiseks on küll pidevalt korraldatud aktsioone ja kampaaniaid, kuid suurt osa linnaelanikest pole senini õnnestunud jäätmete sorteerimise vajalikkuses ja otstarbekuses piisavalt veenda.

6.1.6 Sidevõrgud ja telekommunikatsioonid

Linna telefoniside on valdavas osas digitaliseeritud. Enam kui 90%-l 15-74-aastastest elanikest on mobiiltelefon. TV-signaal jõuab 90% tallinlaste kodudesse kaabelühenduse vahendusel. Koduse interneti võimalus on 68%-l tallinlastest. Linlastele ja selle külalistele on tagatud tasuta wifi leviala kõigis linnaosades.

6.1.7 Elamumajandus

Aastal 1992 oli Tallinnas ligikaudu üheksa miljonit ruutmeetrit elamute üldpinda, millele on lisandunud üle 17% ehk 1,55 miljonit. Tallinna ühe elaniku kohta on praegu keskmiselt kasutada u 26 m² korteri üldpinda, mis on kolmandiku võrra vähem kui Helsingis ja ligi poole vähem paljudest teistest arenenud lääneriikidest. ^[32]

Tallinna eluasemete arv on u 175 000 ja sellest on üüripindasid umbes 16%. Üüriturg on muutunud aktiivsemaks, kuid üürieluasemete maht ning hinnavahemik on paljude elanikegruppide eluasemeküsimuste lahendamiseks siiski ebapiisav. Linna omandis olev elamufond on 2010. aasta jaanuarikuu seisuga 4788 eluaset. Linna omandis olev elamufond moodustab kogu linnas olevast elamufondist ligikaudu 4%.

Ligi 94% leibkondadest elab korterelamus, vastav osakaal on ka viimastel aastatel püsivalt kasvanud. Üle poole Tallinna elanikest elab nõukogudeaegsetes paneel elamutes, mille kvaliteet ja planeering ei vasta sageli enam esitatavatele nõuetele. Soovist parandada elukvaliteeti ja tulenevalt leibkondade arvu suurenemisest on kasvanud nõudlus täiendava elamuehituse, sh uute väikeelamute järele nii Tallinnas kui ka selle lähiümbruses.

Alates 2003. aastast on kehtestatud detailplaneeringutega antud ehitusõigust u 40 000 eluaseme ehk 3 mln m² elamispinna rajamiseks. Sama ajavahemiku jooksul on väljastatud ehituslube 17 500 eluaseme rajamiseks, millest on välja ehitatud ja kasutusloa saanud 12 500. Arvestades lähituleviku elamuehitusmahtude tõenäolist kahanemist ning varasemaid, alates 1997. aastast kehtestatud detailplaneeringuid, jätkub planeeringutega kaetud ehitusõigusest vähemalt järgmiseks 10-15 aastaks. Otstarbekas on enne uute mahukate planeeringute koostamist-kehtestamist osa varasemaid arenduspiirkondi välja ehitada, kuigi vähemalt 6-7 aasta ehitusvaru peab säilima konkureerivate arendusprojektidena, mis kokkuvõttes alandab maa hinda ja teeb eluaseme maksumuse tallinlastele taskukohasemaks.

Olulisemad ja suuremad elamuehituspiirkonnad paiknevad Tallinna üldplaneeringu ja koostatud detailplaneeringute kohaselt kesklinnas, sh rannaaladel (linnahalli naabus, Kalasadama territoorium, endise Kadrioru lõbustuspargi territoorium, endise vineeri- ja mööblivabriku ala), Lasnamäel, Haaberstis Pikaliival ja Astangu piirkonnas, Paljassaares ja Kopli poolsaarel ning Pirita linnaosas. Mõningal määral on olemasoleva hoonestuse tihendamise ja endiste tööstus- või sõjaväealade uushoonestusega võimalik elamuid rajada ka Lillekülla, Tondile ning Nõmmele. Oluliselt tuleks planeeringutega suurendada väike- või pereelamute ehitamise võimalusi.

Tallinna linn on viimasel kümnendil sisenenud aktiivselt elamuehitusturule. Elamuehitusprogramm 5000 eluaset Tallinnasse seadis eesmärgiks lahendada abivajajate - enamik abivajajaist olid sundüürnikud - eluasemeprobleemid. 2009. aasta esimesel poolaastal eesmärk ka täideti. Tallinna teine elamuehitusprogramm, mille sihtrühmaks on noored pered ja Tallinna linnale vajalikud töötajad, kinnitati 2008. aastal. Teise elamuehitusprogrammi raames sai 2009. aastal uue kodu juba sada noort peret.

Lähiaastate prioriteediks on elamute energiatarbimise vähendamine, seda nii olemasoleva elamufondi soojapidavuse suurendamise abil kui uute hoonete ehitamisega säästva ehituse põhimõtteid kasutades. Looduslike materjalide ja kaasaegsete tehnoloogiliste lahenduste kasutamine võimaldavad majandamises olulist kokkuhoidu ning pakuvad lahendusi linnaruumi miljööväärtuse suurendamiseks. Ehitushangete

läbiviimisel tuleb suurendada tähelepanu säästvate hangete põhimõtete järgimisele.

6.1.8 Looduskeskkond, rohealad ja heakord

Õhu saastatus Tallinna linnas on mootorsõidukite arvu pideva kasvu tõttu aastate jooksul suurenenud. Linnaõhu peamine probleem on peente saasteosakeste suurenenud sisaldus suurematel ristmikel. Paljude linnaosade tänavatel on tervist mõjutavaks teguriks kujunenud kõrge müratase, eriti raudtee ja magistraaltänavate vahetus läheduses. Arvestades seda, et Tallinn paikneb Põhja-Eesti klindil, kus lasuv pinnas on kõrge radoonisisaldusega, tuleb elamute projekteerimisel ja ehitamisel ette näha meetmed radooniriski ennetamiseks, radooni kontsentratsiooni vähendamiseks ning hoonetesse tungimise takistamiseks.

Tallinnas on haljasmaid kokku 43,3 km² ehk ligi 100 m² elaniku kohta. Tallinna pindalast 27,2% on kaetud haljastusega - sealhulgas on linnametsi, jätkuvalt riigi omandis olevaid rohelinega kaetud tühermaid, parke, alleesid ja rannaalasid. Haljasalad jaotuvad linna territooriumil väga ebahomogeenselt - kõige rohkem haljastuid on Nõmmel ja Pirital, kõige vähem Kristiine linnaosas. Maastikuarhitektuuriliselt hinnalisemad haljasalad paiknevad ümber vanalinna ning Narva maantee - Pirita tee ümbruses.

Tallinna metsad moodustavad 57,6% kõigist linna haljasmaadest. Suuremad puistud asuvad Aegna saarel, Nõmme linnaosas, Ülemiste järve ümbruses, Pirital (Kloostimetsa, Pirita jõe ürgorg) ning Haaberstis (Stroomi mets, Rocca al Mare). Metsamaa suurus ja struktuur on maareformi tulemusel väga oluliselt muutunud. Ulatuslikud metsaga kaetud alad on läinud eraomandusse ja muudetud ehitusmaadeks. Suuremad muutused on toimunud Pirita linnaosas (Mähe ja Merivälja vaheline ala, Lepiku, Laiaküla) ja Haabersti linnaosas (Kakumäe, Astangu). Suureneb surve rabade kuivendamiseks ja sellele järgneva ala ehitusõiguse saamiseks, eriti Pääsküla ja Õismäe rabades. Rabasid ja rabametsi tuleb säilitada, sest need on olulised veereservuaarid ning veekogude veetasemete regulaatorid. Tulenevalt majanduskriisi tingimustes oluliselt vähenenud planeerimis- ja ehitussurvest on eeldada, et lähiaastatel metsadesse ja rabadesse ehitamise surve väheneb, kuid majanduse tõustes ja regulatsioonide samaks jäädes tuleb see probleem uuesti päevakorda.

Parke on linnas kokku 190 ha, millest u 120 ha paikneb Kesklinnas - Kadriori ning parkide ahel vanalinna ümbritseval bastionivööndil (Harjumägi, Hirvepark, Lindamägi, Rannavärava mägi, Toompark, Kanuti aed jt). Südalinna parkidesse suunduvad linna ümbritsevast rohelisest vööndist lähtuvad haljaskoridorid. Pargid pole küll kuigi ulatuslikud, kuid siiski olulised rekreatsioonialad linlasele ning kompensatsioonialad looduse

seisukohast, mis vajavad pidevat hoolt ja kaitset. Uusi parke tuleks rajada Kristiine linnaosas Tondi, Tedre-Endla ja Linnu tee - Nõmme tee piirkonnas; Põhja-Tallinna linnaosas Kolde-Ristiku, Paljassaare ning Sõle-Karjamaa-Sitsi elamute piirkonnas; Kesklinnas Vanasadama lähikonnas; Mustamäel Kadaka-Laki piirkonnas. Lähihaljastus on puudulik Lasnamäel. Probleemne piirkond on ka Merivälja asum, kuhu rajatud uuselamurajooni tõttu jääb lähim haljasala kaugemale kui soodsaks kättesaadavuseks vajalik. Lahenduseks on neis piirkondades kas uute lähirohealade loomine või rohealade turvalise kättesaadavuse parandamine ning elamute ümbruse ja tänavaruumi haljastuse maksimaalne suurendamine. Parima tulemuse annab mõlema võimaluse kombineerimine.

Tallinna tänavateäärne haljastus on lünklik ja kohati nähtavate saastekahjustustega. Ajaloolised vanalinna ümbritsevad puisteed on valdavalt üsna eakad ja ulatuslike meetmeteta hääbuvad. Paremas olukorras on paneelilamurajoonide tänavateäärne haljastus, kus tänavapuud on veel noored või nooremas keskeas (nt Väike-Õismäe). Tänavahaljastuse vähenemine, eriti tänavapuude arvelt, ületab aastaid oluliselt uue tänavahaljastuse rajamist. Teede projekteerimisel kõrghaljastust ja terviklikke alleesid ei kavandata või kavandatakse liialt vähe. Tallinna üldplaneeringu, rannaalade üldplaneeringu ning haljastuse arengukavaga on kavandatud ülelinnalsed rohekoridorid konkureerivalt samale maa-alale ülelinnalsite magistraalidega. Selliste kavade realiseerimisel ei käsitleta tänavapuid ja -haljastust tänavaruumi olulise ja võrdväärse osana. Seega ei ole Tallinna haljastute süsteemi probleem mitte niivõrd haljastute nappus, kuivõrd ebaühtlane jaotus ning kavandatud haljasmaade rajamata jätmise elurajoonides.

Tallinnas on kolm maastikukaitseala: Pirita jõe ürgorg (530 ha), Nõmme-Mustamäe (204 ha) ja Aegna saar (293 ha). Natura-alasid on linnas kolm: kaks loodushoiu ala Pirital ja Rahumäel ja üks linnuhoiu ala Paljassaarel. Looduskaitse alla on võetud 24 parki ja haljasala, sh Kadriorg, Hirvepark, Linda mägi, Harjumägi jt. Kaitse all on üheksa aeda ning hulk üksikobjekte, nagu rändrahnud, allikad, paljandid, puud.

Tallinna kaheksa kalmistu pindala moodustab 1,9% linna pindalast ning matmiseks on avatud kõik kaheksa kalmistut - Siselinna kalmistu, Sõjaväe kalmistu, Rahumäe kalmistu, Hiiu-Rahu kalmistu, Liiva kalmistu, Pirita kalmistu, Pärnamäe kalmistu, Metsakalmistu. Peamised kalmistute haldamise ja arendamise probleemid ja väljakutsed on seotud sobiva maa vähesusega, vähese rahastatusega, infrastruktuuri nõrkuse ning vastutuse jaotuse umbmäärasusega riigi ja linna vahel.

6.2 Strateegilised valikud ja prioriteedid

Tallinna arengustrateegias on maakasutuse strateegia aluseks kehtestatud, see tähendab poliitilise heakskiidu saanud strateegilised dokumendid - Tallinna üldplaneering, linnaosade üldplaneeringud ja teemaplaneeringud. Strateegia ülesanne on neid edasi arendada, kuid muutmata põhilahendusi ilma mõjuva põhjuse ja analüüsita, ning anda majanduslikud, sotsiaalsed, tehnilised jms meetmed nendes ette nähtud arengute realiseerimiseks. Planeerimistegevuses arvestatakse turvalise keskkonna põhimõtete rakendamise vajadustega.

Suurendatakse munitsipaalmaade osakaalu nii maa munitsipaliseerimise kui ka linna arenguks vajalike maade omandamise teel eraomanikelt või riigilt.

Linnaruumi arendamisel lähtutakse tasakaalust ekstensiivse ja intensiivse arengu põhimõtete vahel. Linna üldplaneering toetab linna kompaktset arengut ja olemasoleva infrastruktuuri efektiivset kasutamist kooskõlas säästva arengu põhimõtetega, nähes ette linnastruktuuri tihendamist endiste sõjaväe- ja tööstusalade ning seni üksnes osaliselt välja arendatud piirkondade intensiivsema kasutuselevõtmisega. Toetatakse säästliku arengu põhimõtetele rajatud arengutendentse, ajakulu vähendamist transpordis ning ratsionaalsemat ressursi- ja energiakasutust. Linnaruumi arengu planeerimisel arvestatakse puuetega inimeste vajadustega. Uute elamurajoonide rajamisele eelistatakse endiste tööstusalade kasutuselevõttu ja olemasolevate elurajoonide tihendamist ja parendamist eelkõige kesklinnas ja võimaluse korral seda ümbritsevas vööndis. Panustatakse valglinnastumise peatamisele ning luuakse eeldusi taaslinnastumiseks.

Linnaruumis väärtustatakse mitmekesisust ja multifunktsionaalsust. Üldplaneeringu kontseptuaalseks aluseks on linnastruktuuri väärtuslike elementide säästlik kasutamine ja arendamine sotsiaalse tasakaalu ja mitmekesisuse saavutamiseks nii linnas tervikuna kui ka selle üksikutes piirkondades. Sealjuures pööratakse tähelepanu nii ajalooliselt vääruslikele aladele kui ka kaasaja arhitektuurile. Tuleviku vanalinn on ülejäänud linnaruumiga (sh rannaalaga) praegusest tunduvalt paremini lõimitud, seal on parem liigelda ning see pakub linnakodanikele mitmekesisemaid võimalusi (kaubandus, meelelahutus, isetegevus, haridus, eluase).

Kesklinn säilib linna peakeskusena, loovutades osa praeguseid funktsioone, eriti kaubanduse ja teeninduse osas, uutele piirkonna- ja elurajoonikeskustele. Teatud kultuurilised funktsioonid peavad koonduma kesklinna elushoidmiseks kesklinna. Töö- ja elukohtade tasakaalustatum paiknemine saavutatakse uute töökohtade tekitamisega elamurajoonide vahetusse lähedusse. Kesklinna äritsooni ja selle jalakäijatele liiklemiseks mõeldud osa laiendatakse Vanasadama ja Jõe-Liivalaia tänava vahelisele alale. Tallinna mereäärsed alad peavad saama linnaelanikule kättesaadavaks ning meri ja Tallinna lahe saared peavad

moodustama elava osa Tallinna linnaruumist. Ajalooliste sidemete taastamiseks linna ja mere vahel laieneb linnakeskus linnahalli ja Kalamaja sadamapiirkonda, mille käigus avatakse juurdepääs seni suletud mereäärsele alale, võetakse senised kaubasadamad kasutusele reisi- ja väikelaevade sadamatena ning liidetakse nad järk-järgult avatud linnaruumiga. Linna avamiseks merele tuleb tuua aktiivne linnaelu ka vahetult merekaldale, milleks on vaja vähendada ehituskeeluala ja lubada avaliku kasutusega ehitisi ka veepiirile ning vee kohale. Traditsioonilisele vanalinnale peab täienduseks kerkima Põhja-Tallinnast lähtuv nn loovlinn. See tähendab jõulist ja selget noore, areneva ja tiheda kultuuriruumi arendamist, kuhu on aktiivselt kaasatud linnakodanikud.

Teenindus-meelelahutusfunktsioon tuleb rohkem kaasata praeguste suhteliselt monofunktsionaalsetele magalapiirkondadele ja neid tuleb pikemas perspektiivis lõimida. Piirkonna- ja elurajoonikeskuste võõnd koos ettevõtluse laiendamise võimalusega külgneval alal arendatakse välja nn väliskaarel (Tammsaare tee, Järvevana tee, Peterburi maantee ja Mustakivi tee). Ettevõtlusele tagatakse mitmekesised võimalused teenindus- ja tootmisettevõtete rajamiseks kas omaette ettevõtluspiirkondadena või kõrvuti elurajoonidega. Uusi tööstuspiirkondi ei kavandata, endisi tööstusalasid restruktureeritakse osaliselt äriotstarbeks. Mõningad suuremad piirkonnad jäävad suhteliselt monofunktsionaalseks: Kadaka-Laki ettevõtlusala ja Männiku tööstuspiirkond.

Kõrghoonete asukohtadena nähakse alasid linna eri piirkondades. Teemaplaneering Kõrghoonete paiknemine Tallinnas määratleb selliste piirkondadena Maakri kvartali, Sossi, Tondiraba, Endla, Kitseküla, Järvevana, Järve, Tondi, Sääse, Haabersti ja Sitsi kõrghoonete piirkonnad.

Innovatsiooni edendamisel on linnaruumi planeerimise roll lihtsustada ja võimaldada innovatsiooni tekkekohtade väljakujunemist. Selle eelduseks on arusaam linna makrotasandi potentsiaalset, toimivate ühenduste olemasolu võtmeorganisatsioonide vahel (nt ülikoolid, uurimisasutused, ettevõtted), head liiklussõlmed, kättesaadavad alad või rendipinnad ettevõtlusele, võimalus kasutusele võtta endisi tööstusalasid ning atraktiivse elukeskkonna loomine, mis tõmbab ligi andekaid ja innovaatilisi inimesi.

Teede- ja transpordivõrgu arendamisel lähtutakse proaktiivsuse põhimõttest. Teede ja transpordiühenduste rajamine ei pea lohisema kinnisvaraarendusel sabas, vaid uute transpordiühenduste (sh ühistranspordi ühenduste) loomisega tuleb anda arengutõuge neile potentsiaalsetele arenduspiirkondadele, mis on linna (ja linnastu) ruumilise arengu seisukohalt soovitatavamad.

Transpordi infrastruktuuri arendatakse säästlikult ja tasakaalustatuse printsiipi järgides. Lähiperspektiivi prioriteediks on keskkonناسäästliku ühistranspordi eelisarendamine. Ühistranspordi arendamisel tuleb see muuta kvaliteetsemaks, usaldusväärsemaks ja ökonoomsemaks, et pakkuda alternatiivi auto kasutamisele, ning otstarbekuse korral eelistada keskkonnahoidlikke lahendusi. Olemasolevat ühistranspordisüsteemi reorganiseeritakse vajadustest lähtuvalt.

Tulenevalt liikumisvajaduste uuringu ja liinivõrgu optimeerimise tulemustest kujundatakse nõudlusele vastav liinivõrk ja valitakse otstarbekaim veoliik. See tähendab, et vastavalt sõidunõudlusele ja transpordiliigi veovõimele tuleb rajada vastav infrastruktuur, sh ümberistumiskeskused. Vajaduse ja otstarbekuse korral eelistatakse elektritransporti. Elektriraudtee tuleb lõimida ühtsesse ühistranspordisüsteemi, parandada selle paindlikkust ja liiklussagedust. Linn reserveerib koridorid rööbastranspordi perspektiivseks arenguks.

Linna ja selle tagamaa ühistranspordisüsteemid peavad olema lõimitud ja toimima ühtsetel põhimõtetel ning ühtse piletisüsteemi alusel. Lõiming saavutatakse mitmeliigilise transpordimudeli rakendamisel linnastus, kus linna ühistranspordi liinivõrku täiendab nii rong kui ka maakonnabussiliinide liinivõrk. Maakonna bussiliinivõrgu kujundamine peaks tuginema järgmistele põhimõtetele: liinivõrk peab koosnema põhi-, toitvatest ja siseliinidest; liini olemasolu, liik ja suunad peavad lähtuma nõudlusest. Põhiliinid peavad kulgema tõmbekeskuste vahel lühimat magistraalteed mööda, need peavad olema kiired ja nende sagedus peab vastama nõudlusele (ka raudtee on põhiliiniks). Toitev liin teenindab põhiliini ja töötab sellega koordineeritult ning siseliinid katavad eraldiseisvad väiksemad piirkonnad. Süsteemi intermodaalsus võiks seisneda selles, et nii ühistranspordiliinide lõpp-peatustesse kui ka mõnda raudteejaama tuleks kujundada mitmefunktsioonilised terminalid, kuhu saabusid maakonnabussid (kas maakonnabussid suunduvad ka kesklinna või ainult osa neist, sõltub nõudlusest) ja kus paikneksid nt Pargi ja reisi parklad.

Reisijateveoteenuse osutamine liiniveol on ka pikas perspektiivis linna kontrolli all linnale kuuluvate ühistranspordiettevõtete kaudu.

Tänavavõrgu arendamisel on lähema aastakümne prioriteetne ülesanne vähendada liikluskoormust kesklinnas ning rajada linnakeskusest tangentsiaalsed möödasõiduteed. Kesklinna tänavatel peab kuuluma eelistus ühissõidukitele ja jalakäijatele. Laiendatakse vanalinna jalakäijatsooni. Parkimispoliitikaga tagatakse vanalinnas ja tänavatel parkivate autode arvu vähenemine, parandatakse tänavavõrgu läbilaskvust ja rahustatakse liiklust, laiendatakse autovaba ala, rakendatakse kesklinna alal parkimise üldist ja ajalist

piiramist ning progressiivset parkimistasu, luuakse kergliiklejatele sobivat infrastruktuuri ja suurendatakse kergliiklejate turvalisust ning vähendatakse keskkonna saastamist. Suurendatakse kergliikluse osakaalu linnaliikluses. Jalgrattateede võrgu korrigeerimisel lähtutakse sellest, et kavandatud võrk peab vastama nõudlusele, olema kergelt kasutatav, ohutu ja selgelt tähistatud. Väljaspool linnakeskust peab magistraaltänavaid lisanduma eelkõige selleks, et liiklusvooge hajutada ja tekitada rohkem valikuvõimalusi linnaosade vahel liiklemiseks.

Transporditeede võrgustiku väljaarendamisel peetakse lisaks linnasisese liikluse paremale tagamisele äärmiselt oluliseks ka linna ühendamist tagamaa, ülejäänud Eesti ja välismaaga. Ühendavate maanteed ja raudteede arendamise vajaduse kõrval tähendab see ka vajadust tugevdada Eesti väikesadamate võrgustikku ning Tallinna sadamate seostatust sellises võrgustikus.

Välisvalgustuse arendamise prioriteedid on ohutus, töökindlus, linnaruumi turvalisus. Maakaabelliinid on välisvalgustusvõrgu rajamise eelistatuim viis kahel põhjusel: maakaabelliin jääb visuaalselt nähtamatuks ega risusta linnaruumi ning on kõige töökindlam ja ohutum.

Linna veevarustuses suurendatakse vähesel määral põhjavee kasutamist ja osakaalu. Piirkondades, kus põhjaveevaru on piisav ja linna veevõrk puudub, tuleb väiksemate tarbijate jaoks eelistada põhjavee kasutuselevõttu. Kavandatakse kanalisatsioonisüsteemide lahkvooleks viimist koos Helsingi komisjoni soovitud tuleneva sademevee kohapealse hajutamise ja looduslikul teel puhastamisega (planeeritavad tiigid, lodud jne). Kuna Tallinna pinnaveehaarde süsteem paikneb suures osas linnast väljaspool teistes alamvesikondades, on veeressursside kasutamisel ja reoveekäitlusel otstarbekas teha koostööd naabervaldadega.

Energiamajanduses orienteerutakse riiklikele eesmärkidele, millisteks on (hoonete) energiasäästlikkus, energeetiline mitmekesisus, kaugküttevõrkude jätkuv kasutamine, sh koostootmine mitte lokaalselt vaid kaugküttena. Linna õhu saastamise vähendamiseks likvideeritakse grupikatlamajad ja muudetakse need automatiseeritud soojuspunktideks esmajoones seal, kus kaugküttemagistraalid on lähedal või kus toimub tahke- ja vedelkütusel töötavate väikekatlamajade üleviimine gaasiküttele.

Eesti keskkonnanstrateegias on esitatud jäätmekäitluse korrastamise praktiliste lahendite pingerida, mis on aluseks ka Tallinna jäätmepoliitikale: jäätmetekke vältimine; tekkivate jäätmekoguste ja nende ohtlikkuse vähendamine; jäätmete taaskasutamise laiendamine; keskkonnanõuete kohane jäätmetöötlus; jäätmete keskkonnaohutu kõrvaldamine. Jäätmete taaskasutamisel on prioriteediks nendes sisalduva materjali

kasutamise eelistamine energiakasutusele. Siiski on jäätmete energiakasutus eelistatum käitlusmoodus võrreldes nende kõrvaldamisega prügilas. Linn jätkab ohtlike raudteeveoste vähendamist.

Jäätmemajanduse arenguvõti on elanike teadlikkuse parandamine. Kui linnaelanike keskkonnateadlikkus ei parane piisavalt, on raske jäätmemajanduse edasisi tegevusplaane rakendada. Keskkonnateadlikkuse arendamine on pikaajaline protsess ning sellega tuleb jätkuvalt tegeleda.

Linn kaalub võimalusi oma osaluse suurendamiseks sooja-, vee- ja jäätmemajanduses, luues selleks vajaduse korral munitsipaaltegevõtteid või omandades osalusi teenust osutavates ettevõtetes.

Olulisemad ja suuremad elamuehituspiirkonnad paiknevad Tallinna üldplaneeringu ja mitme detailplaneeringu kohaselt kesklinnas, sh rannaaladel (linnahalli naabus, Kalasadama territoorium, endise Kadrioru lõbustuspargi territoorium, endise vineeri- ja mööblivabriku ala), Lasnamäel, Haaberstis Pikaliiva ja Astangu piirkonnas, Paljassaares ja Kopli poolsaarel ning Pirita linnaosas. Mõningal määral on olemasoleva hoonestuse tihendamise ja endiste tööstus- või sõjaväealade uushoonestusega võimalik elamuid rajada ka Lillekülla, Tondile ning Nõmmele. Nõmme linnaosas tuleb säilitada talle iseloomulik metsalinna ilme.

Kuna valdav osa perspektiivsetest elamupiirkondadest on reserveeritud korterelamute rajamiseks, mille osatähtsus Tallinnas viimastel aastatel võrreldes 1990. aastatega on suurenenud ja mis praegu moodustab 95% kõigist eluasemetest pealinnas, tuleb suurt tähelepanu pöörata ka väikeelamute rajamise võimalusele linna piiride sees. Konkureerimine naabervaldadega elamumaa vähesuse ja kalli hinna tõttu on raske. Üks seni kasutamata võimalus on soodustada väljakujunenud pereelamupiirkondade (Kristiine, Pirita, Nõmme) mõõdukast tihendamist uute pere- või kaksikelamute ehituseks juhul, kui praegused elanikud avaldavad selleks soovi ja valmisolekut.

Linn on eluasemeturul jätkuvalt aktiivne ning munitsipaaluasemete osakaal kasvab. Linn keskendub eluasemesektorile, kus turumehhanismid ei toimi või ei ole efektiivsed. Munitsipaaluruumide rajamisega suurendatakse ka üürisektori osakaalu elamuturul, mis on nt Põhjamaadega võrreldes selgelt liiga tagasihoidlik. Linna üürikorterite majandamisel lähtutakse kulupõhisuse põhimõttest. Korterid peavad teenima tagasi oma kulutused, kuid mitte teenima omanikule, s.o linnale kasumit. Linna elamuehitusprogrammi järgmiste aastate peamised sihtrühmad on Tallinna linnale vajalik töötaja ning noored pered.

Haljasalasad tuleb lisaks olemasolevatele juurde rajada eelkõige arendatavatel elamuehitusaladel.

Tähtsustada tuleb looduslike süsteemide (näiteks märgalad) säilitamist linnaruumis. Rohealade kasutamisel peab kokku leppima reeglid, kuidas ja mida nendel aladel teha võib ja tegema peab, ning neid reegleid tuleb elanikele järjepidevalt tutvustada. Täpsemad mängureeglid alade kaupa lepatakse kokku teemaplaneeringute lahendustes.

Tallinna haljastute süsteem tuleb kujundada roheline võrgustikuna, mis koosneb ulatuslikest radiaalsetest linna keskusest äärealadele suunduvatest puhkealadest ning neid meridiaanselt ühendavatest rohelistest koridoridest, mis võimaldavad kaitsta bioloogilist mitmekesisust, suurendavad linnamaastiku liigilist mitmekesisust ja ökoloogilist stabiilsust ning tugevdavad ökosüsteemide vastupidavust inimtegevuse mõjudele. Linnametsad, pargid, puisteed ja mereäärne ala tuleb liita ühtseks võrgustikuks, mis on ühendatud linnaümbruse haljasvööndiga ning mida kasutatakse ka jalgrattaliikluseks, matka- või suusaradadena.

6.3 Strateegilised meetmed

Tootmis- ja ettevõtlusalade arendamine. Jätkatakse jõupingutusi ettevõtluse arenguks sobivate maade munitsipaliseerimiseks. Maadele antakse lisaväärtus linna arengu huvidest lähtuvate detailplaneeringutega ning väljaarendatud tehnilise infrastruktuuriga, sh transpordi juurdepääsu teed.

Kaasamise tõhustamine planeerimisprotsessis. Uue loova ja innovatiivse linnaruumi väljaarendamise eelduseks saab olla ainult tugeval partnerlusel põhinev planeerimisprotsess. Olulisemate teemaplaneeringute ja valdkondlike arengukavade koostamisse kaasatakse erasektori, ülikoolide, kogukondade ja ettevõtluse tugistruktuuride esindajad, kelle ülesanne on hinnata linna olulisemate arengudokumentide mõju ulatust. Demokraatlik planeerimisprotsess eeldab avalikkuse ja huvigruppide senisest laiemat kaasamist, mille tarvis on vaja teha elanike seas jätkuvalt selgitustööd ning teavitada tallinlasi nende võimalusest oma elukeskkonna kujundamisel kaasa rääkida.

Magistraaltänavate võrgu arendamine. Vaieldamatud prioriteetid on Põhjaväil ja Lõunaväil. Põhjaväil läbib trassivalikute alusel merekaldani arenevat kesklinna. Planeerimise käigus on selgeks saanud, et Põhjaväilt edelasse suunduvale harule ei ole maapinnal mõistlikku koridori, mistõttu tuleb kas raudteekoridori või Telliskivi tänava alla rajada tunnel (selle pikkuseks kujuneb 1,5-2 km), kuhu võiks suunduda ka osa praegu valmis olevast Põhjaväilast ehk Ahtri tänavast. Lõunaväila kompleksi kuulub läbimurre Peterburi tee, Järvevana teega ühendav Filtri raudteeviadukt ja Püssirohu tänava pikendus

Toonela tee. Tänavavõrgu piisava läbilaskvuse saavutamiseks on vaja rajada keskusest lõuna poole jäävale alale, veel enne Lõunaväila kompleksi realiseerimist, ida-läänesuunalisi ühendusteid, mis kompenseeriks esialgu Lõunaväila puudumist ja tagaksid tulevikus koos Lõunaväilaga ida-läänesuunalise sujuva transpordivoo. Selleks rajatakse Tallinna ida-läänesuunaline ühendamine Ülemiste järvest lõuna pool ehk Tallinna väike ringtee Smuuli teest kuni Viljandi maanteeeni, hiljem ka läbi Pääsküla raba Mustamäeni. Teised olulisemad uued magistraaltänavad on Tammsaare tee pikendus Astangu suunas ja teised magistraaltänavad Astangu piirkonnas, Kadaka tee ühendus Pääsküla möödasõiduteega; Sepise; Maleva-Paljassaare; Kalamaja möödasõidu ühendustee Kopli tänavaga ja selle edasine ühendamine Paldiski maanteega nn Merimetsa möödasõidu teega. Lisaks nimetatutele on magistraalivõrgu arendamiseks planeeritud välja ehitada elurajoonisisesed seni rajamata ning vajalikud teed Lasnamäe linnaosas, samuti uued jaotustänavad uuselamuehituse piirkondades vajaliku bussiliikluse organiseerimiseks ja juurdepääsuteed jalakäijatele. Enamik kavandatud magistraalteedest jääb Tallinna naabervaldadesse, eelkõige Rae ja Harku valda. Mõne kehtivas üldplaneeringus kavandatud ühenduse kulg on täpsustunud. Nende ühenduste hulka kuuluvad järgmised: Laagna tee ühendus osaliselt tunneli kaudu Järvevana teega, mis suurendab oluliselt liikumise efektiivsust ja vähendab probleeme Tünnpu-Odra suunal, võrreldes varasema lahendusega, ning Pikaliiva tee.

Magistraal- ja põhitänavate rekonstrueerimine ning eritasandristmike ja viaduktide rajamine. Uued mitmetasandilised liiklussõlmed on Ülemiste liiklussõlm, Sitsi mäe liiklussõlm koos raudteeviaduktiga, Paldiski mnt - Humala tänava eritasandristmik, Haabersti eritasandristmik, Russalka eritasandristmik.

Tallinnasse suubuvate riigimaanteed ühendamine magistraaltänavavõrguga. Tallinna linna huvides on ka Tallinna naabervaldades kulgeva Tallinna ringtee rekonstrueerimine ja läänesuunaline pikendamine.

Tallinna-Helsingi rahvusvahelise merealuse tunneli rajamise teostatavuse uurimine.

Ühissõidukiradade väljaehitamine tänavatel. Liiklustingimuste parandamiseks ja transpordi keskkonnakahjuliku mõju vähendamiseks on vaja ehitada peasuundadel ühissõidukirajad ja prioriteedisüsteem ning arendada praegune foorjuhtimissüsteem kogu linna foorjuhtimisega ristmikke hõlmavaks ühistransporti eelistavaks automaatjuhtimise süsteemiks.

Tallinna füüsilise keskkonna, sh hooned, tänavad, ühistransport jms arendamine, arvestades erivajadustega inimeste vajadusi.

Linlaste liikumisharjumuste muutmine. Algatatakse ja korraldatakse programme, mis mõjutavad linlaste väärtushinnanguid ning muudavad käimise, ühistranspordi ja jalgrattasõidu atraktiivseks liikumisviisideks.

Ühistranspordi liinivõrgu arendamine. Lähtuvalt liikumisvajaduste analüüsist kujundatakse uus liinivõrk ning rajatakse vajalik infrastruktuur, sh ehitatakse välja peatused ning ümberistumiskeskused.

Kergliiklusteede võrgu väljaarendamine. Lõpetatakse senise üldplaneeringuga kavandatud jalgrattateede põhivõrgu rajamine, kuid mõnevõrra korrigeeritud kujul. Perioodi lõpuks peavad olema rajatud põhivõrgu puuduvad lülid, kuid selleni jõudmisel on oluline, et esmalt tekiks võrgustik asumite, siis linnaosade ja alles siis kogu linna tasandil. Lühematele sõitudele orienteeritud asumi- ja linnaosasisene kohalik kergliiklusteede võrk, mis seob elukohti koolide, töökohtade, kaubanduskeskuste, puhkekohtade ja teenindustevõtetega, on esmase tähtsusega, sest see loob soodsa pinnase jalgratta kasutamise harjumuse tekkeks eelkõige laste ja noorte hulgas. Samal ajal jätkatakse puhketeede ja -radade ning (maastikul kulgevate) terviseradade rajamist Tallinna metsaparkides (Pirital, Pääskülas, Harkus jm) ja nii olemasolevates kui ka kavandatavates rohekoridorides. Parandatakse kergliiklusteede liiklusohutust, eelkõige nende ruumilise eraldamisega teistest teedest. Kujundatakse välja Pargi ja reisi süsteem jalgratturitele, peamiselt jalgrattaparklate näol linna olulisemates ühissõidukipeatuses. Kesklinnas ja elamurajoonides soodustatakse mitmeliigilise liiklusega tänavate turvalisuse parandamist liikluse rahustamise abil ja jalgrattaliikluse arendamist sõiduteel. Luuakse turvalisi rattaparklaid kortermajade ja töökohtade juurde.

Tallinna parkimise korralduse arengukava elluviimine ja uuendamine. Olulisemad tegevussuunad arengukava eesmärkide saavutamiseks on järgmised: parkimiskohtade arvu ja nõudluse ning võimaluste vahekorra mõjutamine säästva transpordisüsteemi kujundamiseks; parkimise kestuse piiramine; erinevate parkimistariifide rakendamine sõltuvalt asukohast; kontroll kehtestatud reiiimist kinnipidamise üle; parkimismajade ehitamine elurajoonidesse, tagades parkimisvõimalused ning säilitades roheline looduskeskkonna; sõidukeid tänavalt parkimismajadesse või maa-alustesse parklatesse suunavate regulatsioonide kehtestamine. Kujundatakse välja ülelinnalised Pargi ja reisi ning Pargi ja käi süsteemid.

Trammiteede pikendamine. Projekti Tallinna tramm realiseerimine. Lähima kümne aasta perspektiivis on kavas trammiteid pikendada Lasnamäele Laagna tee ulatuses, mis ühendaks Lasnamäe kesklinnaga. Linnal tuleb säilitada koridorid rööbastranspordi perspektiivseks arenguks.

Tallinna raudteesõlme arengu osas on olulisim projekt **Tallinna ümbersõidu rajamine** Saue-Männiku ühendustee kujul, mis võimaldaks Paldiski sadama ühendust Venemaale suunduvate raudteedega ilma Tallinna kesklinna läbimata. Reisijate liikluse arengu seisukohalt on tähtsaim raudtee elektrifitseerimine Rapla suunal.

Ülemiste mitmeliigilise transpordisõlme arendamine. Ülemistele kaalutakse integreeritud transpordisõlme rajamist, mis ühendaks nii linna- kui maakonnaliinid, kaugliinide bussid, -rongid ja õhustranspordi. Pikemas perspektiivis kuulub sellesse kontseptsiooni ka Rail Baltica ja Helsingi tunnel.

Ühistranspordiliikluse juhtimis- ja kontrollsüsteemi loomine. Luuakse liikluskeskus (dispeteerjuhtimiskeskus), sõitjale suunatud reaalaja infosüsteem, korraldatakse sõiduplaanide, transporditeatmike, ühistranspordi linnakaartide jm infomaterjalide väljaandmist ja levitamist. Optimeeritakse sõidugraafikuid vastavalt sõidunõudluse muutusele ja kogu ühistranspordi marsruutvõrku kord viie aasta jooksul.

Ühtse regionaalse ühistranspordi- ja piletisüsteemi arendamine Tallinna linnastus ja Harjumaal. See piletisüsteem ühendaks kõik ühistranspordiliigid, sh elektriraudtee.

Investeeringud kaasaegsesse ühissõidukitesse, milleks kinnitatakse ühissõidukitele esitatavad kvaliteedinõuded, arvestades nõudeid erivajadusega inimeste teenindamisel. Uuendatakse ühissõidukite parki senisest keskkonnasäästlikumate transpordivahenditega.

Koostöö arendamine liiklusohutuse edendamiseks. Olulisemad tegevused meetme raames on järgmised: liiklusohutusega tegelevate institutsioonide regulaarsed kohtumised, linnaosade tervisedendusspetsialistide kaasamine liiklusõnnetusi ennetavasse tegevusse ning lasteasutustes ja üldhariduskoolides tugiisikute määramine liiklusohutustegevuseks, koolieelsetes lasteasutustes ja üldhariduskoolides nüüdisaegsete liikluskasvatuspõhimõtete õpetamine, koostöös Maanteeametiga ning Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusega koolieelsete lasteasutuste ja üldhariduskoolide ning ringi-, vabaaja- ja projektipõhise liiklusohutusalaste õppe- ja meetodiliste materjalide koostamises osalemine.

Võimaluste loomine jahtide ja väikelaevade sildumiseks kesklinna piirkonnas.

Tallinna linna välisvalgustuse suundade rakendamine, milleks jätkatakse valgustuse ehitust uutele tänavatele, seni veel valgustamata parkidele ja muudele üldkasutatavatele aladele; paljasjuhtmeliste tänavavalgustusliinide asendamist kaabelliinidega; kesktänavaliinide renoveerimist; amortiseerunud

raudbetoonpostide ja kaabelliinide väljavahetamist.

Tallinna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2004-2015 elluviimine.

Piirkondliku koostöö arendamine veemajanduses. Kuna Tallinna pinnaveehaarde süsteem paikneb suures osas linnast väljaspool teistes alamvesikondades, on veeressursside kasutamisel ja reoveekäitlusel otstarbekas teha koostööd naabervaldadega. Tallinna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kavas on välja toodud vajalikud investeeringud Tallinna ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamiseks selliselt, et kõik lähivallad saaksid huvi korral ja kokkuleppel Tallinna linnaga ühineda Tallinna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni süsteemiga.

Tallinna energiaagentuuri loomine. Selleks, et hakata koordineerima kõiki energeetikaga seonduvaid küsimusi, oleks otstarbekas luua pädev ühtne institutsioon, kes haldab kogu linna energeetikategevusi. Energiaagentuur on institutsioon, mis toetab ja arendab säästvat energiamajandust, annab säästva energiatarbimisega seonduvat nõu ning pakub teenust, mis on seotud kohaliku energiamajanduse rakendamisega.

Soojamajanduses luuakse tingimused soojatootmise ja jaotusvõrkude organisatsiooniliseks lahutamiseks eri ettevõtetesse. See stimuleeriks turumehhanismi kaudu oluliselt kokkuhoidu.

Kohalikul kütusel põhineva ja keskkonnasäästliku soojatootmise osakaalu suurendamine. Lahenduste leidmine Paljassaare veepuhastusjaama reovee rakendamiseks efektiivse soojusenergia. Prügipõletusjaama ja koostootmisjaamade arendamine koostöös linna partneritega.

Jäätmeveo ja tänavapuhastusega tegeleva linna äriühingu või asutuse asutamine. Siiani on linn jäätmeveo, tänavapuhastuse ja parkide heakorra teenuseid ostnud erasektorilt. Praegu toimuv finants- ja juriidiline analüüs näitab, kas linnal oleks võimalik olemasoleva eelarvega pakkuda teenust ulatuslikumalt, saavutada elanikule parem linnakeskkond ja luua uusi töökohti.

Tallinna taaskasutuskeskuse ja linna ühise institutsiooni loomine. Linn võiks osaleda institutsioonis kinnisvaraga. Linna toel on võimalik taaskasutuskeskust aktiivsemalt arendada ning efektiivsemalt käigus hoida. Taaskasutuskeskuse üks põhitegevusi on jäätmekäitlusinfo levitamine ja sellesuunalise tegevuse arendamine.

Tingimuste loomine taaslinnastumist toetavaks elamuehituseks. Linn suunab peredele sobivate kvaliteetsete eluruumide ehitamist põhiliselt olemasoleva linnakeskkonna tihendamise ning efektiivsema kasutamise kaudu. Need eesmärgid tuleb hõlmata koostatavatesse üld- ja detailplaneeringutesse.

Linna elamuehitusprogrammi elluviimine. Üürieluasemete ehitamine või ostmine linna ja riigi eelarve vahenditest. Raadiku elamurajoonis valmib 2011. aastaks kokku 9 elamut, milles on 1215 korterit.

Elamute energiasäästlikkuse parandamine. Uute hoonete energiasäästlikkus tagatakse projekteerimistingimuste, ehituslubade ja ehitusjärelvalvega. Olemasolevate korterelamute energiasäästlikumaks muutmiseks algatati projekt Fassaadid korda, milles on kehtestatud ühistute linnapoolse toetamise kord hoonete energiasäästlikumaks muutmisel.

Elamisalade slummistumise vältimine. Selleks töötatakse välja kontseptuaalsed alused slummistuvate asualade elanike abistamiseks ja vajaduse korral resotsialiseerumiseks, elanike ja toetava struktuuri paigutamiseks. Linnaruumi ühtse arendamise ja lagunevate alade korrastamise tulemus on mh see, et korrastatud elukeskkond tekitab sealsetel elanikel vähem soovi seda edaspidi risustada ning suurendab soovi seda jätkuvalt parendada.

Suurelamutega hoonestatud alade haljastuse osakaalu suurendamine ning rohealade elanikele lähemale toomine. Lisaks esteetilistele eesmärkidele on see väga tähtis linlaste tervislike eluviiside süvendamise ja tervisedenduse seisukohalt ning võimaldab vähe liikuvatel elanikel (lapsed ja vanurid) veeta puhkust ja vaba aega kaitstult müra, tolmu ja muu saaste eest. Meede puudutab eelkõige Lasnamäge.

Valmistumine roheline pealinna konkursil osalemiseks, et võita Tallinnale 2018. aastal roheline pealinna tiitel. Rohelise pealinna tiitli saamiseks hinnatakse kandidaatlinnade keskkonnaseisundit ja -arengut kümne välja töötatud keskkonnanäitaja alusel, milles tuleb edusamme näidata. Need näitajad on kohalik panus globaalsesse kliimamuutusesse; kohalik transport; linna avalike rohealade kättesaadavus avalikkusele; kohaliku välisõhu kvaliteet; mürareostus, jäätmekäitlus ja tootmine; veetarbimine; reoveepuhastus; kohaliku omavalitsuse keskkonnajuhtimine; maakasutuse säästlikkus. Konkursil osalemine on ambitsioonikas ja raske ülesanne, kuid tiitli võitmine oleks Tallinnale suureks tunnustuseks ja kannustaks edaspidi püüdlema veelgi kõrgemate eesmärkide poole linlase elukeskkonna parendamisel.

7. Kohaliku omavalitsemise strateegia

Eesmärk: demokraatlikult ja sihipäraselt kohalikku omavalitsust teostavad tallinlased - teadmistepõhise juhtimise ning kõrge teeninduskultuuriga ja tulemuslikult töötavate linnaasutustega Tallinn

7.1 Arengud ja väljakutsed

Elanike teenindamise parandamiseks on alates 2005. aastast loodud teeninduspunkte lisaks linnaosade valitsuste ruumidele kaubanduskeskustesse ja muudesse avalikke funktsioone täitvatesse asutustes. Alustatud on teenusstandardite juurutamisega.

Kiire areng on toimunud e-teenuste ja IT-süsteemide osas. Linn on loonud avalike teenuste andmebaasi, mis kirjeldab kohaliku omavalitsuse teenuseid ja nende osutamise vorme. Loodud on uus kodulehekülg internetis, kus kasutaja leiab infot teenusekeskselt. Kodulehel olev virtuaalne teenindusbüroo võimaldab ligipääsu blankettidele, linna õigusaktidele ja dokumentidele, esitada elektroonselt teabenõudeid ning tellida asukohapõhiseid teateid. Linna asutustes on juurutatud elektrooniline dokumendihaldussüsteem, arendatakse infosüsteeme ja registreid. Tallinn kasutab avalike teenuste osutamisel aktiivselt mitmeid riigi registreid (rahvastikuregister, ehitusregister jt), olles samal ajal nende andmeedastajaks ja -sisestajaks. Populaarsed teenused on m-parkimine, mis võimaldab parkimise eest maksta mobiiltelefoni teel ja ID-pilet. Viimane on ID-kaardil põhinev piletisüsteem, mis on kliendikeskne, lihtne ja mugav kasutada. ID-piletid on 2010. aasta juuni seisuga kasutusel ühistranspordis, loomaaias, botaanikaaias, Tallinna Filharmoonias, linnamuseumis, Nõmme ja Haabersti ujulates ning Tallinna Spordihallis ja Lasnamäe kergejõustikuhallis. Need teenused on innovatiivsed võrreldes isegi arenenud Lääne-Euroopa riikidega. Edasine arendustöö toimub Tallinna avalike teenuste edasiarendamist tagava infotehnoloogilise keskkonna arengukava alusel (2008-2013).

Kiire arengu on teinud elanike informeerimine linnaelust ja edusammudest linna juhtimisel. Lisaks linnaosalehtedele ilmub regulaarselt nii eesti kui ka vene keeles ülelinnaline ajaleht. Linnapea, linnavalitsuse liikmed ja juhtivad ametnikud on saanud Tele-Tallinna projekti raames pidevalt tutvustada oma töö tulemusi telemeedias. Loodud on institutsionaalsed eeldused linna televisiooni loomiseks. Tallinna suhtlust Euroopa Liidu institutsioonidega vahendab Tallinna esindus Brüsselis. Seoses vajadusega kaitsta paremini Tallinna huve EL-i tasandil, tihendada koostööd teiste linnade, regioonide ja rahvusvaheliste võrgustikega laiendati 2007. aastal Brüsselis olevat esindust. 2010. maikuu aastal alustati Tallinna TV testsaadetega.

Linnaelu arengu suunamist koordineerib Tallinna arengudokumentide menetlemise kord. Määrus sätestab Tallinna linna ametiasutuste koostatavate Tallinna linna arengut määravate dokumentide liigid, nende koostamise algatamise, koostamise, seire, muutmise ja avalikustamise korra ning arengudokumentide vahelised seosed.

Teatavaid vastuolusid esineb arengukavade ning üld- ja teemaplaneeringute vahel. Oluline on avalikkuse jätkuv kaasamine linna arengudokumentide koostamisse ja kodulinna arengu kavandamisse. Linnakodanike kaasamise seisukohalt olulisel kohal on rahvaküsitlused ning internetipõhine võimalus ettepanekute esitamiseks linnavalitsuse ja linnavolikogu eelnõudele.

Tallinna linna eelarve on viie viimase aastaga kahekordistunud. Suurimaks tuluallikaks linna eelarves on maksud, nende osakaal on kasvanud ligi 65%-ni, kuid summaarselt vähenevad need käesoleval ja eeldatavalt ka lähimatel aastatel ehk seni, kuni majandus langusfaasist uuesti tõusufaasi liikuma hakkab. Järgmisel ja võimalik, et ka ülejäägisel aastal peab seadma eesmärgiks eelarve struktuurse tasakaalu ja ülejäägi ning siis uute investeeringute soodustamiseks eelarvepositsiooni järk-järgult tugevdama.

Tallinna eelarve kulude struktuuris on olulisemateks lühiajalisteks trendideks olnud varade soetamise kulude osakaalu vähenemine ja muude kulude osakaalu suurenemine. Eelarve kulude valdkondlik struktuur on linnaeelarves viimase viie aasta jooksul püsitud üsna muutumatu. Kapitalikulude katmise seisukohalt on linnaeelarve jätkuvalt negatiivne. Linna võlakooormus on 2006. aastast alates kasvanud. Linna omafinantseerimise võimekus on paranenud, kuid paikneb siiski allpool Rahandusministeeriumi poolt heaks hinnatavat taset. Linna krediitdireiting on teiste Balti riikide pealinnadega võrreldes kõrgemal tasandil, mis on võimaldanud rahvusvaheliselt finantsturult odavamalt laenata.

Linna finantsjuhtimine toimub eelarvestrateegia alusel. Linna eelarvestrateegia koostamise peaesmärk on tagada keskpikas perspektiivis eelarvepoliitika jätkusuutlikkus, mis tagaks linna tervikliku ja tasakaaluka arengu. Eelarvestrateegia hõlmab nelja eelseisvat eelarveaastat. Arvestades linna majandustegevuse suurt sõltuvust väliskeskonna mõjudest, uuendatakse strateegiat iga aasta, et viia prognoosid kooskõlla üldiste muutustega Eesti majandus- ja fiskaalkeskonnas.

Tallinn on Eesti kohaliku omavalitsuse üksustest ainsana alates 2004. aastast koostanud oma eelarve tekkepõhiselt. Alates 2007. aastast on Tallinna linna eelarve viidud üle ka nn toote- ehk eesmärgipõhisele alusele. Tegevuseeesmärk on selge ülevaate andmine linna ressursside kasutamisest linna avalike teenuste/toodete pakkumiseks. Nimetatud eelarvekorralduse muudatused on võimaldanud tagada linna

juhtimisotsusteks täielikuma informatsiooni nii linna varade ja varaliste kohustuste muutuste kohta kui ka eelarveaasta tulude ja kulude kohta.

7.2 Strateegilised valikud ja prioriteedid

Linnajuhtimises laiendatakse linnastupõhist arengukäsitlust, mille elluviimiseks suurendatakse koostööd Harjumaa kohalike omavalitsustega, eriti Tallinna naaberomavalitsustega, et leida huvipooli rahuldavad lahendid avalike teenuste osutamiseks, elukeskkonna kvaliteedi parendamiseks ja Tallinna linnastu konkurentsivõime suurendamiseks.

Läänemere regioonis on olulise tähtsusega koostöö Helsingi, Stockholmi ja Peterburiga. Erilist tähelepanu pööratakse Tallinna-Helsingi laheülese metropolipiirkondade koostöö laiendamisele erinevates valdkondades. Moskvaga arendatakse suhteid majanduse, kultuuri ja poliitika vallas. Aasia, eelkõige Hiinaga vahetatakse kontakte ja edendatakse majandus- ja kultuurialast koostööd, seda eelkõige mõlemapoolselt välisinvesteeringute ja turistide arvu suurendamiseks.

Tugevdatakse linnastupõhist haldusintegratsiooni ning jätkatakse läbirääkimisi Tallinna haldusterritooriumi laiendamiseks, kuivõrd linnapiiriäärsed elurajoonid on sisuliselt Tallinna osaks. Jätkuvalt on aktuaalne pealinna seaduse väljatöötamine.

Suurendatakse linna osalust teenuste osutajana ja arendajana. Selleks kavandatakse munitsipaalettevõtete loomist jäätmemajanduses ja heakorra valdkonnas ning kaalutakse osaluse omandamist linnaarengu seisukohalt olulistes infrastruktuuriettevõtetes. Arendustegevuses suurendatakse linna rolli erasektori sotsiaalpartnerina ning rakendatakse ärimudelit, kus nii linn kui ka erainvestor on osanik.

Teenuste osutamisel suurendatakse e-teenuste osakaalu, kuid eesmärk ei ole e-teenusteks arendada kõiki teenuseid, vaid eeskätt suure kasutajaskonnaga ja tihti kasutatavaid teenuseid. Linnaelanike paremaks teenindamiseks ja informeerimiseks arendatakse edasi Tallinna Televisiooni, mille kaudu tasakaalustatult toimub meedia toetamine.

Finantspoliitika alusprintsip on eelarve tasakaal. Rakendatakse mõõdukalt konservatiivset eelarvepoliitikat riiklike normatiivide raames.

Soositakse ülikoolide teadus- ja arendustegevuse ning rahvusvahelise koostöövõime suurendamist. Samuti jätkatakse jõupingutusi maailma 7 intelligentsema kogukonna (Intelligent Community Forum - ICF) seas

püsimisel, kus arvestatakse linna arengut innovaatiliste lahenduste väljatöötamisel IT ja kommunikatsiooni tehnoloogia valdkonnas.

7.3 Strateegilised meetmed

Tallinna kui Eesti pealinna seaduse initsieerimine.

E-teenuste arendamine. Tallinna linnal on kaks olulist e-teenuste loomise ja arendamise suunda: linna olemasolevate teenuste e-teenusena osutamise taseme parandamine ning uute e-teenuste loomine. Organisatsiooniliselt on esimese lähenemise puhul tegemist olemasoleva asjaajamise elektroonilistes kanalites kättesaadavuse parandamisega. Uute ja uuenduslike lahenduste puhul tuleb ühendada asutuste olemasolevad teenused, neid kombineerida või selline asutusteülene e-teenus alles luua, sest soovitud tulemuseni jõudmiseks ei piisa olemasoleva teenuse e-teenusena osutamise taseme parandamisest. Oluline on jõuda ühiste e-teenuste pakkumiseni Helsingiga, näiteks ühised infrastruktuurihanked: elektrooniline tuvastamissüsteem, ühistranspordipilet, oskusvaldkondade (nt õppimiskohad) ja kultuurivaldkondade piletite broneerimise ja ostu süsteem.

Tugeva ja jätkusuutliku eelarvestrateegia rakendamine linna juhtimisel ja selle iga-aastane uuendamine.

Linna arengu iga-aastane seire, lähtudes arengukavas määratletud tulemusnäitajatest ja seatud tulemusväärtustest.

Tulemusele orienteeritud personalipoliitika elluviimine. Linna asutuste töötajaskonna tööalase kvalifikatsiooni tõstmine ja uute kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistide palkamine. Laiendatakse linnaametnike koostööd Helsingi ametikaaslastega.

Tallinna koordineeritud aktiivne turundamine, eesmärgiga tutvustada Tallinna kui euroopalikku pealinna, tema väärtusi ja võimalusi. Turundustegevuses osalevad linnavõim, ettevõtjad, mittetulundussektor ja elanikud.

Uue Tallinna Raekoja hoone ehitamine linnahalli piirkonda.

8. Riskid ja nende maandamine

Käesoleva strateegiadokumendi elluviimise osas on oluline teadvustada järgmisi riske ja rakendada nende maandamise võimalusi.

Tallinna elanike arvukuse langus, rahvastiku taastootmise halvenemine, rahvastiku vananemine ja väljaränne

Riskide maandamise meetmed

- q Sündimuse stimuleerimise meetmete rakendamine, lastega perede toimetuleku toetamine.
- q Põlvkondadevahelise sidususe suurendamine, uue põlvkonna linnakodanike arenguks soodsate tingimuste loomine.
- q Tallinnas elavate inimeste pealinna registreerimise ergutamine (linna avalike teenuste osutamisel tõendus põhise rakendamine linnakodanikele - sõidusoodustused ühistranspordis, linnapoolne kulude kandmine tervise- ja kultuuriteenuste tarbimisel jms).
- q Valglinnastumisest tuleneva rände negatiivsete mõjude vähendamine, noorte tagasirände ja kvalifitseeritud tööjõu sisserände stimuleerimine.
- q Tallinna linnaruumi kasutuse tihendamine, eluasemetüüpide valiku mitmekesistamine.
- q Tervisliku elu-, töö- ja õpikeskkonna loomine, eluterve elamisviisi propageerimine ning tervena elatud eluea pikendamisele suunatud meetmete kasutusele võtmine, et vähendada enneaegset suremist ja haigestumist.

Töökohtade arvu vähenemine, investeeringute vähesus

Riskide maandamise meetmed

- q Uute töökohtade loomise toetamine.
- q Tööstusparkide ja inkubaatorite rajamine, ettevõtluse tugistruktuuride arendamise toetamine.
- q Uute suurt lisandväärtust andvate keskkonnasäästlike töökohtade loomise stimuleerimine.
- q Spetsialistide ettevalmistamise toetamine.
- q Sotsiaalselt vastutustundlike ettevõtjate tunnustamine.

q Tallinna ettevõtluskeskkonna ja investeringuvajaduste rahvusvaheline tutvustamine.

Tallinna eelarvetulude kärped ning linna tegevus- ja investeringukulude vähenemine

Riskide maandamise meetmed

q Eesmärgistatud, pikaajalise ja konservatiivse kuluefektiivsust ja ressursside kasutamise otstarbekust taotlev linna eelarvepoliitika.

q Kuluarvestuse põhisis tasulisi teenuseid osutavates linnaasutustes.

q Integreeritud finantsinfosüsteemi võimalikult ulatuslik kasutamine kõikidel linna tegevusaladel.

q Eelarvekärbetega majanduslanguse võimendamise vältimine, oluliste investeringute ja projektide elluviimise toetamine ja tagamine selleks, et säilitada töökohti ja stimuleerida uute töökohtade loomist.

q Tõendustepõhisest teadmisest lähtuva rahastamise toetusskeemi koostamine abivajajatele.

q Linna tululiikide mitmekesistamine, kohalike maksude määrade läbivaatamine ja eelarvesse saadava tulu suurendamine linna osutatavatelt teenustelt.

q Pikaajalise investeerimispoliitika elluviimine, keskvalitsuselt ja naaberomavalitsustelt pealinnaregiooni arenguks vajalike suurprojektide realiseerimiseks eelarveliste toetuste taotlemine ja objektide rahastamine linnale soodsatel tingimustel võõrvahenditest, sh Euroopa struktuurifondidest.

q Tallinna kui pealinna õigusliku staatuse reglementeerimise taotlemine riiklikul tasandil koos sellest tuleneva riikliku finantseerimisega kohalikele omavalitsustele pandud ülesannete täitmiseks ja vajaliku infrastruktuuri kulumise korvamiseks.

q Linnavarade maksimaalselt efektiivne kasutamine, säästlik ja otstarbekas ressursside paigutamine.

q Maa munitsipaalomandisse andmise taotluste läbivaatamise kiirendamine, munitsipaalmaa osatähtsuse suurendamine linna maafondis.

q Tulemuslikum koostöö erasektoriga eri investeerimisobjektide rahastamisel ja asjakohaste ärimudelite rakendamisel.

q Aktiivne osalemine Harjumaa Omavalitsuste Liidus ja Harjumaa arengunõukogu töös, Tallinna linnastupõhise haldusterritoriaalse korralduse parimate lahenduste otsimine ja rakendamine.

q Koostöö Eesti Linnade Liiduga.

Avalike teenuste osutamise mahajäämus elanike põhjendatud ootustest

Riskide maandamise meetmed

q Paremate eelduste loomine riiklike ülesannete täitmiseks riigiga halduslepingute sõlmimise kaudu.

q Riigi ja eraarendajate kaasamine tehnilise infrastruktuuri (teed, elamufond) ehitamisse, paindlike koostöövormide ja rahastamisskeemide kasutamine.

q Projektitaotluste esitamine infrastruktuuri suurobjektide rahastamiseks riigieelarve ja Euroopa Liidu struktuurivahenditest kaasfinantseerimise abil.

q Avalike teenuste võrgustikupõhine arendamine, ülelinnaliste teenuste ühtse kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine.

q E-teenuste kasutamise laiendamine ja innovaatiliste lahenduste väljatöötamine klientide vajadustest lähtuvaks teenuste osutamiseks.

Dialogi vähesus kogukonnas, eri parteide poliitikute võimetus sõlmida pikaajalisi strateegilisi kokkuleppeid, mis tagaksid pealinna arenguliste prioriteetide järjekindla elluviimise; suutmatus ühildada riigi, pealinna ja Harjumaa arenguhuvisid ja arenguprioriteetide tarvis õigusliku ruumi tagamist ning suurprojektide pikaajalist mitmekanalilist rahastamist

Riskide maandamise meetmed

q Tallinna arengu pikaajalistest huvidest lähtuvate, poliitiliselt laiapõhjaliste kokkulepete saavutamise ja sõlmimise.

q Arengudokumentide kooskõla ja nende lõimitud rahastamismudeli tagamine, poliitikate elluviimise tulemuslikkuse ning tõhususe hindamine.

- q Linna juhtimisstruktuuri ajakohastamine ja allasutustele tugiteenuste osutamise koondamine.
- q Ametnike ametivastutuse suurendamine ja töö tulemuslikkuse väärtustamine.
- q Linnajuhtimiseks vajaliku informatsiooni süstemaatiline kogumine ning selle kättesaadavaks tegemine, linna ametkondade koostöö tihendamine.
- q Linna osaluse suurendamine Tallinna strateegilise arengu seisukohalt olulistes ettevõtetes ja tegevusvaldkondades.
- q Säästva arengu põhimõtete järgimine linnaelus, et tagada tallinlastele võimalikult hea elukvaliteet.
- q Elanike ja kolmanda sektori suurem kaasamine kohaliku elu korraldamisse, elanike ja ettevõtete sotsiaalse vastutuse suurendamine.
- q Planeerimistegevuses teadmispõhisuse, strateegilisuse ja lahenduste süsteemsuse suurendamine, naaberomavalitsustega tehtava koostöö oluline laiendamine ning arendajate kaasamine, et tagada Tallinna linnastu tasakaalustatud areng.
- q Poliitikute aus ja avameelne suhtlemine elanike ja huvigruppidega, linnavolikogu ja -valitsuse järjekindel avalikest huvidest kantud tegevus, mille eesmärk on suurendada osalusdemokraatiat, otsustusprotsessi läbipaistvust ja otsuste põhjendatust.
- q Elanike sotsiaalse sidususe ja linna arengut kiirendavate kodanikualgatuste toetamine, erineva kultuuritaustaga elanike lõimimine ühiskonda.
- q Linna maine kujundamine ja avalikkuse pidev informeerimine linnaelus toimuvast.

Tallinna kui reisisihi rahvusvahelise kättesaadavuse halvenemine

Riskide maandamise meetmed

- q Linna logistilise kättesaadavuse tagamine eri transpordikanalite kaudu. Lennujaama, reisisadama ja raudteeühenduse lõimimine.
- q Linna kohaturunduse strateegia kujundamine, linnastupõhise ühisturunduse arendamine naaberomavalitsustega.

q Tallinna-Helsingi linnaregioonide põhise koostöö laiendamine, poolte suurem kaasatus ühisprojektidesse ning aktiivne osalemine Läänemere strateegia elluviimises.

Tallinna linnakeskkonna halvenemine, suutmatus luua toimiv keskkonda säästev linnaelu korraldus

Riskide maandamise meetmed

q Keskkonnateadlike eluviiside propageerimine, elanike keskkonnateadlikkuse parandamine ja loodushoiu väärtustamine.

q Linna transpordinfrastruktuuri nüüdisajastamine, ühistranspordi, sh elektritranspordi eelistamine, ühistranspordi kasutamise atraktiivsuse suurendamine ja linna eri osasid siduva ohutu kergliiklusteede võrgustiku lõpuni ehitamine.

q Ohtlike veoste liikumise piiramine linnas.

q Avaliku linnaruumi inimsõbralikumaks ja kommertsivabamaks muutmine, roheline elulaadi propageerimine.

q Linna rohevõrgustiku toimimise tagamine ja rohealade mitmefunktsiooniline kasutamine ja elupaikade säilitamine.

q Linnakeskkonna müra, tolmu jt saaste vähendamine, uute keskkonda säästvate tehnoloogiate kasutuselevõtu tunnustamine.

q Sorteeritud jäätmekäitluse propageerimine ja laiendamine.

q Miljööväärtuslike alade säilitamine ja veealade säästlik kasutamine.

Ülemaailmse kliimasoojenemise mõjude suurenemine ning nende tagajärjel Tallinna elukeskkonna halvenemine

Riskide maandamise meetmed

q Linnakodanike järjepidev teavitamine info- ja meediakanalites säästva ja keskkonnahoidliku eluviisi vajalikkusest, võimalustest ja sellekohase info allikatest.

q Pideva kasvatustööga säästliku hoiaku arendamine linna elanike kõigis vanuserühmades - lastest eakateni: selgitustöö lasteaedades ja koolides, ürituste korraldamine või toetamine, eakate kaasamine info levitamisse ja vastavate ürituste korraldamisse.

q Pärast kliimamuutustega kohanemise raamistiku väljatöötamist Euroopa Liidu tasandil tuleb Eestil, sh Tallinnal, koostada kohalikud kliimamuutustega kohanemise strateegiad.

q Linnapea allkirjastatud Euroopa Liidu linnapeade paktis sõnastatud kohustuste (minimeerida kliimamuutuste põhjusi ja leevendada seniste tegevuste tagajärgi) järjepidev elluviimine. Muuhulgas sisaldab pakt kohustust töötada välja säästva energia tegevuskava.

q Kliimamuutustele reageerimise valmisoleku suurendamine, mis tähendab võimalike negatiivsete tulevikustsenaariumite analüüsimist ning vajaduse korral lisauuringute ja pikemaajaliste mõjuhindangute koostamist.

q Euroopa roheline pealinna tiitlile kandideerimine.

9. Strateegia uuendamine

Käesolev strateegia Tallinn 2030 on alus järgnevate Tallinna arengukavade ja planeeringute koostamisele. Selle edasine kasutamine lähtub järgmisest loogikast:

q strateegia Tallinn 2030 toimib üldise sisendmaterjalina nii Tallinna Linnavolikogu kui ka linnavalitsuse linnaelu eri aspekte käsitlevate seisukohtade kujundamisel, ennekõike pikaajaliste arenguliste muutuste ellukutsumisel;

q strateegia Tallinn 2030 on aluseks Tallinna linna arengukava ning territooriumi osade ja valdkondlike arengukavade koostamisel ja uuendamisel.

Strateegia Tallinn 2030 seire ja muutmine toimub vastavalt Tallinna arengudokumentide menetlemise korrale.

10. Kirjandus

Tallinna Linnavolikogu õigusaktiga kinnitatud arengudokumendid

Alkoholismi, narkomaania ja HIV/AIDS-i leviku ennetamise arengukava Tallinnas aastateks 2009-2012. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 6, 22. jaanuar 2009.

Lasnamäe linnaosa arengukava aastateks 2009-2013. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 184, 17. september 2009.

Mustamäe linnaosa üldplaneering. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 230, 22. juuni 2006.

Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneering. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 54, 9. detsember 2004.

Pirita linnaosa üldplaneering. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 179, 17. september 2009.

Põhja-Tallinna arengukava aastateks 2007-2010. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 5, 25. jaanuar 2007.

Strateegia Tallinn 2025. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 23, 10. juuni 2004.

Süütegude ennetamise programm Tallinnas 2006-2010. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 1, 25. jaanuar 2007.

Tallinna arengudokumentide menetlemise kord. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 13, 25. veebruar 2010.

Tallinna arengukava 2009-2027. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 129, 19. juuni 2008.

Tallinna avalike teenuste edasiarendamist tagava infotehnoloogilise keskkonna arengukava 2008-2013. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 89, 29. mai 2008.

Tallinna eelarvestrateegia aastateks 2009-2012. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 87, 29. mai 2008

Tallinna eelarvestrateegia aastateks 2011-2014. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 145, 17. juuni 2010.

Tallinna elamuehitusprogramm 5000 eluaset Tallinnasse. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 175, 18. aprill 2002.

Tallinna teine elamuehitusprogramm. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 116, 12. juuni 2008.

Tallinna elamumajandust ja elamusuhteid käsitlev arengukava aastani 2010. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 242, 7. oktoober 1999.

Tallinna haljastuse arengukava. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 17, 3. märts 2005.

Tallinna huvihariduse võrgu arengukava 2007-2017. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 252, 18. oktoober 2007.

Tallinna innovatsioonistrateegia 2009-2013. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 135, 19. juuni 2008.

Tallinna jäätmekava aastateks 2006-2011. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 31, 8. veebruar 2007.

Tallinna Kalmistute arengusuunad aastani 2012. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 59, 20. detsember 2004.

Tallinna kaugküttepiirkonna piirid, kaugküttevõrguga liitumise ning eraldumise tingimused ja kord, kaugkütte üldised kvaliteedinõuded, soojuse piirhinna kooskõlastamine ja soojusettevõtja arenduskohustus. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 19, 27. mai 2004.

Tallinna keskkonnahariduse arengukava 2008-2014. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 147, 19. juuni 2008.

Tallinna Keskkonnastrateegia aastani 2010. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 5, 22. jaanuar 1998.

Tallinna keskkonnatervise tegevusplaan. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 37, 6. september 2001.

Tallinna klasterarenduse programm 2009-2013. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 136, 19. juuni 2008.

Tallinna kodurahu tegevuskava juuli-oktoober 2007 ning kuni aastani 2010. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 177, 21. juuni 2007.

Tallinna korrakaitseüksuse munitsipaalpolitsei strateegilised arengusuunad 2005-2009. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 52, 22. september 2005.

Süütegude ennetamise programm Tallinnas 2006-2010. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 1, 25. jaanuar 2007.

Tallinna liikluse arengusuunad aastateks 2005-2014. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 195, 20. juuni 2005.

Tallinna linna abipakett linnaelanikule ja ettevõtjale. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 71, 16. aprill 2009.

Tallinna linna avalike mänguväljakute arengukava koostamise algatamine ja lähteülesande kehtestamine. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 298, 13. detsember 2007.

Tallinna linna põhi- ja üldkeskhariduse arengukava 2009-2014. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 31, 19. veebruar 2009.

Tallinna linna välisvalgustuse suunad aastateks 2006-2015. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 330, 16. november 2006.

Tallinna magistraaltänavavõrgu (teedehitus ja rekonstrueerimine) arengusuunad 2005-2014. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 40, 20. juuni 2005.

Tallinna munitsipaalharidusasutuste infotehnoloogilise keskkonna arengukava 2006-2010. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 175, 1. juuni 2006.

Tallinna munitsipaalkoolide remondi- ja investeeringute kava aastateks 2004-2012. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 67, 11. detsember 2003.

Tallinna noorsootöö arengusuunad 2006-2010. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 7, 9. veebruar 2006.

Tallinna parkimise korralduse arengukava aastateks 2006-2014. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 329, 16. november 2006.

Tallinna programm Lasteaiakoht igale lapsele. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 356, 4. detsember 2006.

Tallinna programm Liiklus ohutumaks aastatel 2008-2014. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 68, 17. aprill 2008.

Tallinna programmi Lasteaiakoht igale lapsele investeeringute kavad aastateks 2008-2012. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 52, 20. märts 2008.

Tallinna rahvastiku tervise arengukava 2008-2015. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 66, 17. aprill 2008.

Tallinna sotsiaalhoolekande arengukava 2006-2010 ja sotsiaalhoolekande tegevuskava 2006-2008. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 3, 26. jaanuar 2006.

Tallinna tervishoiu arengukava 2007-2015. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 271, 15. november 2007.

Tallinna tööhõive suurendamise programm 2005-2007. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 17, 27. mai 2004.

Tallinna vanalinna arengukava. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 171, 28. august 2008.

Tallinna väikeettevõtlaste arendamise programm aastateks 2010-2013. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 209, 15. oktoober 2009.

Tallinna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2004-2015. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 14, 13. mai 2004.

Tallinna ühtse piletisüsteemi ühistranspordi jätkusuutlik arengukava, teenindustaseme normid ning investeringute ja rahastamise programm 2004-2010. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 40, 19. juuni 2003.

Tallinna üldplaneering. Tallinna Linnavolikogu määrus nr 3, 11. jaanuar 2001.

Teemaplaneering Tallinna Kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride ning kaitse- ja kasutamistingimuste määramine. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 78, 16. aprill 2009.

Teemaplaneering Kõrghoonete paiknemine Tallinnas. Tallinna Linnavolikogu otsus nr 77, 16. aprill 2009.

Muud olulisemad arengudokumendid

A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development.

Århusi konventsioon.

Aalborg 10 - Inspireerivad tulevikusuundumused. Euroopa linnadele ja muudele omavalitsusüksustele suunatud säästvat arengut ja strateegilist planeerimistööd toetav strateegiline dokument.

Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011 Lissaboni strateegia rakendamiseks.

Eesti säästva arengu riiklik strateegia Säästev Eesti 21.

Euroopa Liidu säästva arengu strateegia.

European Union Strategy for the Baltic Sea Region.

Harju maakonna arengustrateegia 2025.

Harju maakonnaplaneering.

Lauluväljaku ja Maarjamäe lossi vahelise ala struktuurplaan.

Linn, mis ei saa kunagi valmis. Tallinna Euroopa kultuuripealinnaks valimise järgne taotlus Euroopa Komisjonile.

Paljassaare sadama-ala struktuurplaan.

Sossi mäe struktuurplaan.

Tallinna energiamajanduse pikaajaline arengukava 2003-2017. Tallinna Linnavalitsuse 4. juuni 2003 istungi protokoll nr 24.

Tallinna rannapromenaadi linnaruumilise arengu ettepanek.

Teemaplaneering Tallinna rohealad.

Teemaplaneering Tallinna tänavavõrk ja kergliiklusteed.

Üleriigiline planeering Eesti 2010.

Uuringud ja analüüsid

Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2008. Eesti Konjunktuuriinstituut, Tallinn 2008.

Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2008. Tervise Arengu Instituut, Tallinn 2009.

HIV-nakkuse ning teiste infektsioonide ja riskikäitumise levimus süstivate narkomaanide seas Tallinnas ja Kohtla-Järvel. Tervise Arengu Instituut, Tartu Ülikooli tervishoiu instituut, Tallinn 2008.

Liiiklusvoogude muutumine Tallinna linna ja selle kesklinna piiril 2008. aastal. Tallinna Tehnikaülikool. Teedeinstituut. Tallinn 2008.

Loova Tallinna visiooni kontseptsioon. Tallinna Ülikool Tallinn, 2008.

OECD õpitulemuslikkuse võrdlusuuring PISA 2006. OECD 2007.

Rahvuslikult jaotunud Tallinn. Käsikiri.

Tallinna asukohaturunduse strateegia aluste loomise kava. Teadus- ja arendustöö leping R19-5/138. Tartu Ülikool, juhtimise ja turunduse instituut, 2006.

Tallinna ja naaberomavalitsuste elamualade uuring. (Jüri Kõre, Rein Murakas) Tartu Ülikool, sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond.

Tallinna ja ümbritsevate omavalitsuste koostöövõimalused ja perspektiivid valginnastumise kontekstis. Tartu Ülikooli inimgeograafia õppetool. Tartu, 2007.

Tallinna linna elanikkonna arvu projektsioon. Uuringu aruanne. Eesti Tuleviku-uuringute Instituut. Tallinn, 2006.

Tallinna linna, Harju ja Rapla maakonna arengudokumentide võrdlev analüüs. Geomedia, 2007.

Tallinna tagamaa uusasumite elanike ajalis-ruumilise käitumise analüüs (Rein Ahas, Siiri Silm). Tartu Ülikooli geograafia instituut. Tartu, 2006.

Tallinna tänavavõrk ja kergliiklusteed. Teemaplaneeringu vahearuanne. TTÜ Teedeinstituut. Tallinn, 2008.

Tallinna tänavavõrk ja kergliiklusteed. Algandmete kogumine ja -arengustrateegiad. Teemaplaneering. TTÜ Teedeinstituut. Tallinn, 2006.

Tallinna tänavavõrk ja kergliiklusteed. Teemaplaneeringu vahearuanne 2. TTÜ Teedeinstituut Tallinn, 2007.

Tallinna üldhariduskoolides õppivate õpilaste rahuloluküsitlus 2008. Tallinna Haridusamet.

Tallinna üldhariduskoolides õppivate õpilaste lastevanemate rahuloluküsitlus 2008. Tallinna Haridusamet.

Tallinna üldhariduskoolide töötajate rahuloluküsitlus 2007. Tallinna Haridusamet.

Statistilised andmed

Tallinn arvudes 2007-2009

www.csb.lv, www.stat.gov.lt

www.hel2.fi, www.nordstat.com

www.stat.ee

LISA 1. Strateegia Tallinn 2030 protsessis osalejad

1.	Aas, Taavi	Abilinnapea
2.	Agu, Marianne-Elisabeth	Tallinna Linnakantselei
3.	Alaküla, Allan	Tallinna Linnakantselei
4.	Allev, Raivo	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet
5.	Arjakas, Küлло	Tallinna Linnaarhiiv
6.	Ave Ungro	SA Tallinn 2011
7.	Borodit, Deniss	Abilinnapea
8.	Fels, Elis	AS Tallinna Küte
9.	Halla, Kaarel-Mati	Tallinna Linnakantselei
10.	Harjo, Andres	Tallinna Transpordiamet
11.	Heinmaa, Esta	Tallinna Linnakantselei
12.	Härm, Aini	Tallinna Linnakantselei
13.	Ilbis, Leelo	Tallinna Ettevõtlusamet
14.	Ilves, Rein	Tallinna Spordi- ja Noorsooamet
15.	Jäppinen, Kaia	Abilinnapea
16.	Järvik, Kaimo	Tallinna Munitsipaalpolitsei Amet
17.	Jõks, Kalle	Pirita Linnaosa Valitsus
18.	Jüssi, Mari	SA Säästva Eesti Instituut
19.	Kaevats, Koit	Tallinna Autobussikoondise AS
20.	Kaarlõp, Dirgis	Tallinna Linnakantselei
21.	Kalda, Anu	Tallinna Transpordiamet
22.	Kilemit, Liina	Tallinna Linnakantselei
23.	Kirde, Erkki-Alo	Tallinna Linnavolikogu Kantselei
24.	Kiviloo, Anu	Tallinna Kultuuriväärtuste Amet
25.	Kont, Kersti	Eesti Turismifirmade Liit
26.	Kotka, Kai	Tallinna Linnakantselei
27.	Kreem, Juhan	Tallinna Linnaarhiiv
28.	Krigul, Merle	Hel-Tal Euregio
29.	Kuldna, Piret	Säästva Eesti Instituut
30.	Kutsar, Riin	OÜ Hendrikson & Ko
31.	Kuulpak, Peeter	Tallinna Linnakantselei
32.	Kõrvits, Madis	Tallinna Keskkonnaamet
33.	Kääd, Arvo	Tallinna Keskkonnaamet
34.	Lainjärv, Helen	OÜ Geomedia
35.	Ligi, Relo	Tallinna Keskkonnaamet
36.	Lillo, Einar	Põhja Politseiprefektuur
37.	Lokk, Viivi	Tallinna Haridusamet
38.	Lykke, Margarita	Tallinna Linnaplaneerimise Amet
39.	Maaring, Ants	Tallinna Linnaplaneerimise Amet
40.	Martinson, Merike	Abilinnapea
41.	Metsvahi, Tiit	TTÜ Teedeinstituut
42.	Mihhailov, Leonid	Tallinna Trammi- ja Trollibussikoondise AS

43.	Mikser, Rain	Tallinna Ülikool
44.	Mutli, Jaanus	Abilinnapea
45.	Mänd, Endrik	Tallinna Linnaplaneerimise Amet
46.	Nigul, Tiina	Tallinna Linnaplaneerimise Amet
47.	Olev, Väino	Tallinna Linnakantselei
48.	Oidjärv, Tiit	OÜ Hendrikson & Ko
49.	Ots, Peeter Eerik	Kultuurikatel
50.	Ots, Udo	Tallinna Transpordiamet
51.	Otteson, Kersti	Kristiine Linnaosa Valitsus
52.	Paabut, Erkki	Tallinna Kesklinna Valitsus
53.	Paju, Kalju	Tervishoiumuuseum
54.	Palmaru, Tiia	Tallinna Linnakantselei
55.	Parksepp, Anne	Tallinna Linnavolikogu Kantselei
56.	Pihlak, Liisa	Tallinna Linnakantselei
57.	Pihlak, Monika	Tallinna Linnavaraamet
58.	Pille-Triin Männik	SA Tallinn 2011
59.	Piirsalu, Peep	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet
60.	Preem, Martti	Tallinna Linnaplaneerimise Amet
61.	Pärtelpoeg, Priit	Tallinna Linnavaraamet
62.	Raun, Eero	SA Eesti Koostöö Kogu
63.	Repnau, Mart	Tallinna Ettevõtlusamet
64.	Reidla, Priit	Tallinna Ülikool
65.	Räämet Toomas	Mustamäe Linnaosa Valitsus
66.	Rüütel, Tõnis	Eesti Kinnisvarafirmade Liit
67.	Saarna, Ain	Tallinna Linnakantselei
68.	Saat, Tiit	Tallinna Linnakantselei
69.	Savomägi, Katrin	Tallinna Linnakantselei
70.	Sepp, Mark	Tallinna Linnakantselei
71.	Siimon, Tiit	Tallinna Transpordiamet
72.	Skurihhin, Inga	Tallinna Linnakantselei
73.	Sundja, Lennart	Tallinna Kultuuriväärtuste Amet
74.	Tamm, Enno	Põhja-Tallinna Valitsus
75.	Tammearu, Veiko	Tallinna Linnakantselei
76.	Teder, Janne	Tallinna Kommunaalamet
77.	Tross, Jaan	Päästeamet
78.	Trumsi, Janek	AS Tallinna Küte
79.	Vatter, Endel	AS Eesti Raudtee
80.	Vaus, Margus	Tallinna Linnakantselei
81.	Viisma, Imbi	Tallinna Haridusamet
82.	Vilu, Helle	MTÜ Nõmme Tee Selts
83.	Võrk, Eha	Abilinnapea
84.	Übius, Ülle	Tallinna Haridusamet

Toomas Vitsut
Tallinna Linnavolikogu esimees

[1] Rahvastikuregister

[2] Tallinna linna elanikkonna arvu projektsioon

[3] Tallinn arvudes 2009

[4] Tallinn arvudes 2009

[5] www.stat.ee

[6] www.stat.ee; www.nordstat.ee

[7] www.stat.ee; www.csb.lv; www.stat.gov.lt; www.nordstat.com

[8] www.stat.ee

[9] www.stat.ee

[10] www.stat.ee

[11] www.stat.ee; Tallinn arvudes 2009

[12] www.stat.ee

[13] Liiklusvoogude muutumine Tallinna linna ja selle kesklinna piiril 2008. aastal

[14] www.stat.ee; Tallinn arvudes 2009

[15] www.stat.ee; www.nordstat.ee; www.csb.lv; www.stat.gov.lt

[16] www.stat.ee

[17] Tallinna väikeettevõtluse arendamise programm aastateks 2006-2009

[18] www.stat.ee

[19] www.stat.ee; www.csb.lv; www.stat.gov.lt; www.nordstat.ee

[20] www.stat.ee

[21] OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) õpitulemuslikkuse võrdlusuuring PISA

[22] Tallinn arvudes 2009

[23] www.stat.ee

[24] Tallinna rahvastiku tervise arengukava 20082015

[25] www.stat.ee

[26] Tallinna rahvastiku tervise arengukava 20082015

[27] Tallinna programm Liiklus ohutumaks aastatel 20082014

[28] Tallinna programm Liiklus ohutumaks aastatel 20082014

[29] www.stat.ee

[30] www.stat.ee

[31] www.stat.ee; Tallinn arvudes 2009

[32] www.stat.ee; www.hel2.fi